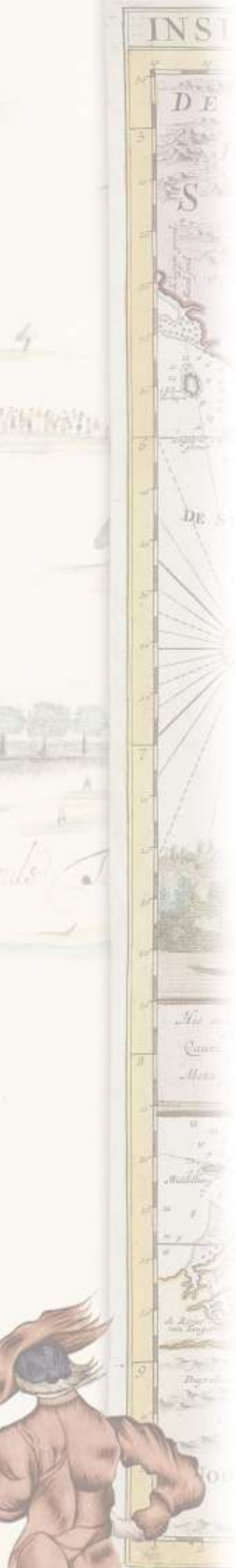

396 Noord-Oostkust van Java, oostelijk deel / North-East Coast of Java, eastern part

396 Anoniem / Anonymous, na/after 1774 :
Kaart / Van het Eiland / Groot Java / met alle Verdeelingen [...].
Map / Of the Island of Java Major / with all its Divisions [...].

397 Anoniem / Anonymous, 1706 :
Affbeeldingh Ofte Aanwysing der optoght en marsch gedaan van Sourabaya naa Passourawang onder 't Hooger gezagh van den E: agtb:n H:r Govert Cnoll [...].
Representation Or Explanation of the advance and march from Soerabaja to Pasoeroean done under the High command of the Honourable Govert Cnoll [...].

398-399 Anoniem / Anonymous, na/after 1721 :
Aanwijsingh der Passagies en Marchen / gedaan, Op verschijden tijden [...].
Explanation of the Passages and Marches / done, At different times [...].

400 Anoniem / Anonymous, ca./c. 1780 :
[Kaart van Bali en het oostelijkste deel van Java].
[Map of Bali and the eastermost part of Java].

401 Joris Joostensz Laerle, 1601-1603 :
Aldus vertoont hem de Bocht van Tubon als hier ghemaelt staet alsmen daer opde reede light [...].
Thus the Bay of Toeban presents itself as is depicted here from the anchorage in the roads [...].

401 Pieter Gijsbert Noodt, 1722 :
Plaan / van het / Fort en omlegende / cituatien van / Griesee.
Plan / of the / Fort and surrounding / situation at / Grissee.

402 Pieter Gijsbert Noodt, 1719/1722 :
Plaan / van het fort en omleggen: / Cituatie van / Grisee.
Plan / of the fort and surrounding / Situation of / Grissee.

402 Anoniem / Anonymous, 1787 :
N:o 11. / Grissee.

403 A.C. v. Fleischer, 1788 :
Gesigt Van De Reede Van Grissé [...].
View Of The Roads At Grissee [...].

403 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van het Fort Griezee Leggende op / Het Eijland Groot Yava aan de Noord Oost Zijde.
View of Fort Grissee Situated on / The Island of Java Major on the North East Side.

404 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
De Straat van de Plaats Grissee naa het Eyland Madura over ziende.
The Street in the Town of Grissee as seen when looking towards the Island of Madoera.

404 Hermanus Christiaan Cornelius, 1810 :
Plan van het Fort Lodewijk.
Plan of Fort Lodewijk.

405 Jan Theunis Busscher, 1810 :
't Eyland Baviaan met de omleggende Eylanden en Droogtens.
The Island of Bawean with the surrounding Islands and Shoals.

405 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
Het Eyland de Pavian.
The Island of Bawean.

406 Anoniem / Anonymous, ca./c. 1810 :
[Kaart van het regentschap Soerabaja en omringende landen].
[Map of the Soerabaja Regency and surrounding districts].

407 Pieter Gijsbert Noodt, 1719/1722 :
Caarte / van het Camp tot Wono Cramo / als mede het / vijandelijck Retranchement op / Capoetran.
Map / of the Encampment at Wonokromo / and of / the enemy's Entrenchment at / Kepoetran.

408 Pieter Gijsbert Noodt, 1722 :
Plaan / van het Fort, Retranchement, en / omleggende Cituatie van / Sourabaija.
Plan / of the Fort, Entrenchment, and / surrounding Situation of / Soerabaja.

408-409 Pieter Gijsbert Noodt, 1719/1722 :
Plaan / van het Fort / en Retranchement / van / Sourabaija.
Plan / of the Fort / and Entrenchment / of / Soerabaja.

409 Anoniem / Anonymous, 1776 :
[Plattegrond van de gezaghebberswoning te Soerabaja].
[Plan of the Gezaghebber's residence at Soerabaja].

410 Anoniem / Anonymous, 1787 :
N:o 14. Sourabaija / en omleggende landereijen.
N:o 14. Soerabaja / and surrounding lands.

411 Anoniem / Anonymous, 1787 :
N:o 13. Sourabaija.
N:o 13. Soerabaja.

412 J. Schmaltz, 1801 :
Plan / du Banc & de la Riviere de Sourabaya, / avec les détails nécessaires à l'intelligence / du présent Rapport.
Kaart / van de Ondiepte & van de Rivier van Soerabaja, / met de nodige details ter verduidelijking / van het voorliggende Rapport.
Plan / of the Shoal & of the River of Soerabaja, / with the necessary details for the clarification / of the present Report.

412 Jan Theunis Busscher, ca./c. 1808 :
Kaart / van 't lootsmansvaar / water van Oedjong Panka / tot / Sourabaija.
Chart / of the shipping / channel from Oedjoeng Pankah / to / Soerabaja.

413 J.N. Driessen, 1803 :
Plan / Van De Thans Plaats Staande Battery / En De Nieuwe Ontworpen Aan De Monding / Van de Sourabaya Rivier.
Plan / Of The Presently Existing Battery / And The New One Projected At The Mouth / Of the Soerabaja River.

413 Johannes Rach, 1770-1772 :
Het Gezigt van de Sourabaija Leggende op het Eijlaand / Groot Yava aan de Noord Oost Zijde.
View of Soerabaja Situated on the Island of / Java Major on the North East Side.

414 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
Gesigt van de Stadt Sourabaya op de Vlaggestok te Zien.
View of the Town of Soerabaja as Seen from the Flagstaff.

414 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
De Westpoort te Sourabaya.
The West Gate at Soerabaja.

415 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
Het Huis van Sembang op Sourabaya.
The House on Simpang at Soerabaja.

415 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
De Thuyn van den Captayn Chinees Hanjanpit te Sourabaya.
The Garden of the Captain of the Chinese, Han Tjiang Pit at Soerabaja.

416 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
Goenoeng Zarie met het omleggende Land en de Berg Artjoeno agter Sourabaya.
Goenoeng Sahari with the surrounding Lands and Mount Ardjoeno beyond Soerabaja.

416 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
Thuynhuis van den Lieutenant Chinees van Sourabaya.
The Garden House of the Lieutenant of the Chinese at Soerabaja.

417 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
De Land's Douwe Conto-May met het gebergte Gabi en Artjoeno.
The Landscape at Gontomajang with Mount Kawi and Mount Ardjoeno.

418 B. Holgard, 1820-1825 :
Etablissement Militaire de Malang.
Militaire Post te Malang.
Military Post at Malang.

418 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
De Sandzee op het Gebergte Tenger.
The Sea of Sand in the Tengger Mountains.

419 Anoniem / Anonymous, ca./c. 1707 :
[Kaart van de noordkust van Oost-Java tussen Soerabaja en Panaroekan].
[Chart of the north coast of East Java between Soerabaja and Panaroekan].

420 Pieter Gijsbert Noodt, 1722 :
Plaan / van het Fort / en omlegende / cituatie van / Passerouan.
Plan / of the Fort / and surrounding / situation at / Pasoeroean.

420 Pieter Gijsbert Noodt, 1719/1722 :
Plaan / van het fort, Retranchementen / en omlegge / Cituatie van / Passarouan.
Plan / of the fort, Entrenchments / and surrounding / Situation of / Pasoeroean.

421 Johannes Rach, 1775-1778 :
Pasourouang.
Pasoeroean.

421 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
Een Gesigt van de Zuyker Mool te Pasoeroeang / Met het Gebergte Artjoeno.
A View of the Sugar Mill at Pasoeroean / With the Ardjoeno Mountains.

422 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
Landsdouwe op het Gebergte Tenger / Ngati Wono genaamt.
An Estate in the Tengger Mountains / by the name of Ngadiwono.

422 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
Het Regentschap Probolingo met desselfs Gebergte / an de strand te zien.
The Regency of Probolinggo with its Mountains / as seen from the coast.

423 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
De Thuyn van den Regent te Probolingo.
The Regent's Residence at Probolinggo.

423 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
De Fortres van Pannaroekan.
The Fort at Panaroekan.

424 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
Het Landschap Pannaroekan.
The District of Panaroekan.

424 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
Gesigt over de Plaats Pannroekan.
View of the Settlement at Panaroekan.

425 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
De Berg Rinkit by Pannarokan.
Mount Ringgit near Panaroekan.

425 J. Schmaltz, 1801 :
Projet / D'un Fort / Pour Banjoewangie.
Project / Van een Fort / Voor Banjoewangi.
Project / Of a Fort / For Banjoewangi.

426 Jan Theunis Busscher, 1808-1810 :
D'Rheede Banjoewangie.
The Banjoewangi Roads.

Atlas Maior
nationaalarchief
Universiteit Utrecht
KNAG

426 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
Gesigt van de Plaats het Land en de Gebergten van Banjoewangie met de Straat te zien.
View of the Settlement the District and the Mountains of Banjoewangi as seen together with the Strait.

427 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
Gesigt by Katapan door de Straat Baly.
View of the Bali Strait near Ketapang.

427 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
De Banditten-plaats Soekaradja op Banjoewangie.
The Bandits' Place at Soekaradja near Banjoewangi.

428 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
De Berg Mirabie bij Banjoewangie.
Mount Merapi near Banjoewangi.

428 Hendrik Jacob Wardenaar, 1805 :
De Tempel van Madjanpoeti van binnen te zien.
The Temple of Matjanpoetih seen inside.

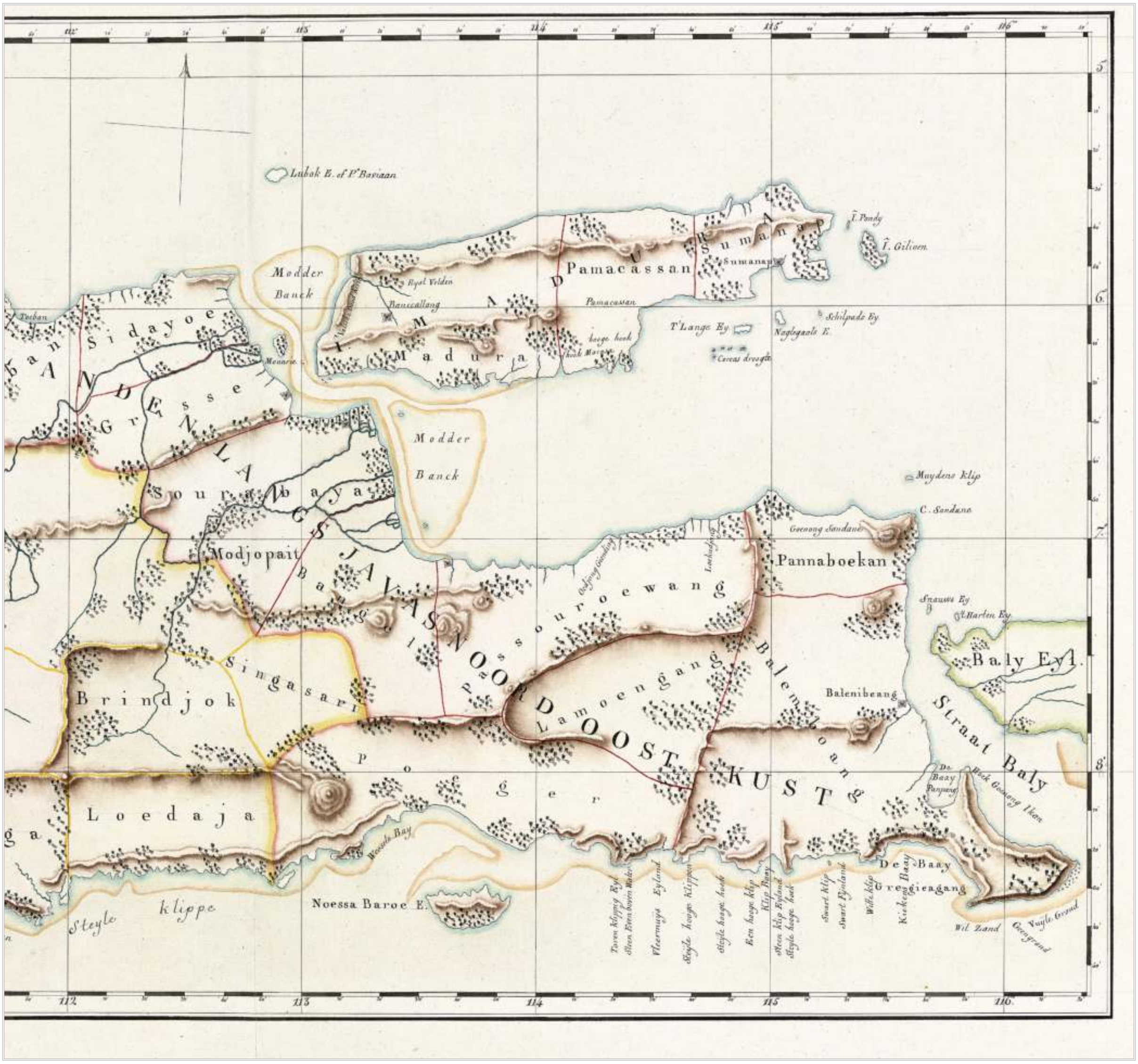

Noord-Oostkust van Java, oostelijk deel / North-East Coast of Java, eastern part

(Deel I/Vol. I, *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, pag./pp. 282-287).

Het laatste hoofdstuk in deze atlas behandelt het gedeelte van het gouvernement Noord-Oostkust van Java ten oosten van Rembang, dus ruwweg het deel van Java dat in de laatkoloniale tijd de provincie Oost-Java zou vormen. De vroegste vestiging van de Compagnie was hier in Grissee (1602), onder het gezag van het zelfstandige rijkje Soerabaja, welke loge echter na de inlijving van Soerabaja door sultan Agoeng in 1625 en later vanwege de voortdurende staat van oorlog met Mataram lange tijd gesloten was. Een blijvend steunpunt kreeg de VOC in Oost-Java pas met de verovering van Soerabaja op Taroenodjojo in 1677 door het compagnieslegers onder Cornelis Speelman en de navolgende concessies die soesoehoenan Amangkoerat II in 1678 moest doen voor verdere compagniessteun in zijn strijd om de Mataramse troon. Het merendeel van de militaire operaties tijdens de opstanden tegen de soesoehoenan onder Taroenodjojo en Soerapati en in de Eerste en Tweede Javaanse Successieoorlogen in de jaren 1677-1721 vond plaats in dit oostelijke deel van Java, met in de beginjaren van de achttiende eeuw als belangrijkste wapenfeit en definitief keerpunt de verovering van Soerapati's laatste bolwerken Bangil en Pasoeroean in 1706-1707 door compagnieslegers onder bevel van Govert Knol en Herman de Wilde. De kustplaatsen in Oost-Java waar na 1678 versterkte posten waren gevestigd, met als voornaamste Grissee, Soerabaja en Pasoeroean, kwamen door het verdrag van 1743 met soesoehoenan Pakoeboewono II met alle Mataramse 'strandgewesten' langs de noordkust in volledig bezit van de Compagnie. Voor de gebieden vanaf Grissee oostwaarts, de Oosthoek, werd nadien in Soerabaja een afzonderlijke gezaghebber geïnstalleerd. De totale onderwerping van de Oosthoek, waar Mataram ook na de dood van Soeropati en de val van Pasoeroean in 1707 zijn gezag nooit meer had kunnen herwinnen, volgde uiteindelijk pas in de jaren na 1767. De overzichtskaarten hierna op de bladen 397 t/m 400 geven in de eerste plaats de militaire operaties tussen 1678 en 1719 en de Oosthoek na 1772 weer. Daarna volgen detailkaarten, plattegronden en topografische tekeningen door Johannes Rach en Hendrik Jacob Wardenaar van Toeban en Grissee (bladen 401 t/m 404), Bawean (405), Soerabaja (406 t/m 416), de Ardjoeno, Malang en het Tenggergebergte (417-418), Pasoeroean (419 t/m 421) en diverse locaties verder oostwaarts tot Banjoewangi (422 t/m 428). De bladen 429 t/m 431 ten slotte behandelen de twee compagniesvestigingen op Madoera, Bangkalan en Soemenep.

The final chapter in this atlas covers that part of the Government of the North-East Coast of Java east of Rembang, hence roughly the part of Java which was to form the province of East Java in the late colonial period. The earliest Company settlement here was at Grissee (Gresik, 1602), a vassal of the autonomous kingdom of Surabaya. The trading-post was however closed for a long time after Surabaya was taken by Sultan Agung in 1625 and later because of the continuous state of war with Mataram. The VOC was only to have a permanent centre in East Java after Surabaya had been captured from Trunojoyo in 1677 by a Company army under Cornelis Speelman and the subsequent concessions which *Susuhunan* Amangkurat II had to make in 1678 in order to ensure himself of Company support in his battle for the crown of Mataram. The majority of the military operations during the uprisings of Trunojoyo and Surapati against the *Susuhunan* and in the First and Second Javanese Wars of Succession in the period 1677-1721 were waged in the eastern part of Java. In the early years of the eighteenth century, the most important feat of arms and the definitive turning point were the capture of Surapati's final strongholds Bangil and Pasuruan in 1706-1707 by Company expeditions under the command of Govert Knol and Herman de Wilde. With all the other Mataram coastal districts, the towns in East Java in which fortified posts had been established after 1678, principal among them Gresik, Surabya and Pasuruan, passed into the complete authority of the Company after the treaty of 1743 with *Susuhunan* Pakubuwono II. From that time, a separate *Gezaghebber* (Deputy-Governor) was installed in Surabaya to administer all districts from Gresik to the east, the so-called *Oosthoek* (Eastern Salient). The total subjugation of the Oosthoek, where Mataram had never been able to reestablish its former power after the death of Surapati and the fall of Pasuruan in 1707, was finally accomplished in the years after 1767. The general maps on sheets 397 to 400 mainly deal with the military operations between 1678-1721 and the *Oosthoek* after 1772. They are followed by detailed maps, ground plans and topographical drawings by Johannes Rach and Hendrik Jacob Wardenaar of Tuban and Gresik (sheets 401 to 404), Bawean (405), Surabaya (406 to 416), Mount Arjuna, Malang and the Tengger Mountains (417-418), Pasuruan (419 to 421) and various locations eastwards to Banyuwangi (422 to 428). Finally, sheets 429 to 431 discuss the two Company settlements on Madura, Bangkalan and Sumenep.

Noord-Oostkust van Java, oostelijk deel. De aansluitende delen van deze politieke kaart van Java van na ca. 1774 zijn gereproduceerd als overzichten van de gewesten Bantam (blad 77), Batavia (93), Cheribon (340) en het westelijke deel van de Noord-Oostkust van Java (346). Zie ter vergelijking de in onderwerp overeenkomende kaart van Java door Van Boeckholtt op blad 35.

North-East Coast of Java, eastern part. The adjoining parts of this political map of Java post c. 1774 are reproduced as overviews of the districts of Bantam (sheet 77), Batavia (93), Cirebon (340) and the western part of the North-East Coast of Java (346). For comparison see the map of Java by Van Boeckholtt on sheet 35 which covers the same subject.

Bibliothèque nationale de France, DCP SH pf 192 div 2 p 13.

[Anoniem, na 1774] :
[Anonymous, after 1774] :

Kaart / Van het Eiland / Groot Java / met alle Verdeelingen [...].

Map / Of the Island of Java Major / with all its Divisions [...].

Schaalstok van 15 Duijtsche Mijlen = [ca. 1 : 1.030.000].
Scale-bar of *15 Duijtsche Mijlen* = [approximately 1 : 1,030,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 47 x 170 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 47 x 170 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [linksonder] vervolg van de titel :
Explanations: [lower left] continuation of the title :

Groot van inhoud 6,442 vier kante mijlen, en met de Kleine Eijlanden circa 6,500 d.o meijlen. Het Eijland van Madure, houd in Zich 248 vier kante meijlen en met de Kleine Eijlanden, circa 250 d.o meijlen.

(pag. 397: / p. 397:)

Nationaal Archief, 4.VEL 1286.

[Anoniem, 1706] :
[Anonymous, 1706] :

Affbeeldingh Ofte Aanwysing der optoght en marsch gedaan van Sourabaya naa Passourawang onder 't Hooger gezagh van den E: agtb:n H:r Govert Cnoll [...].

Representation Or Explanation of the advance and march from Soerabaja to Pasoeroean done under the High command of the Honourable Govert Cnoll [...].

Schaalstok van 1 duijtsche Mijl = [ca. 1 : 80.500].
Scale-bar of *1 duijtsche Mijl* = [approximately 1 : 80,500].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 104 x 74 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 104 x 74 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

(vervolg op pag. 398 / continued on p. 398)

Raiwa Ararabra
Cali ala
Cali Cariabon
Padey Velden
Sourabaija

(vervolg van pag. 396 / continued from p. 396)

Verso: Optogt van Sourabaija na Passourouan.

Verklaringen: [linksonder] vervolg van de titel en een legenda bij de data 9 september t/m 26 oktober 1706:
Explanations: [lower left] continuation of the title and a key to the dates from 9 Sptember to 26 October 1706 :

Commandeur en Cheff over de uijtgesette krijgsmagt soo te water als te lant op en omtrent de Oostcust Java aanvang nemende den 9:en septemb:r a:o 1706 met een maght bestaande in 930 Europianen 2500 inlanders 'S Comp:s dienaren nevens 10000 Javanen als Madureesen met een artelerij van 24 p:s canon als 6 p:s van 6 ll, 4 p:s van 3 ll, 4 p:s van 2 ll, 4 p:s van 1 1/2 ll, 4 p:s van 1 ll, en 2 p:s klochuijse van 4 ll bals, 3 p:s mortieren 25 p:s hantmortieren neevens alsulcke ammonietie en wapentuijg als daar toe behorende.

9: 7b.r. Smorgens van Sourabaya op getrocken buijten de negrij sijnde trecken alles over droge afgesnede padijvelden tot dat des namidds aan 't negrijtje Kara de rivier Sourabaija passeren.
10: do. Smorgens van Kara vertrocken, alles over affgesnede padij velden en kommen des midd:s in de negrij Sipanjang bij de 2 brigaden onder d'E. Capitains van Bergen en Willem Sergeant, die op gisteren alhier waaren aangekoomen, alwaar met de artelerij op't velt campeeren sijnde dees de plaatsdaar d'E. heer Majoor Poolman a:o 1679 in't overtrecke der rivier onder 't paart geraakte.
13. do. Smorgens weder op marsch meest door bosschagie goede wegen passeren enige klijne waterloopjes en komen ten 2. uuren in de negrij Soocka, de plaats daar a:o 1679 met 'S Comp:s leger onder boven gent. Hr. Poolman, in de optoght naa Cacapper enigen tijt hebbe gecampeert gelegen.
15. do. Smorgens op mars, alles door bosschagie passeren verschijde rieviertjes die vrij diep en moerassigh waaren vrij moeijlijk voor 't kanon om door te raken en komen ter een rivier te camperen op de vlackte van Canuerij.
19. do. Smorgens op marsch, over 't riviertje Kawaddin dat door sijn diepten en modderige oneffen grondt seer moeijlijk voor 't canon was te passeren dogh verder vrij goede passagie tot de rauwa Arrabra ter alwaar omtrent de midds aankwam met de geheele artelerij kampeeren in't riet zijnde 't begin der moerassen.

A: 100 roed ver de moeras gedempt met riet, B: onse bescgansinh aan de rievierkant van't riet
gen:t C sijn 5 bruggen over de rivier gemaakt op den 21 en 20:en ijder langh 98 voet.
D: 2 onser batterijtjes ovr de rivier int moerassigh lant door de onse met riet gedempt van de rievier off tot na bij 's vijands werken toe omtent 50. a 60. roe ver.
E: 's vijands werken, sijnde een bepaggeringh met aarde gevult 10. a 12. voet dik op den 25:en vermeestert den 26 met alle artelerij en goederen over de rivier tot in het negrijtje Pabian, dogh 2 brigades als Capt. W. Sergeant en Bintangh naa 't innemen tot in de negrij Panangoenangh voort getrocken.
27. do. Smorgens op marsch passeren door de negrij Panangoenangh en komen met de artelerij des avonds op de padij verlden van Darma, bij de hr. commandr. int campement die aldaar ten 2 uuren waren aengekomen de passage van panangoenang nae derma, aldus, buijten de negrij sijnde, had men een bevogtigt padij velt, dan in een bosch 200 roed seer moeijlijk door de waterige grippen en moerassige plaatsen de verdere weg seer steenigh, vrij quaat om met 't kanon te passeren, aan bijde zijde dight en groot bosschagie.
4. october. Smorgens van Derma opgebroken en passeren een seer goede en brede wegh, aan wederzijde bosschagi, tot bij een klein padij velt, rondom in het bosch besloten en wiert door de Javanen bepaggert.
7. do. Trecken hier tot in't bepaggert plaatsjen gen:t Godong pang-arang, getekent met letter F: sijnde buijten 't bosch, aan en bij de padij velden van Bang-il.
9. do. Opgebroken, en trecken in de 2:e bepaggeringh letter G.
11. do. Van hier weder opgebrooken, en in de 3:e bepaggeringh, letter H getrocken sijnde dese 2. laast genoemde plaatsen daar den Capt. de Bevere op den 28:e septembr een renconter met de vijandt heeft gehadt.
15. do. Smorgens al ons canon int 4:e werk letter I gebraght, alwaar vier katten van klapper boomen en palassaden waaren aangemaakt, de 3 buijtenste met ons canon beplant en dat op zijd door den panabahan.
16. do. Smorgens stormenderhandt de sterk bepaggerde negerij Bangiel vermeestert, 'S Comp:s dinaaren, 3 brigaden Stormen gen:t letter K en van de 4:e tot assistentie gevolght de Maduresen letter L, de Sourabayse Javane let. M. N. plaats daar den moorder Sourapattij door een bom en snaphaan kogel is gekwest

25. do. Snagts ten 1/211 uuren uijt bangiel getrocken, met de gehele maght, bij ons hebbende 4 ps. canon, als 2 drie en 2 twe ll. nevens 8 hand mortieren &der [= verder] al het ander canon mortieren nevens vele andere goederen tot &ligtingh [= verlichting] onser aftoght met vaartuijge de rievier Calij Anjer aff na sregs boort gesonde om na Zourabaija te &vervoeren.
26. do. Smorgens ten 9 uuren o& [= over] de 5 brugge tot op Arrarabra in ons vorige legerplaats alwaar wat gerust en ten 2 uuren op Canuerij aangekomen aldus verder des naghts met maanlight gemarcheert en komen den 28:en smorgens ten halv 8 uuren met het canon en &dere [= verdere] bagagie op Zourabaija, gelijk ook d'E. H:r Commandeur met het gehele leger den 29. smorgens ten 9 uuren aankwam.

De passagie gen:t Tsiarat over den voet off 't onderste van den bergh Panangoenangh is seer oneffen [...] en daar 1 1/2 a 2 vadem breet, aan wederzijde diep en stijll aff gaande wel bekwaam met buffels voor karren ofte affuijten met kanon gebruijkt te werden, nae de onderrightingh der Javane en is 't Javaanse leger a:o 1690 onder radien Sindoradja, Souranata van Damak en Jan Grana van Sourabaija, willende naa Passourawangh trekken bij dese passagie van Sourapattij geslagen en terugh gedreven, met &lies [= verlies] van veel volk, geweer en bijwijven.

(pag. 398-399 / pp. 398-399:)

Bibliothèque nationale de France, DCP SH 18h Pf 192 div 2 p 9.

[Anoniem, na 1721] :
[Anonymous, after 1721] :

Aanwijsingh der Passagies en Marchen / gedaan, Op verschijden tijden [...].

Explanation of the Passages and Marches / done, At different times [...].

Schaalstok van 10 Duijtsche Mijlen 15 voor Een Graadt = [ca. 1 : 336.700].
Scale-bar of *10 Duijtsche Mijlen 15 voor Een Graadt* = [approximately 1 : 336,700].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 89 x 182 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 89 x 182 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verklaringen: [rechts] vervolg van de titel en een legenda bij de letters A t/m M :
Explanations: [right] continuation of the title and a key to the letters A to M :

Geteekent met de Letters, als hier onder geteekent zijn te weeten

A. Sijnde de passagie en March gedaan door den Ed:e. H:r Anthonij Hurdt ordinarij raad van India, Admiraal en Veltoverste over S' Comps. uijt gesette krijgsmaght op de Oost Cust Java, in den Jaare 1678: treckende van Japara, door 't Lant van Damack tot de vergaderplaats van S' Comp:s Leger op Grompol, van daar verder tot Sinckal, aan de revier Cadirij.

B. De passagie en Marsch gedaan door den E: Manhaften Cap:t Fransois Tack: van Samarang, tot Oeloegondeer alwaar 't Seedert Soesoehoenans Hoff gestigt, en Cartasoura de Ningrat genaamt is, om verder na Grompol, om aldaer 't groot leeger van den veldoversten Anthonij Hurd, af te wagten, t' schoon aangecomen sijnde, van Grompol bezuijden de bergh Lawoe omgetrocken, door de landschappen Cadoewangh en Panaraga, tot Madion, alwaar weeder bij 't Leger van den Ed:e. H:r Anthonij Hurd: komende, en Conjungeerende tot Genoemde plaats Sinckal, aan de revier Cadirij.

C. De Marsch gedaan door den E: Manhaften Cap:t Daniel van Reijnesse, treckende van Rembangh door de Lantschappen Baloora, Tipan, Cartasana, do aan de revier Cadirij, in de negrij Sinckal, alwaar S' Comp:s Leger sijnde aen drie partijen verdeelt, bij malkander vergaderde gemelde revier paffeerde, de Stadt Cadirij vermeesterde, en als doen met het geheele Leger, so te lande als de aff na Sourabaija afftrocken.

D. De Marsch gedaan, onder den E: H:r Couper in de Jaare 1679: van Sourabaija na Cacapper, t' Selve vermeestert hebbende, verder Zuijtwaart door 't Lantschap Wierasaba, Cadierij, en verder tot Brindjock, met op soeken van de gevlugten Radin Troejnaejaja, en deselfen omgebragt zijnde, met het gantsche Leger te Landen en de revier aff, in de Jaaren 1680: in de maant Januarij na Sourabaija getrocken.

E. De Marsch gedaen onder 't hooger gesagh van d'E: H:r en veldoverste Harmen de Wilde, in de jaare 1705: van Samarang over de selve passagie Letter: B, tot Ong-arang, van den daer oostelijker op de passagie Letter: E: om des vijands paggers te vermeesteren, en verder na Cartasoura des Sousouhounangs hoff.

F. In den Jaare 1706: den 9: September, den Marsch gedaen onder 't hooger gesagh van den E: H:r Commandeur, Govert Cnol, van Sourabaija na Passourwangh, over de rauwa Ararabra door de negrij Panangoenang, tot in de negrij Bang-el van daer de selfde passagie weder affgetrocken, en koomen den 29: October op Sourabaija.

G. De Marsch gedaan in de Jaare 1707, onder 't wijs bestier van den Ed:e H:r en veldoverste Harmen de Wilde van Samarang na Cartasoura van daer op de vorige passagie Letter B, over Grompol, tot Madion alwaar den E: Cap:t George Frederick Bijlewits, dewelke met een brigade, bezuijden de bergh Lauwoe op de selfde passagie, van den E: Cap:t Tack, door de lantschappen Cadoewang en Panaraga weder bij 't Groot Leger van den Ed: H:r en veldoverste De Wilde is gecoomen, en conjungeeren tot de negrij Andjoe en Padtje alwaar wat zuijdelijker geweeken zijnde op Letter: G: tot aen de revier Cadirij, in de negrij Tockan en genoemde revier passeeren, verder door 't Landschap Wierasaba verbij Jipan tot in 't bosch, een plaats genaamt Awang Awang alwaar S' Comps troupen, onder den Ed: Cap:t Willem Sergiant, van Sourabaija, nevens de magt der Madureesen en Javanen, van Sourabaija langs de passagie Letter D, de revier Gogondeng Bata, ter plaats genaamt Sadar, boven off bewesten de moeraffen Ararabra passeeren en bij 't gemelde Leger van den veldoversten de Ed:e H:r De Wilde koomen, als doen gesamentlijk conjungeerende, op de steenige en quade paffagie 't Siarat, door de negrij Panangoenangh en Bang-el tot in Paffourawangh.

H. A:o 1708 den 16. Julius de Marsch gedaan onder 't Oppergesagh van den E. H:r Commissaris Govert Cnol, van Sourabaija naar Schiepan, en deselve met sijn Brigades en Artillerij heeft gestaan tussen de negrij Pakal en de negrij Dickat, sijnde in 't district Lamoeng-an, en 't district Jipan.

I. De Marsch gedaan door den raad Extraordinaris en Eersten Serg:t Mayoor van India Midsgaders opperbevelhebber van Javaas oost cust de Ed:e H:r Hans Frederik Bergman op den 20:e October Anno 1719: van Samarang door de Landschappen van Damaq en Coedoes tot Japara.

K. De Marsch gedaan door voorgenoemde Ed:e H:r Bergman op den 4: desember 1719 van Samarang over Cartasoura naar Cartawinta de hooft stad in Matarm, ende weder terugh tot Samarang, op den 31: desember A:o 1779.

L. De Marsch gedaan door voorgenoemde Ed:e H:r Bergman op den 22: Julij 1720 van Grisse door de Landschappen van Lamongan en Dipang tot Madion, om van daer langs de gebergthens van Wielis over de negrijen van Berback, en 't Sjaroeban tot Peggirikan aen de revier Cadirij ende wijders over gemelde Cadirisse revier ende de landschappen van Wierasaba en Jipan tot Sourabaija.

M. De Marsch gedaan door meergemelde heer Bergman op den 19: Julij 1721: van Bangil door de negrij Belang aloe tot de hooft negrij Soekon in Malang, en van daar Zuijdoost waarts op tot de negrij Lebback omtrent tien en een halff mijl van de Zuijt Zee en van daer weder terugh tot Calianjer.

De Bibliothèque nationale de France bezit een ca. tien jaar oudere versie van deze kaart waarin de operaties van de compagnieslegers in Oost-Java zijn aangegeven tot en met de val van Pasoeroean in 1707, onder nummer DCP Ge B 8200.

The Bibliothèque nationale de France possesses another version of this map dating from about a decade earlier, with class mark DCP Ge B 8200. This shows the operations of the Company armies in East Java up to and including the fall of Pasuruan in 1707.

Nationaal Archief, 4.VMF 848.6.

[Anoniem, ca. 1780] :
[Anonymous, c. 1780] :

[Kaart van Bali en het oostelijkste deel van Java].

[Map of Bali and the eastermost part of Java].

Schaalstok van Drie Duijtsche Mijlen = [ca. 1 : 850.000].
Scale-bar of *Drie Duijtsche Mijlen* = [approximately 1 : 850,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 54 x 105 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 54 x 105 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verso: Balij.

Oosthoek. Deze zeldzame kaart, weer uit het familiearchief Vosmaer/Radermacher, toont een overzicht van Bali en het oostelijkste deel van de Oosthoek van Java, dat in 1767-1772 (deels zelfs pas omstreeks 1778) definitief onder controle van de Compagnie werd gebracht. De beide forten die nadien hier gevestigd werden, Pamanoekan aan de noordkust en Oeloepampang aan de oostkust, zijn prominent aangeduid. De weergave is verder eerder schematisch dan topografisch, met onder meer een gelijkmatig verdeelde opsomming van de namen van de dorpen – negorijen – in het gebied. De vorm van Bali, dat overigens buiten het compagniesgezag bleef, is opmerkelijk primitief ingetekend; aan het eind van de achttiende eeuw waren de omtrekken van dit eiland al goed bekend.

Oosthoek. This rare map, once again from the Vosmaer/Radermacher Family Archive, gives an overview of Bali and the eastern part of the *Oosthoek* or Eastern Salient of Java, which was only finally brought under the authority of the Company in 1767-1772 (some parts even not until 1778). Both the forts which were constructed there after this, in Pamanukan on the north coast and Ulupampang on the east coast, are prominently indicated. This reproduction might be called more schematic than topographical, including an evenly divided summary of the names of the villages – *negorijen* – in the region. The shape of Bali, which actually remained outside Company control, has been drawn in a remarkably primitive fashion; at the end of the eighteenth century the outlines of this island were already well known.

(pag. 401: / p. 401:)

boven / above:

Nationaal Archief, journaal Gelderland dl. II, 1.04.01,136 kaart 27 fol. 98v-99r.

[Joris Joostensz Laerle, 1601-1603] :

Aldus vertoont hem de Bocht van Tubon als hier ghemaelt staet alsmen daer opde reede light [...].

Thus the Bay of Toeban presents itself as is depicted here from the anchorage in the roads [...].

Schaalstok van een Duytsche myle = [ca. 1 : 106.000].
Scale-bar of *een Duytsche myle* = [approximately 1 : 106,000].

1 kaart : ms op papier, 31,5 x 41 cm.
1 map : ms on paper, 31.5 x 41 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verklaringen: [rechtsmidden] vervolg van de titel met een beschrijving :
Explanations: [centre right] continuation of the title with a description :

Ende die stadt Tubon z.z.w. van v leyt ontrent een groote myle weechs ende dan leyt men op vijff vadem. Ende is heel vlack voor die stadt ende is cleygrondt ende de wall by oosten Tubon strect meest o. ende w. ende die wall by noorden Tubon strect meest n.n.w. ende z.z.o. ende dese stadt leyt opde hooghte van 6 graden 40 minuten by zuijden de middellinie ende het is hier quaet anckergrondt, want het is heel weeck cleygront, so dat die anckers daer qualyck houden willen.

[rechtsonder] een legenda bij de letters A t/m D :
[lower right] a key to the letters A to D :

A. De stadt van Tubon.
B. De stadt Cidaio.
C. De stadt Brondon.
D. Is de reede daer de schepen ligghen op vaden cleygront.

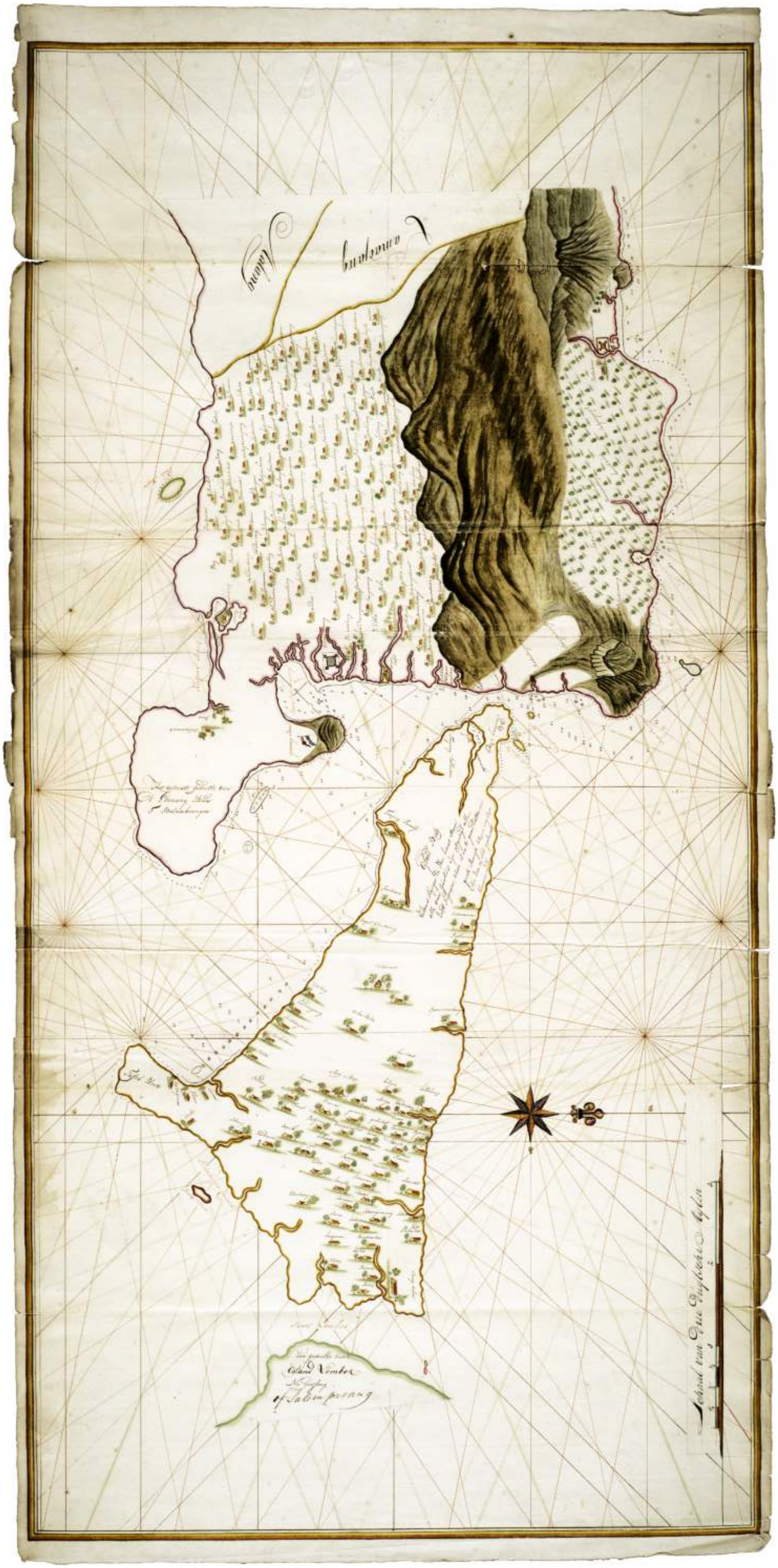

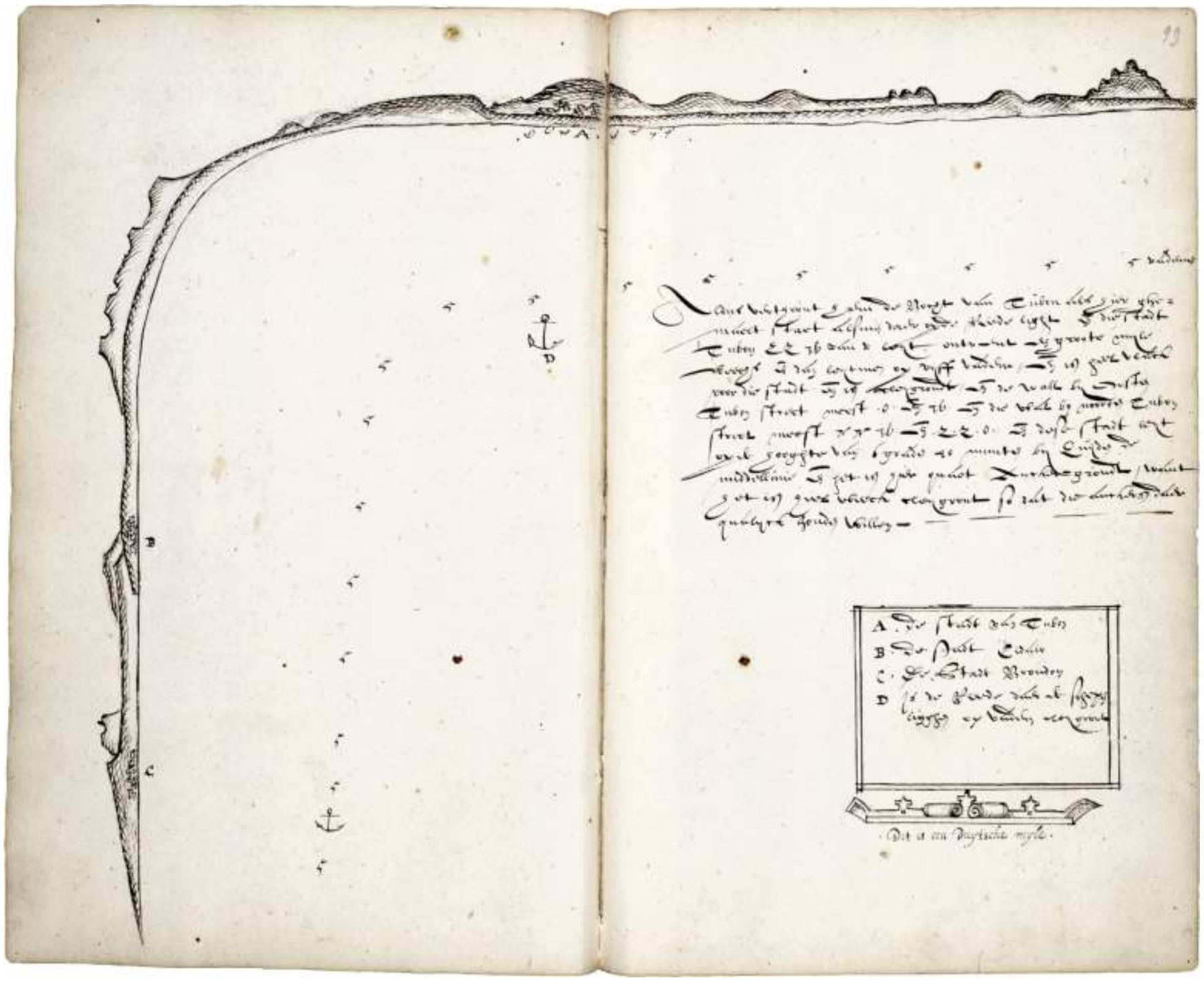

Plaan / van het / Fort en omlegende / cituatien van / Griesee.

Plan / of the / Fort and surrounding / situation at / Grissee.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 25,5 x 40,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 25.5 x 40.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Grissee (**Gresik**). Van de oorspronkelijke, later voor lange tijd weer gesloten loge te Grissee (1602–1615) zijn geen plattegronden of aanzichten in manuscript meer beschikbaar. De vestiging weergegeven op deze kaart getekend door of voor Pieter Gijsbert Noodt (zie blad 107) in 1722 is die van na de herbouw volgend op de verwoesting van de plaats in 1717 door Oost-Javaanse en Madoerese opstandelingen tegen soesoehoenan Pakoeboewono I. Het fortje ter plaatse vertoonde de toen gebruikelijke opzet van een vierkant grondplan met vier halve hoekbastions, zoals de grootschaliger plattegrond uit dezelfde tijd op blad 402 boven laat zien. Kort na 1746 werd het op last van gouverneur-generaal Van Imhoff uitgebreid tot de vorm zoals te zien in de plattegrond op blad 402 onder. Grissee fungeerde in die latere compagniestijd feitelijk als nevenvestiging van Soerabaja, vooral voor de opslag en afscheping van cultuurproducten uit het achterland. De ligging aan de westelijke toegang tot de rede van Soerabaja verleende de plaats een strategisch belang, reden waarom ook hier na 1785 onder C.F. Reimer voorstellen werden gedaan voor de grootscheepse aanleg van nieuwe versterkingen ter verdediging van dit belangrijke vaarwater; het desbetreffende projectplan is eveneens gereproduceerd op blad 402 onder. Dit laatste is nooit uitgevoerd, maar wel werd in 1809-1811 met hetzelfde doel onder Daendels iets noordelijk van Grissee het grote artilleriefort Lodewijk gebouwd, waarvan de plattegrond door H.C. Cornelius is weergegeven op blad 404 onder.

Gresik (**Grissee**). There are no manuscript versions of ground plans or drawings of the original trading-post in Gresik (1602–1615), which was later closed for quite a long time. The settlement shown on this map drawn by or for Pieter Gijsbert Noodt (see sheet 107) in 1722 is that built after its destruction in 1717 by East Javanese and Madurese rebels against *Susuhunan* Pakubuwono I. The small local fort has a square ground plan with four half corner bastions, a design commonly found in minor Company settlement at that time; it can be seen in more detail on the larger-scale contemporaneous ground plan on sheet 402 above. Shortly after 1746, on the orders of Governor-General Van Imhoff, the fort was extended to the form shown in the ground plan on sheet 402 below. In the later Company period, Gresik acted as a sub-settlement to Surabaya, useful especially for the storage there and shipping of plantation products from the hinterland. Its situation on the western entrance to the roads of Surabaya gave the town a strategic importance, which explains why after 1785 under C.F. Reimer there were proposals for a large-scale construction of new fortifications at Gresik to defend this important shipping channel; the related project plan is reproduced on sheet 402 below. It was never realized, but in 1809-1811, under Daendels the large artillery fort *Lodewijk* was built a little to the north of Gresik with the same idea in mind. Its ground plan by H.C. Cornelius is reproduced on sheet 404 below.

Toeban (**Tuban**). Deze oudste bewaard gebleven Nederlandse manuscriptkaart van Toeban, gemaakt door de onderstuurman Joris Joostensz Laerle, is afkomstig uit het journaal van het schip *Gelderland*, dat in 1601-1603 tijdens de 'Vijfde Schipvaert' Java en de Molukken aandeed. De tekening heeft betrekking op het oponthoud op deze rede tijdens de heenreis naar de Molukken; op de terugreis passeerde de *Gelderland* hier opnieuw, waarvan in het journaal een tweede, inhoudelijk niet afwijkende kaart verslag doet. De onder B genoemde plaats Cidaio is niet het Sidajoe nabij Soerabaja, maar de kustplaats Sidajoelawoe. Uit hetzelfde journaal zijn in deze atlas verder kaarten opgenomen van de Baai van Bantam (blad 84) en van de rede van Jacatra (94). De Compagnie heeft in Toeban ook na 1746, toen dit kustgedeelte blijvend onder haar gezag kwam, nooit een versterking van betekenis gevestigd.

Tuban (**Toeban**). This is the oldest surviving Dutch manuscript map of Tuban, drawn by Second Mate Joris Joostensz Laerle in the ship's log of the *Gelderland* which visited Java and the Moluccas during the *Vijfde Schipvaert* (Fifth Fleet) in 1601-1603. The chart was made during a stop in these roads on the outward-bound voyage to the Moluccas. On the return voyage the *Gelderland* passed this port again, at which time another and largely similar view of Tuban was entered in the log. The place *Cidaio* mentioned at B is not Sedayu near Surabya, but the coastal town Sedayulawu. Other maps from the same log contained in this atlas are of the Bay of Bantam (sheet 84) and the roads of Jacatra (94). Even after this part of the coast came permanently under the authority of the Company in 1746, there was never a stronghold of any significance maintained there.

onder / below:

Universiteitsbibliotheek Leiden, Collectie Bodel Nijenhuis 002-11-011.

[Pieter Gijsbert Noodt, 1722] :
[Pieter Gijsbert Noodt, 1722] :

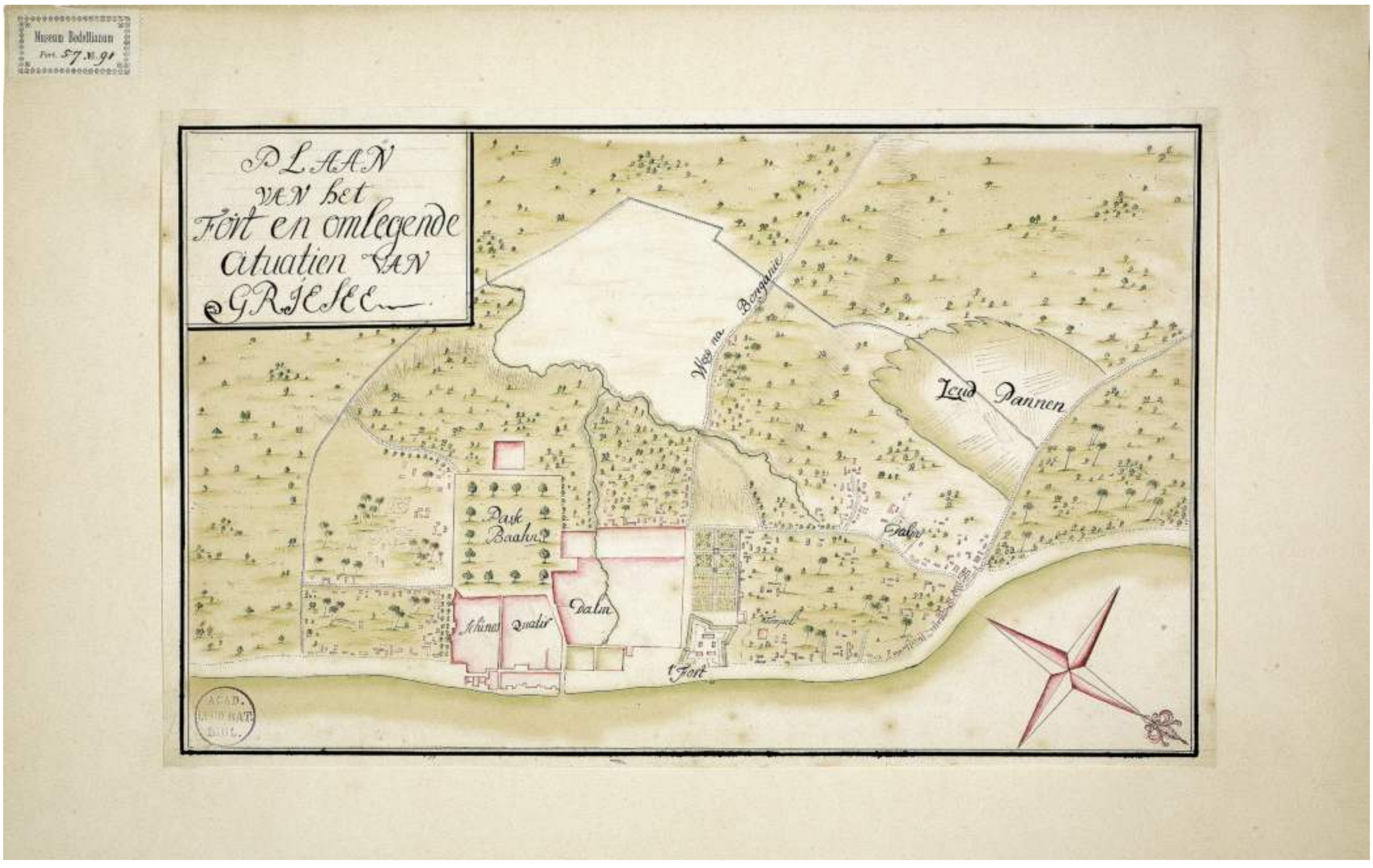

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1277.

[Pieter Gijsbert Noodt, 1719/1722] :
[Pieter Gijsbert Noodt, 1719/1722] :

Plaan / van het fort en omleggen: / Cituatie van / Grisee.

Plan / of the fort and surrounding / Situation of / Grissee.

Schaalstok van 50 Rijnlantse Roeden = [ca. 1 : 1.080].
Scale-bar of *50 Rijnlantse Roeden* = [approximately 1 : 1,080].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 41,5 x 51 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 41.5 x 51 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Verso: Plaan van het Fort en omleggende Cituatie van Grisee anno 1719.

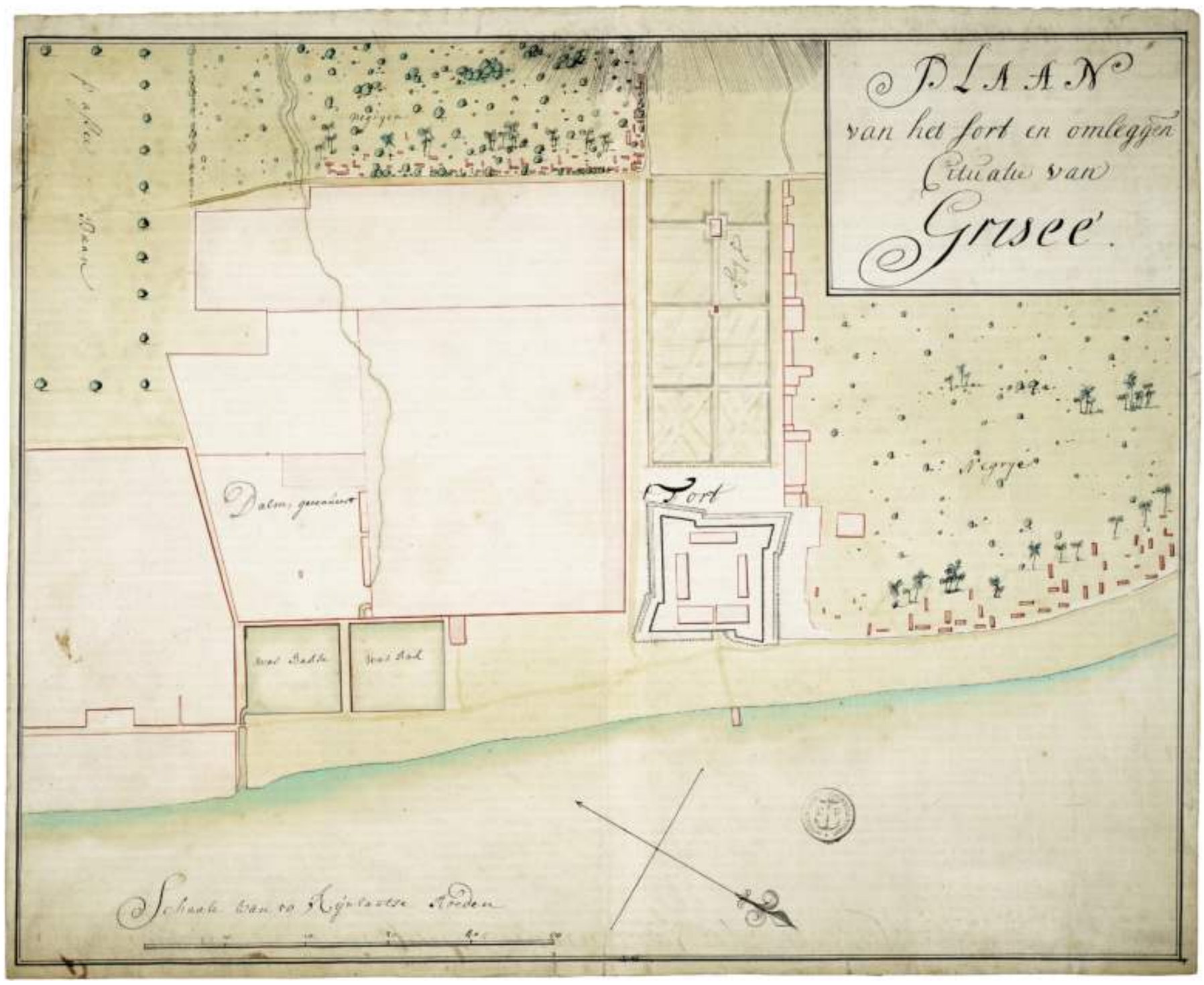

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1278.

[Anoniem, 1787] :
[Anonymous, 1787] :

N:o 11. / Grissee.

Schaalstok van 30 R:R: = [ca. 1 : 1.090]
[profielen] 6 R:R: = [ca. 1 : 110].
Scale-bar of *30 R:R:* = [approximately 1 : 1,090]
[profiles] *6 R:R:* = [approximately 1 : 110].

1 kaart + 4 profielen : ms op papier, gekleurd, 50,5 x 66 cm.
1 map + 4 profiles : ms on paper, coloured, 50.5 x 66 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verso: 20ste 7ber 1787.

Verklaringen: [rechtsboven en linksonder] een ondertitel en een legenda bij de letters A t/m V :
Explanations: [upper right and lower left] a subtitle and a key to the letters A to V :

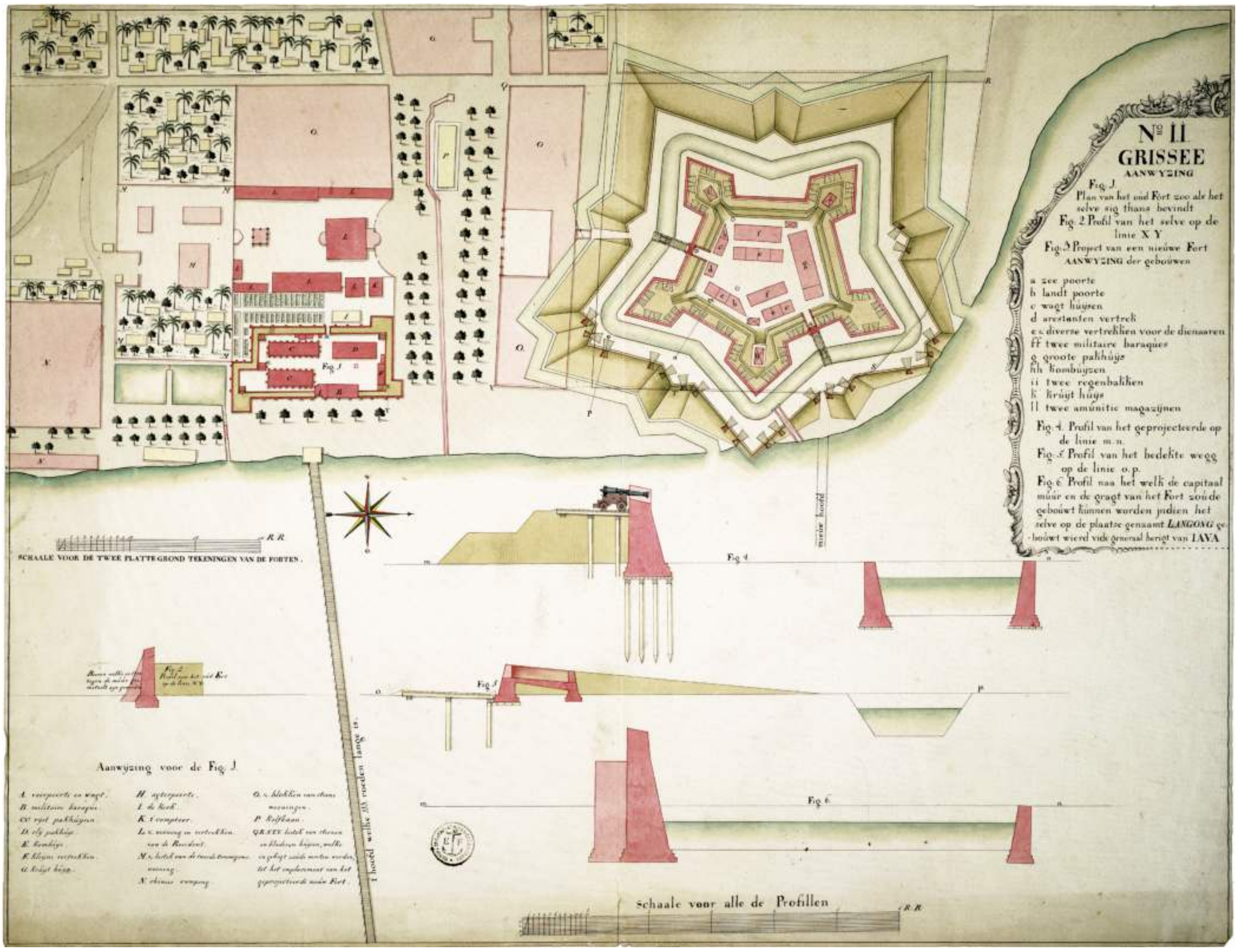
Nro II
GRISSEE
AANWYZING
Fig. 1.
Plan van het oud Fort zoo als het selve nog thans bevindt
Fig. 2 Profil van het selve op de linie X Y
Fig. 3 Project van een nieuwe Fort
AANWYZING der gebouwen
a zee poorte
b landt poorte
c wagt huysen
d arestanten vertrek
e e diverse vertrekken voor de dienaaren
ff twee militaire baraques
g groote pakhuys
hh kombuysen
ii twee regenbakken
k. kruyt huys
ll twee ammitie magazynen
Fig. 4. Profil van het geprojecteerde op de linie m. n.
Fig. 5 Profil van het bedekte wegg op de linie o. p.
Fig. 6 Profil naa het welk de capitaal muur en de gragt van het Fort zoude gebouwt kunnen worden indien het selve op de plaatse genaamt LANGONG gebouwt wierd vide generaal berigt van JAVA
SCHAALE VOOR DE TWEE PLATTEGROND TEKENINGEN VAN DE FORTEN.
Aanwyzing voor de Fig 1
1 hoofd wellke 333 roeden lange is.
schaale voor alle de Profillen

Gesigt Van De Reede Van GRISSE. Leggende Met Het Schip Holland Aldaar In De Maand July jaar 1788 De hoek A in t' Z 1/4 oost ∠ B in t' NWTW
Door
A: C: V: FLEISCHER
Grissé op het Eland Java.

Fig: 1. Plan van het oud Fort zoo als het selve sig thans bevindt.

Aanwijzing voor de Fig: 1.
A. Voorpoorte en wagt.
B. Militaire baraque.
C.C. Rijst pakhuijsen.
D. Olij pakhuijs.
E. Kombuijs.
F. Kleijne vertrekken.
G. Kruijt huijs.
H. Agterpoorte.
I. De Kerk.
K. T' Comptoor.
L. Wooning en vertrekken van de Resident.
M. Bestek van de tweede tommegoms wooning.
N. Chinees campong.
O. Blokken van steene wooningen.
P. Kolfbaan.
Q.R.S.T.V. Bestek van steenen en bladeren huijsen, welke in gehegt zou moeten worden, tot het emplacement van het geprojecteerde nieuw Fort.

[rechtsboven] een ondertitel en een legenda bij de letters a t/m l :
[upper right] a subtitle and a key to the letters a to l :

Fig: 3. Project van een nieuwe Fort.

Aanwyzing der gebouwen.
a. Zee poorte.
b. Landt poorte.
c. Wagt huijsen.
d. Arestanten vertrek.
ee. Diverse vertekken voor de dienaaren.
ff. Twee militaire baraques.
g. Groote pakhuijs.
hh. Kombuijzen.
ii. Twee regenbakken.
k. Kruijt huijs.
ll. Twee amunitie magazijnen.
[rechtsboven] 4 andere ondertitels met beschrijvingen van profielen, geen transcriptie.
[upper right] 4 other subtitles with descriptions of profiles, not transcribed.

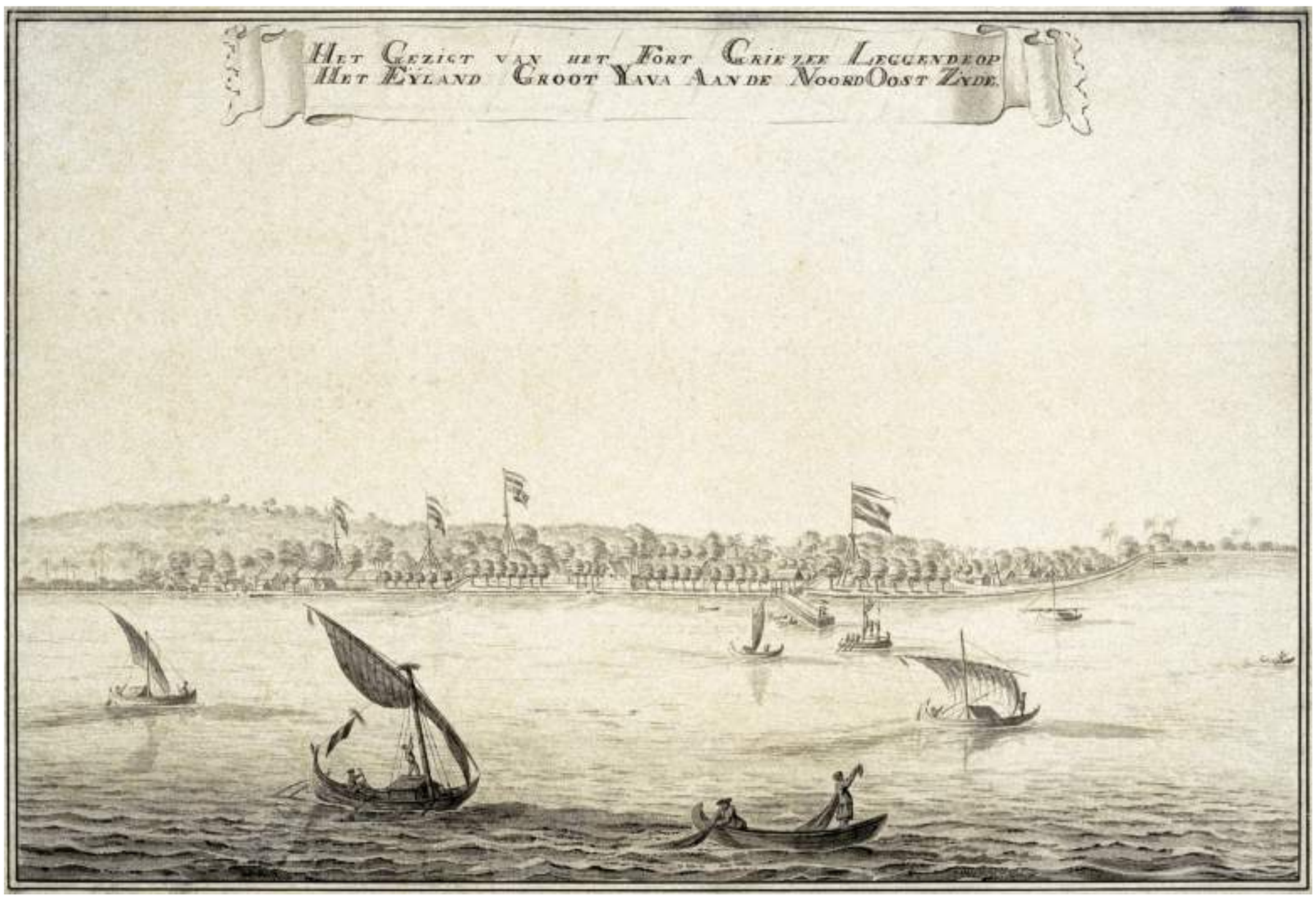

(pag. 403: / p. 403:)

boven / above:

Stichting Nederlands Scheepvaartmuseum Amsterdam, S.1603(35).

Door A: C: v. Fleischer, 1788 :
By A: C: v. Fleischer, 1788 :

Gesigt Van De Reede Van Grissé [...].

View Of The Roads At Grissee [...].

Potloodtekening op papier, gekleurd, 33 x 49,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 33 x 49.5 cm.

Verklaringen: [onder] vervolg van de titel :
Explanations: [below] continuation of the title :

Leggende Met Het Schip Holland Aldaar In De Maand julij jaar 1788. De hoek A in t' Z 1/4 oost, hoek B in t' NW TW.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 68.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van het Fort Griezee Leggende op / Het Eijland Groot Yava aan de Noord Oost Zijde.

View of Fort Grissee Situated on / The Island of Java Major on the North East Side.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

In beide tekeningen is Grissee vanuit het oosten weergegeven, kijkend vanaf een schip op de rede of van de nabije Madoerese overwal. Links gaat dit zogenoemde Westervaarwater zuidwaarts over in de rede van Soerabaja, rechts is de nog smallere noordwaartse uitgang naar open zee, waar in 1809-1811 Fort Lodewijk werd gebouwd. In de tekening op blad 404 boven, uit de serie die in de maanden mei-december 1805 voor Nicolaas Engelhard werd gemaakt door de cadet Hendrik Jacob Wardenaar, kijkt men in omgekeerde richting, vanuit de hoofdstraat van Grissee oostwaarts over het Westervaarwater naar Madoera.

In both drawings, Gresik is reproduced viewed from the east, looking either from a ship in the roads or from the adjacent shore of Madura. To the left, the waterway known in Dutch times as the *Westervaarwater* (Western Channel) runs southwards into the roads of Surabaya, right is the even narrower northwards exit to the open sea, where Fort *Lodewijk* was built in 1809-1811. The drawing on sheet 404 above, from the series made in the months May-December 1805 for Nicolaas Engelhard by Cadet Hendrik Jacob Wardenaar, looks in the opposite direction, from the main street of Gresik eastwards over the Western Channel to Madura.

404

boven / above:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.8.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

De Straat van de Plaats Grissee naa het Eyland Madura over ziende.

The Street in the Town of Grissee as seen when looking towards the Island of Madoera.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 34 x 45 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 34 x 45 cm.

onder / below:

Arsip Nasional Republik Indonesia, E 83.

Sourabaya den 25 van Grasmaand 1810 [getekend]
H.C. Cornelius :
Soerabaja the 25th of May 1810 [signed] H.C. Cornelius :

Plan van het Fort Lodewijk.

Plan of Fort Lodewijk.

Schaalstok van 30 Rh: Roeden = [ca. 1 :1.050].
Scale-bar of *30 Rh: Roeden* = [approximately 1 : 1,050].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 42 x 54 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 42 x 54 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [links] een legenda bij de letters b t/m z, A t/m E :
Explanations: [left] a key to the letters b to z, A to E :

Renvoy.

bb. De afgewerkte caserne.
B. Wooning voor de Commandant.
c.c. Differente wooningen.
d.d. Combuijsen.
e. Officiers wooninge waar aan gewerkt word; Zijnde op den helft na afgewerkt.
f.f. De noch mankeerende gebouwen, Waartoe men beesig is de houtwerken te kappen.
g. Kruijd magazijn.
h. Travins, tot dekking van't kruijdmagazijn.
i.i. Travinsen, waar in klijne kruijdmagazijnen.
k.k. Koogel gloijens.
l.l. Batterij van 32 metaalen twintig Ponders 2 vierentwintig Ponders en 5 agtien Ponders alle op kust affuijten.
m.m. Batterij van 10 vierentwintig Ponders op kust affuijten en 4 mortieren van 10 d.
n. Batterij van 1 van 30 pp: op kust affuijt.
o. Batterij van 10 metaale Canons van 30 pp: op kust affuijten.
p. Cavallier van 8 agtien Ponders op veld affuijten.
q. Fauce Bray van 5 agt Ponders op veld affuijten.
r. Batterij van 2 metaale 30 pp:s op kust affuijten.
s. Batterij van 1 metaale 24 pp: op kust affuijt.
t. Batterij van 12 Canons à 18 pp:s op kust affuijten.
u.u. Batterij van 9 Canons à 18 pp:s op kust affuijten.
v. Batterij van 2 Canons à 18 pp:s op veld affuijten.
w. Batterij van 2 Canons à 18 pp:s op kust affuijten.
x.x. Batterij van 4 Canons à 18 pp:s op kust en veld affuijten.
y. Batterij van 1 Canon à 18 pp:s op veld affuijt.
z. Batterij van 2 Canons à 18 pp:s op kust affuijten.
A. Batterij van 2 Canons à 18 pp:s op kust affuijten.
B. Batterij van 1 Canon à 18 pp:s op veld affuijt.
C. De buijten Paliesadeering.
D. Aangebragten klip grond tot Markt Plaats buijten 't Fort.
E. Het Slag Verband.

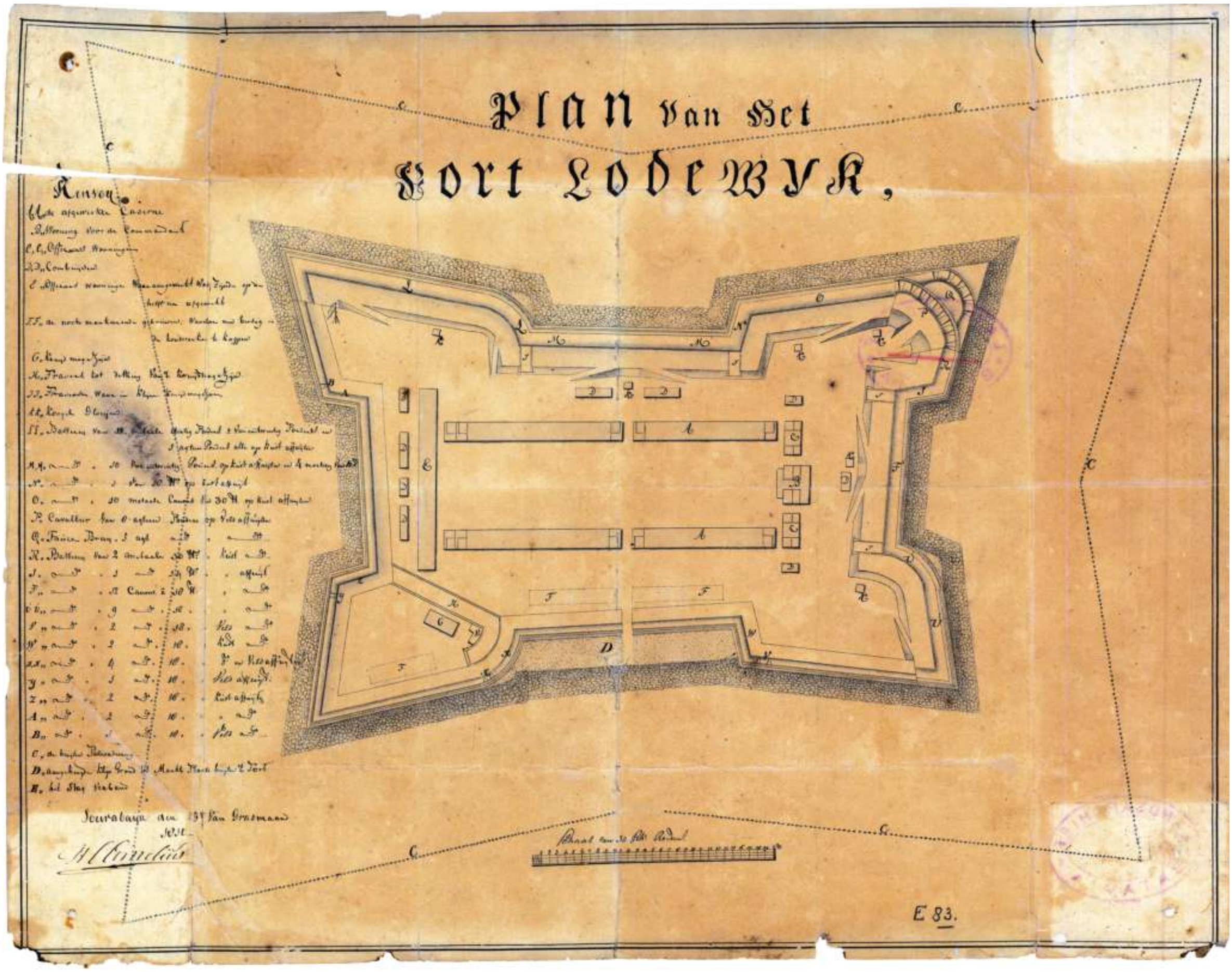

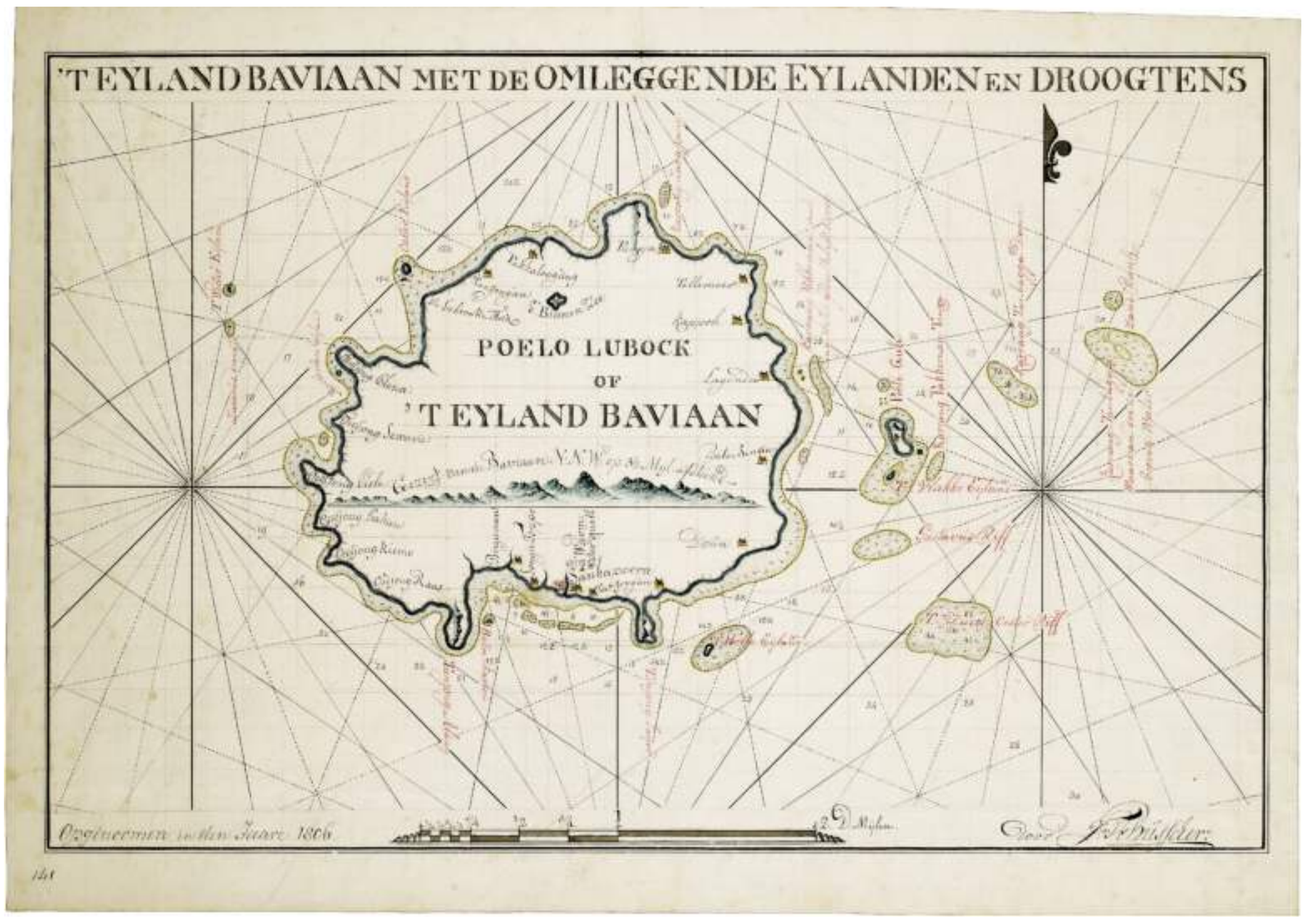

Fort Lodewijk. Het plan op blad 404 van de artillerievesting Fort Lodewijk, op het eiland Menari aan de Javazijde van het Westervaarwater noordelijk van Grissee, is door de ontwerper en toezichthoudende genie-officier, de majoor-ingenieur H.C. Cornelius, waarschijnlijk getekend als kaartbijlage bij een rapport aan gouverneur-generaal Daendels over de vorderingen aan dit grote project. Het fort was bedoeld als beveiliging van de smalle toegang vanuit zee naar de rede van Soerabaja, waar Daendels in een later stadium een marinebasis hoopte te vestigen. De strategische ligging en zeer zware bewapening zou zeker voldoende zijn geweest om een Engelse vlootaanval op Soerabaja te keren, maar daartoe is het bij de invasie van 1811 niet gekomen; generaal Janssens' capitulatie bij Salatiga op 18 september vond al plaats voordat de Britten hun operaties op Oost-Java hadden kunnen richten. Fort Lodewijk was Cornelius' belangrijkste militaire bouwproject. Veel bekender gebleven is evenwel zijn nalatenschap op cartografisch terrein, waaraan in deze atlas veel aandacht is besteed, en als tekenaar van Javaanse oudheden in opdracht van Nicolaas Engelhard en Thomas Stamford Raffles.

Fort Lodewijk. The plan on sheet 404 of the artillery fort *Lodewijk* on the island of Menari on the Java side of the *Westervaarwater* north of Gresik was drawn by its designer and supervising artillery officer, Major H.C. Cornelius of the Engineering Corps, probably as an enclosure to a report to Governor-General Daendels about the progress of the great project. The fort was meant to secure the narrow entrance to the roads of Surabaya from the sea, where Daendels had plans to establish a naval base at a later date. Its strategic position and its heavy armament would certainly have been sufficient to repel an English naval attack on Surabaya, but matters never reached this pitch in the invasion of 1811; General Janssens's capitulation near Salatiga on 18 September occurred before the British could turn their operations to East Java. Fort *Lodewijk* was Cornelius's most important military construction project. His cartographic legacy, to which a great deal of attention has been paid in this atlas, is far better known, as are his services as an artist of Javanese antiquities, rendered at the behest of Nicolaas Engelhard and Thomas Stamford Raffles.

(pag. 405: / p. 405:)

Bawean. Het eilandje Bawean of Poelau Loebak, ca. 140 kilometer pal ten noorden van de uitgang van het Westervaarwater, kwam met de Mataramse 'strandgewesten' langs de noordkust van Java in 1743 in bezit van de VOC. Economisch was het van geen betekenis; wel is in de late compagniestijd en ook nadien onder het Engelse tussenbestuur overwogen hier een marinesteunpunt te vestigen, waartoe het evenwel nooit is gekomen. De Compagnie onderhield op Bawean een kleine post, mede met de bedoeling te voorkomen dat het strategisch gelegen eilandje door andere Europese mogendheden in gebruik zou worden genomen.

Bawean. The small island of Bawean or Pulau Lubak, which lies around 140 kilometres due north of the entrance to the *Westervaarwater*, passed into the possession of the VOC with the other Mataram coastal districts in 1743. Economically it was insignificant, but there have been plans to establish a naval station here in the late Company period and again during the English Interregnum, none of which ever eventuated. The Company did maintain a small post on Bawean, among other purposes to prevent the strategically situated small island being taken over by any other European power.

boven / above:

Nationaal Archief, 4.MIKO 141.

Opgenoomen in den Jaare 1806 door J:n T:s Busscher :
Surveyed in the Year 1806 by J:n T:s Busscher :

't Eyland Baviaan met de omleggende Eylanden en Droogtens.

The Island of Bawean with the surrounding Islands and Shoals.

Schaalstok van 2 D: Mijlen = [ca. 1 : 98.000].
Scale-bar of *2 D: Mijlen* = [approximately 1 : 98,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 34,5 x 49,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 34,5 x 49,5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.15.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

Het Eyland de Pavian.

The Island of Bawean.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 52 x 73 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 52 x 73 cm.

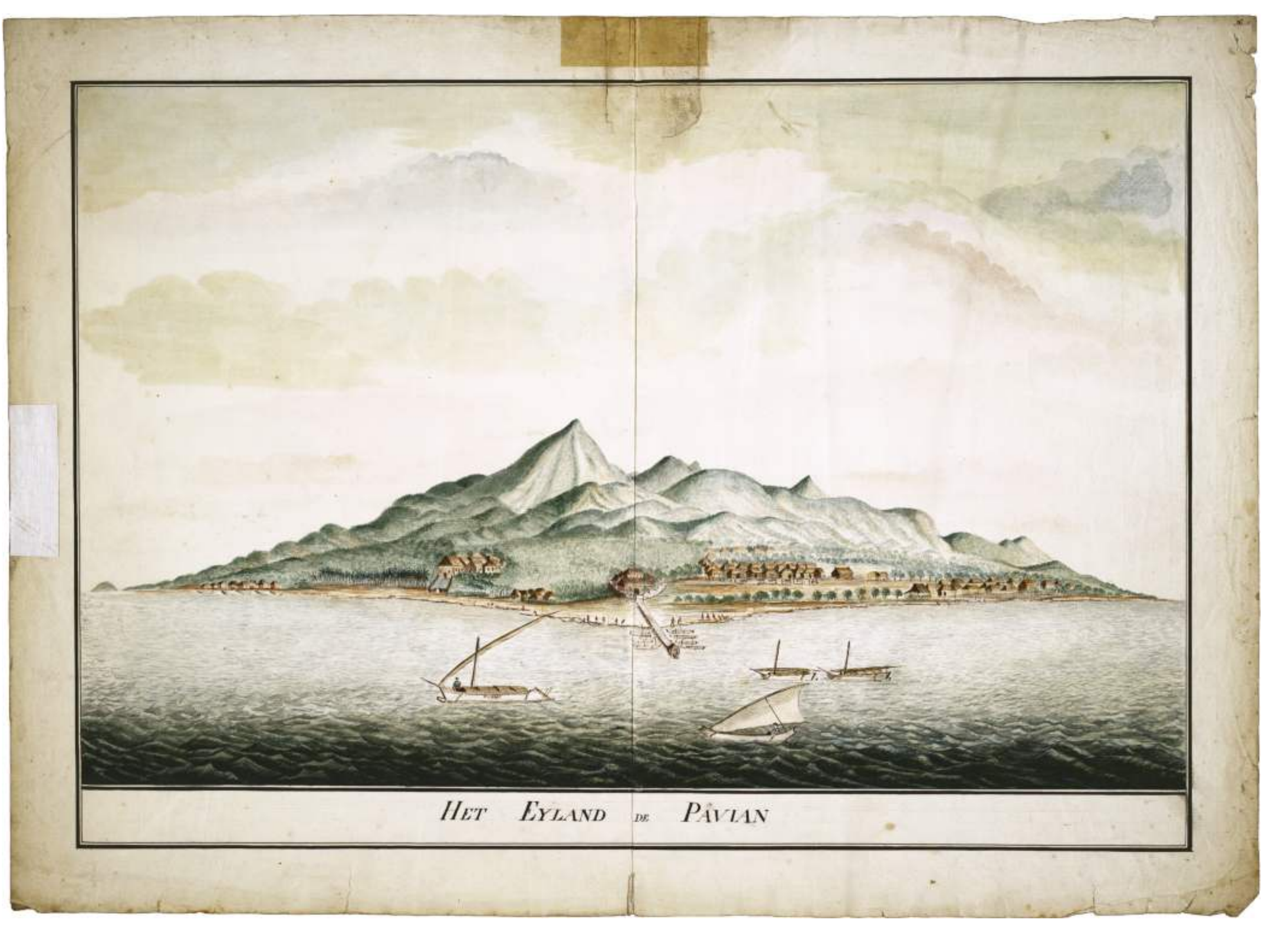

Soerabaja (**Surabaya**). Hoewel de Compagnie al sinds 1678 permanent was gevestigd te Soerabaja, werden de stad en haar achterland pas werkelijk van economische betekenis nadat soesoehoenan Pakoeboewono II in 1743 en 1746 gedwongen was het regentschap Soerabaja en de overige 'strandgewesten' aan Java's Noord-Oostkust aan de Compagnie af te staan en de Oosthoek kort daarna een afzonderlijk bestuursgebied werd. Samen met dat van Pasoeroean ontwikkelde het achterland zich in de latere compagniestijd tot een belangrijke leverancier van indigo en later ook van suiker. Onder Daendels werd Soerabaja bestemd tot toekomstige vlootbasis, waartoe hier in 1809 onder meer een artilleriewerkplaats werd gevestigd. Deze plannen zouden in andere vorm uiteindelijk echter pas vanaf het midden van de negentiende eeuw verwezenlijkt worden. Volgend op de overzichtskaart van het regentschap Soerabaja uit de vroege negentiende eeuw hierboven, geven de gereproduceerde kaarten en plattegronden t/m blad 413 een chronologisch beeld van de stedebouwkundige ontwikkeling en militaire versterking over de periode tussen ca. 1719 en 1810, met op de aansluitende bladen t/m 416 een aantal topografische tekeningen van de stad en haar omgeving door Johannes Rach en Hendrik Jacob Wardenaar.

Surabaya (**Soerabaja**). Although the Company had had a permanent settlement in Surabaya since 1678, the city and its hinterland only really assumed any economic importance after *Susuhunan* Pakubuwono II was forced to cede the regency of Surabaya and the other *strandgewesten* (coastal districts) on the North-East Coast of Java to the Company in 1743 and 1746 and, shortly after this, the *Oosthoek* became a separate administrative area. In the late Company period the hinterland both here and in Pasuruan developed into an important supplier of indigo and later above all of sugar. Under Daendels, Surabaya was intended to become a naval base, to which end among other provisions an artillery arsenal and workshop was established there in 1809. These plans would only be finally realized, in a much altered from, from the middle of the nineteenth century. Beginning with the general map of the regency of Surabaya dating from the early nineteenth century above, the maps and plans reproduced here up to sheet 413 give a chronological picture of the urban development and military fortifications over a period from roughly 1719 to 1810. Following on from this, on the sheets to 416, there are a number of topographical drawings of the city and its environs by Johannes Rach and Hendrik Jacob Wardenaar.

Arsip Nasional Republik Indonesia, H 71.

[Anoniem, ca. 1810] :
[Anonymous, c. 1810] :

[Kaart van het regentschap Soerabaja en omringende landen].

[Map of the Soerabaja Regency and surrounding districts].

Schaalstok van 4000 Rheinlandsche Roeden =
[ca. 1 : 138.300].
Scale-bar of *4000 Rheinlandsche Roeden* =
[approximately 1 : 138,300].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 66 x 77 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 66 x 77 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

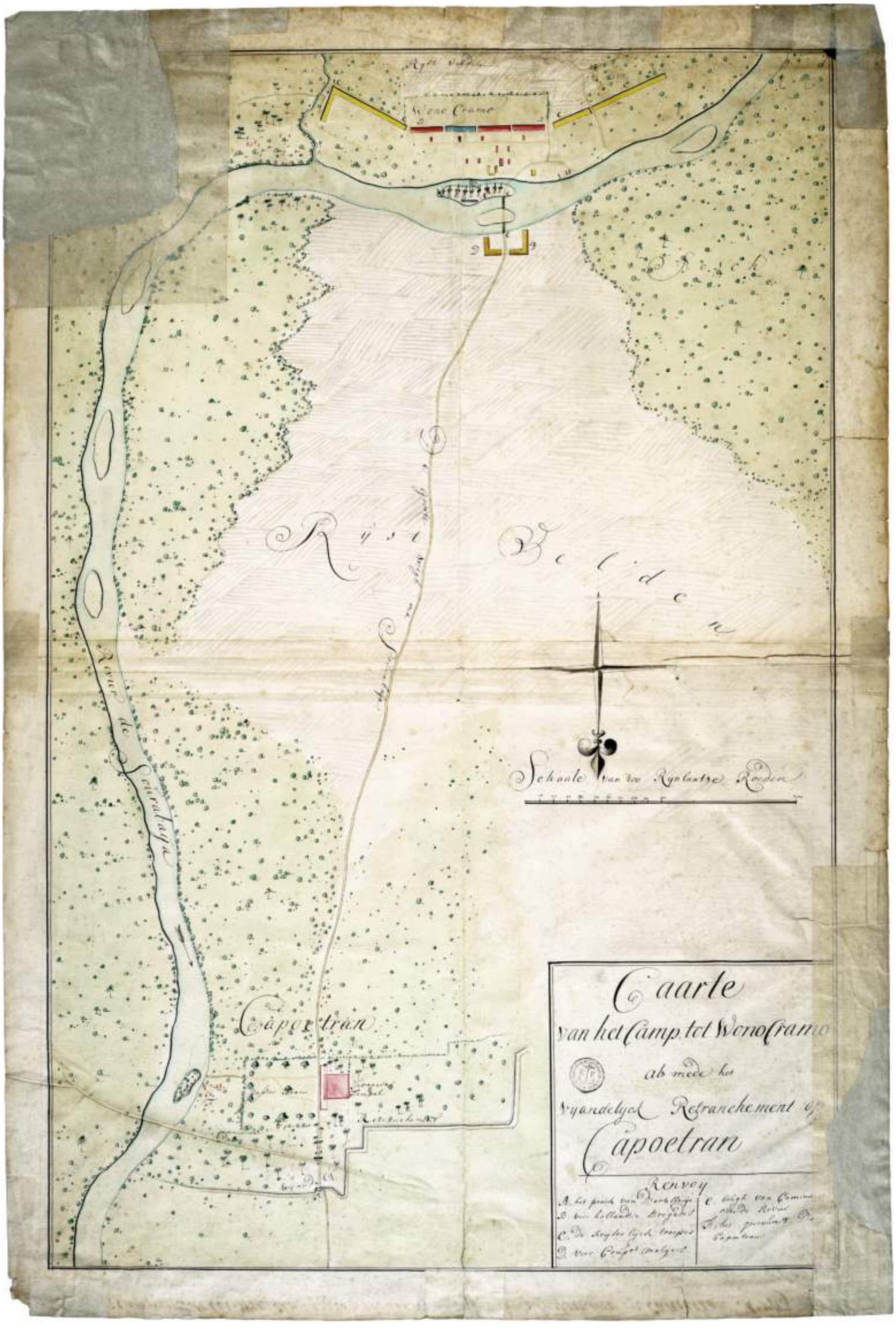

Nationaal Archief , 4.VEL 1284.

[Pieter Gijsbert Noodt, 1719/1722] :
[Pieter Gijsbert Noodt, 1719/1722] :

Caarte / van het Camp tot Wono Cramo / als mede het / vijandelijck Retranchement op / Capoetran.

Map / of the Encampment at Wonokromo / and of / the enemy's Entrenchment at / Kepoetran.

Schaalstok van 200 Rijnlantsche Roeden = [ca. 1 : 4.120].
Scale-bar of *200 Rijnlantsche Roeden* = [approximately 1 : 4,120].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 88,5 x 59,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 88.5 x 59.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verso: Caarte van het Campement tot Wono Cramo als mede het vijandelijk Retranchement op Capoetran anno 1719.

Verklaringen: [rechtsonder] een legenda bij de letters A t/m F :
Explanations: [lower right] a key to the letters A to F :

Renvoij.
A. Het perck van D'artellerije.
B. Vier hollandtse Bregades.
C. De keijserlijck troepes.
D. Vier Comp:s malijers.
E. Brugh van Comina over de Revier.
F. Het gemuurt De Capoetran.

Pieter Gijsbert Noodts kaart hierboven (zie ook blad 107) biedt een overzicht van een deel van het onmiddellijke achterland van de omwalde stad Soerabaja langs de Kali Soerabaja (stroomopwaarts de Brantas, aan de monding Kali Mas geheten) tussen Kepoetran en Wonokromo, dus ongeveer het gebied waar in de laat-koloniale tijd de wijken Koepang en Darmo zouden ontstaan. De weergegeven situatie betreft een episode in de slepende opstand van een aantal regenten in het oostelijke deel van Mataram en op Madoera in 1717 en volgende jaren tegen soesoehoenan Pakoeboewono I. Later ook gesteund door de vorsten van Bali en Blambangan, verwoestte het rebellenleger in het genoemde jaar de Mataramse kustplaatsen Grissee, Toeban en Sidajoe en begon aansluitend een langdurige belegering van Soerabaja. Deze werd uiteindelijk in oktober 1718 gebroken door een compagniesleger versterkt met Mataramse troepen onder opperbevel van de raad extraordinair van Indië Hans Frederik Bergman. De kaart op de bladen 408-409 boven sluit niet geheel aan bij deze, maar komt er in stijl en datering wel nauwkeurig mee overeen en vormt het verlengde in noordelijke richting tussen de omwalde stad en de monding van de Kali Mas. Zie ter vergelijking de kaart op blad 410, waarop Kepoetran eveneens is aangegeven.

Pieter Gijsbert Noodt's map above (see also sheet 107) offers an overview of a section of the immediate hinterland of the walled town of Surabaya along the Kali Surabaya (upstream the Brantas, called the Kali Mas at its estuary), between Keputran and Wonokromo, hence more or less the area where the suburbs of Kupang and Darmo would be located in the later colonial period. The situation illustrated is a depiction of an episode during the protracted uprising of a number of regents in the eastern part of Mataram and in Madura in 1717 and some years thereafter against Pakubuwono I. Later on supported by the rulers of Bali and Blambangan as well, that same year the rebel army laid waste to the Mataram coastal districts of Gresik, Tuban and Sedayu, and eventually settled for a prolonged siege of Surabaya. This was finally raised in October 1718 by a Company army reinforced by Madurese troops under the command of Councillor Extraordinary of the Indies, Hans Frederik Bergman. The map on sheets 408-409 above does not quite join up with this one, but in style and dating corresponds to it fairly closely and forms the extension in a northerly direction between the walled city and the mouth of the Kali Mas. See for comparison the map on sheet 410, on which Keputran is also indicated.

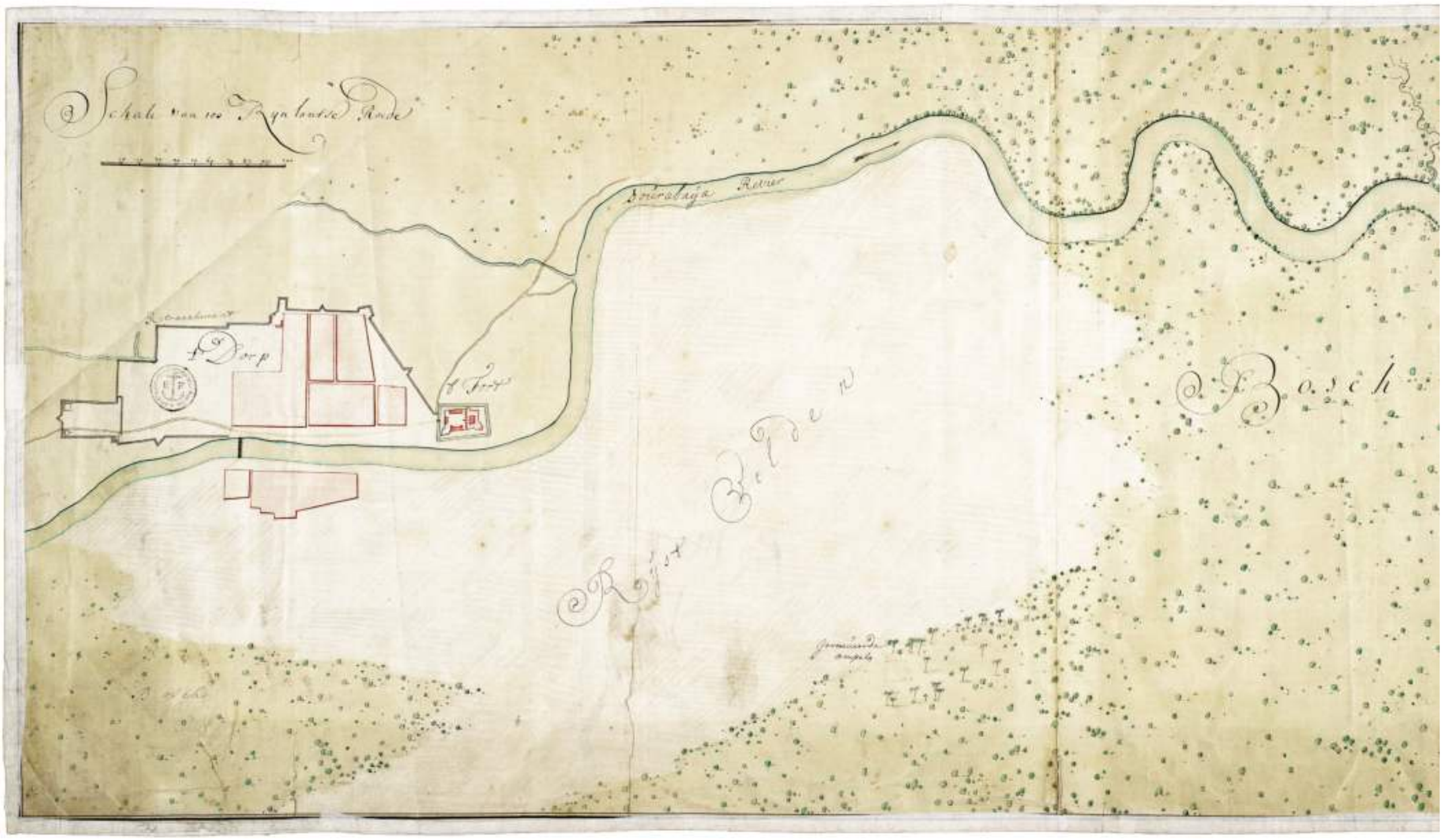

onder / below:

Universiteitsbibliotheek Leiden, Collectie Bodel Nijenhuis 002-11-013.

[Pieter Gijsbert Noodt, 1722] :
[Pieter Gijsbert Noodt, 1722] :

Plaan / van het Fort / en Retranchement / van / Sourabaija.

Plan / of the Fort / and Entrenchment / of / Soerabaja.

Schaalstok van 200 Rh. Roeden = [ca. 1 : 11.800].
Scale-bar of *200 Rh. Roeden* = [approximately 1 : 11,800].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 25,5 x 40,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 25.5 x 40.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is lright.

Museum Bodelianum
Port. 57 N. 97

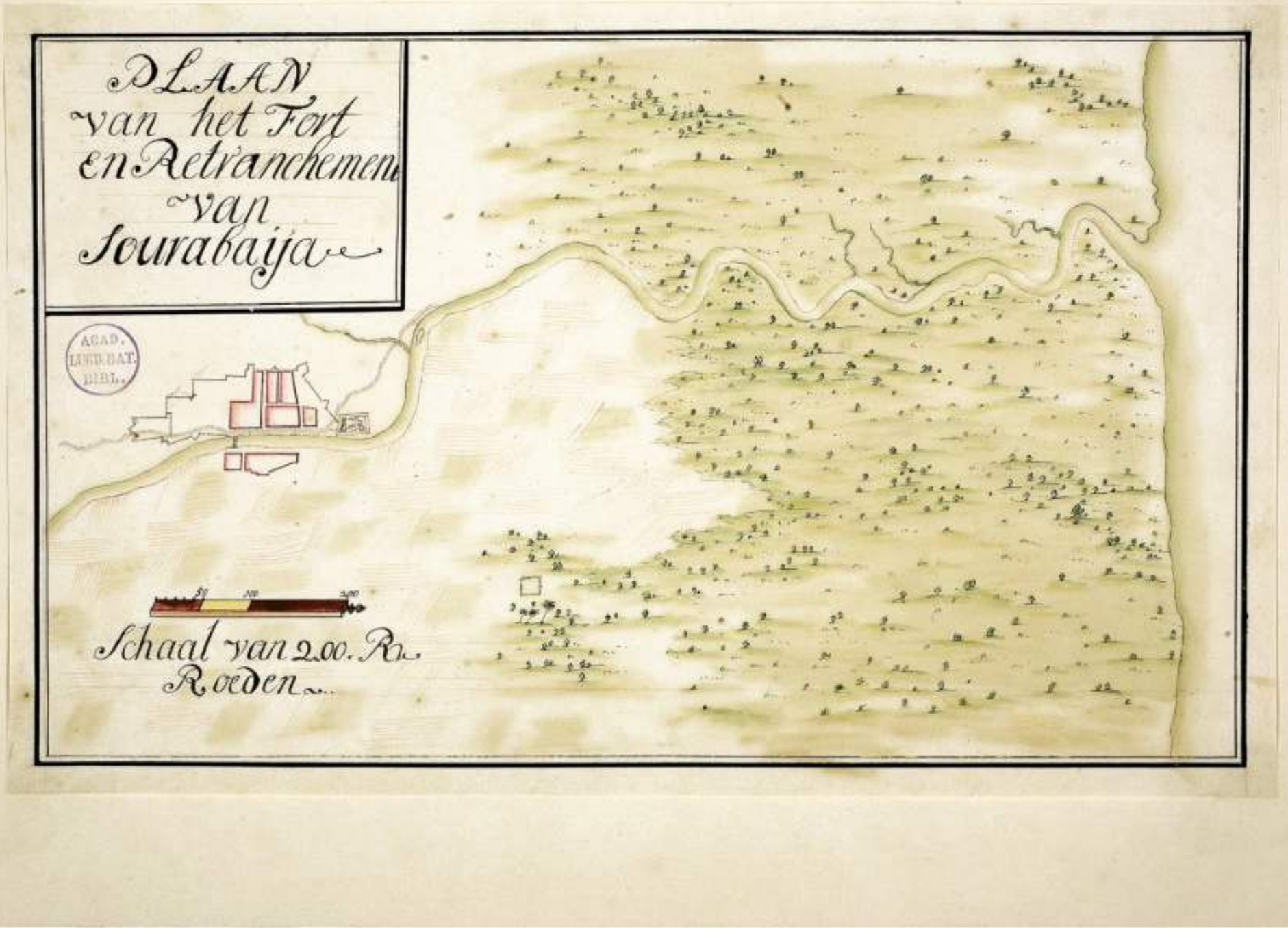

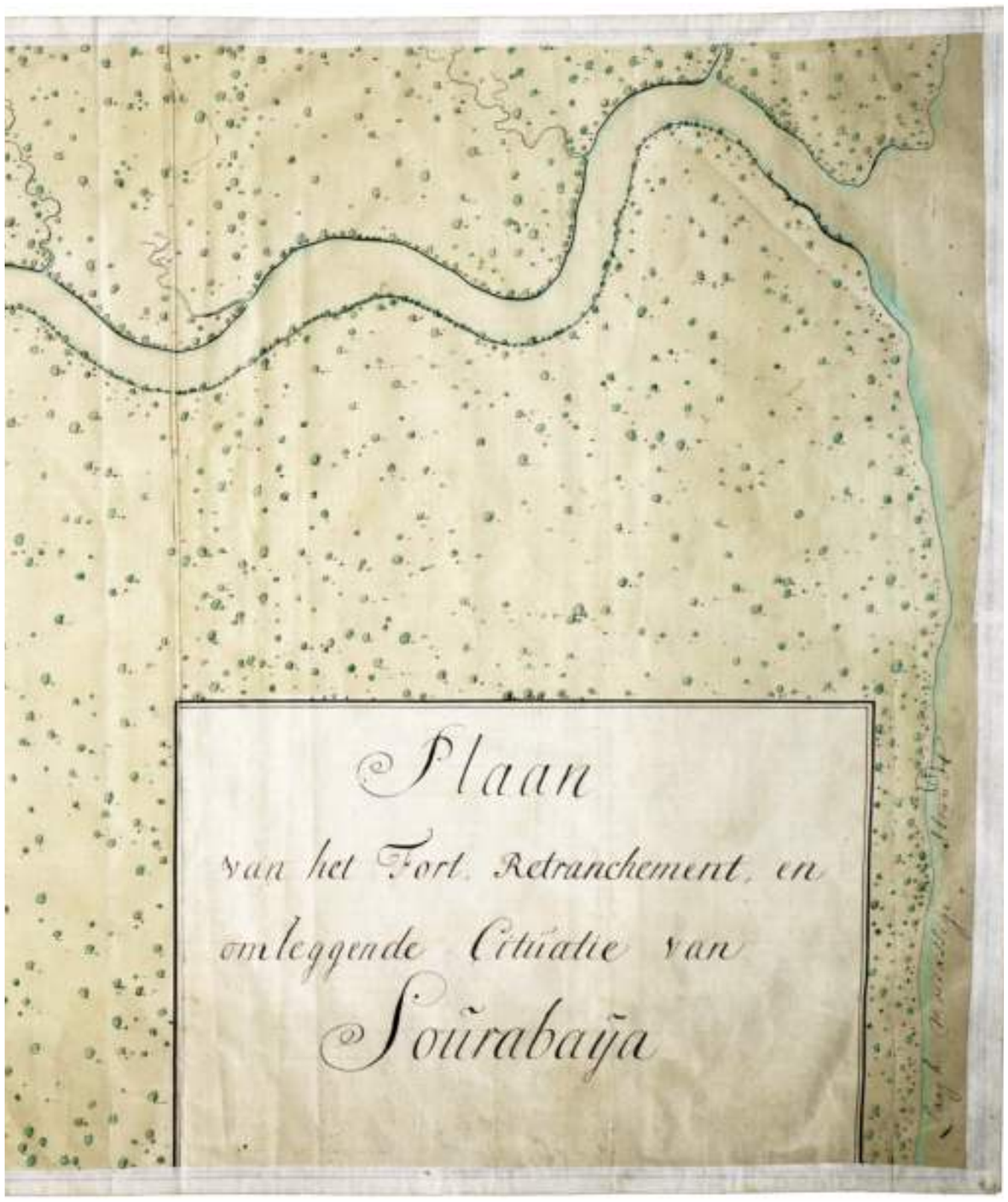

pag. 408-409 boven: / pp. 408-409 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1280.

[Pieter Gijsbert Noodt, 1719/1722] :
[Pieter Gijsbert Noodt, 1719/1722] :

Plaan / van het Fort, Retranchement, en / omleggende Cituatie van / Sourabaija.

Plan / of the Fort, Entrenchment, and / surrounding Situation of / Soerabaja.

Schaalstok van 100 Rijnlantse Roede = [ca. 1 : 4.140].
Scale-bar of *100 Rijnlantse Roede* = [approximately 1 : 4,140].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 41 x 104 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 41 x 104 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verso: Plaan van het Fort, Retranchement, en omleggende Cituatie van Soerabaija anno 1719.

Ook deze kaart heeft deels betrekking op de gebeurtenissen tijdens de opstand in Oost-Java tegen Pakoeboewono I in 1717 en volgende jaren. Het 'retranchement' van Soerabaja is de provisorische omwalling die de Europese stad toen omgaf en ten dele al was aangelegd tijdens de Eerste Javaanse Successie-oorlog. Aan de noordzijde lag aan de Kali Mas het fortje Providentia, later hernoemd tot Belvédère, de opvolger uit ca. 1708 van de eerste houten pagger die hier in 1678 werd opgericht. Na 1746 kreeg de stad alsnog een permanente omwalling, die is te zien in de kaarten op de bladen 410 en 411. De kaart op blad 407, ook weer van of gemaakt voor Pieter Gijsbert Noodt (blad 107), vormt met een tussenruimte van ca. drie kilometer het vervolg in zuidelijke richting naar Wonokromo. De kaart op blad 408 onder is afgeleid van deze, maar enigszins vereenvoudigd getekend op een kleinere schaal.

This map also has some connections to the events during the rebellion in East Java against Pakubuwono I in 1717 and the following years. The *retranchement* (entrenchment) of Surabaya was the temporary wall which surrounded the European town at that time. Part of this had been built during the First Javanese War of Succession. On the northern side of the Kali Mas stood the small Fort *Providentia*, later renamed *Belvédère*, which replaced c. 1708 the first wooden stronghold constructed there in 1678. After 1746 the city was permanently walled, which can be seen on the maps on sheets 410 and 411. The map on sheet 407, again drawn by or for Pieter Gijsbert Noodt (sheet 107), is the continuation towards the south in the direction of Wonokromo, albeit with an interval of c. three kilometres. The map on sheet 408 below was copied from this, but was drawn in a somewhat simplified manner and to a smaller scale.

onder / below:

Arsip Nasional Republik Indonesia, C 82.

[Anoniem, 1776] :
[Anonymous, 1776] :

[Plattegrond van de gezaghebberswoning te Soerabaja].

[Plan of the Gezaghebber's residence at Soerabaja].

Schaalstok van 240 Voet Rhijnl. = [ca. 1 : 300].
Scale-bar of *240 Voet Rhijnl.* = [approximately 1 : 300].

1 kaart : ms op papier, 36 x 44 cm.
1 map : ms on paper, 36 x 44 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verklaringen: [rechtsonder] een aantekening in potlood betreffende de herkomst :
Explanations: [lower right] a note in pencil indicating the provenance :

Woning van den Oosthoek Gezaghebber / Soerabaja. Overgenomen uit de Bijl. der Resol. 13 Febr. 1776. Maart 1905. F. de Haan.

De gedwongen afstand van Soerabaja en de andere kustlanden door Pakoeboewono II in 1743 en 1746 was in het laatstgenoemde jaar voor gouverneur-generaal Van Imhoff aanleiding tot de instelling van een afzonderlijk bestuursgebied binnen de Noord-Oostkust van Java, dat van de Oosthoek. Dit omvatte alle compagnieslanden vanaf Grissee oostwaarts en stond onder een gezaghebber met standplaats Soerabaja, wiens directe superieur het opperhoofd te Semarang was. Met de verheffing van de gezamenlijke compagnieslanden van de Noord-Oostkust van Java tot gouvernement in 1748, kreeg deze laatste in dat jaar de rang van gouverneur. De ambtswoning van de gezaghebber in Soerabaja stond in de omwalde stad aan de westoever van de Kali Mas, tegenover de sterkte Belvédère, en is op de plattegrond op blad 411 aangegeven met de letters ee. Het hier gereproduceerde plattegrondje toont de indeling van dit complex, dat in grootte het fortje ruim overtrof, na de nieuwbouw en verdere uitbreiding in 1772-1775. De noordpijl is overigens niet juist ingetekend; het werkelijke noorden is rechts.

The enforced cession of Surabaya and the other coastal districts by Pakubuwono II in 1743 and 1746 was the reason that in the latter year, Governor-General Van Imhoff inaugurated the separate administrative area within the North-East Coast of Java, that of the *Oosthoek* (Eastern Salient). This covered all the Company districts from Gresik to the east and was administered by a *Gezaghebber* (here: Deputy-Governor) stationed in Surabaya, whose direct superior was the *Opperhoofd* (Chief Factor) in Semarang. When the status of the joint Company territories on the North-East Coast of Java was made a *Gouvernement* in 1748, the Chief Factor was raised to the rank of Governor. The official residence of the *Gezaghebber* of Surabaya was located in the walled city on the western bank of the Kali Mas, opposite Fort *Belvédère*, and is indicated on the town plan on sheet 411 with the letters ee. The small ground plan reproduced here shows the layout of the complex, which was considerably larger than the fort, as it was after new constructions and further extensions in 1772-1775. The arrow indicating north has been incorrectly drawn in; true north is to the right.

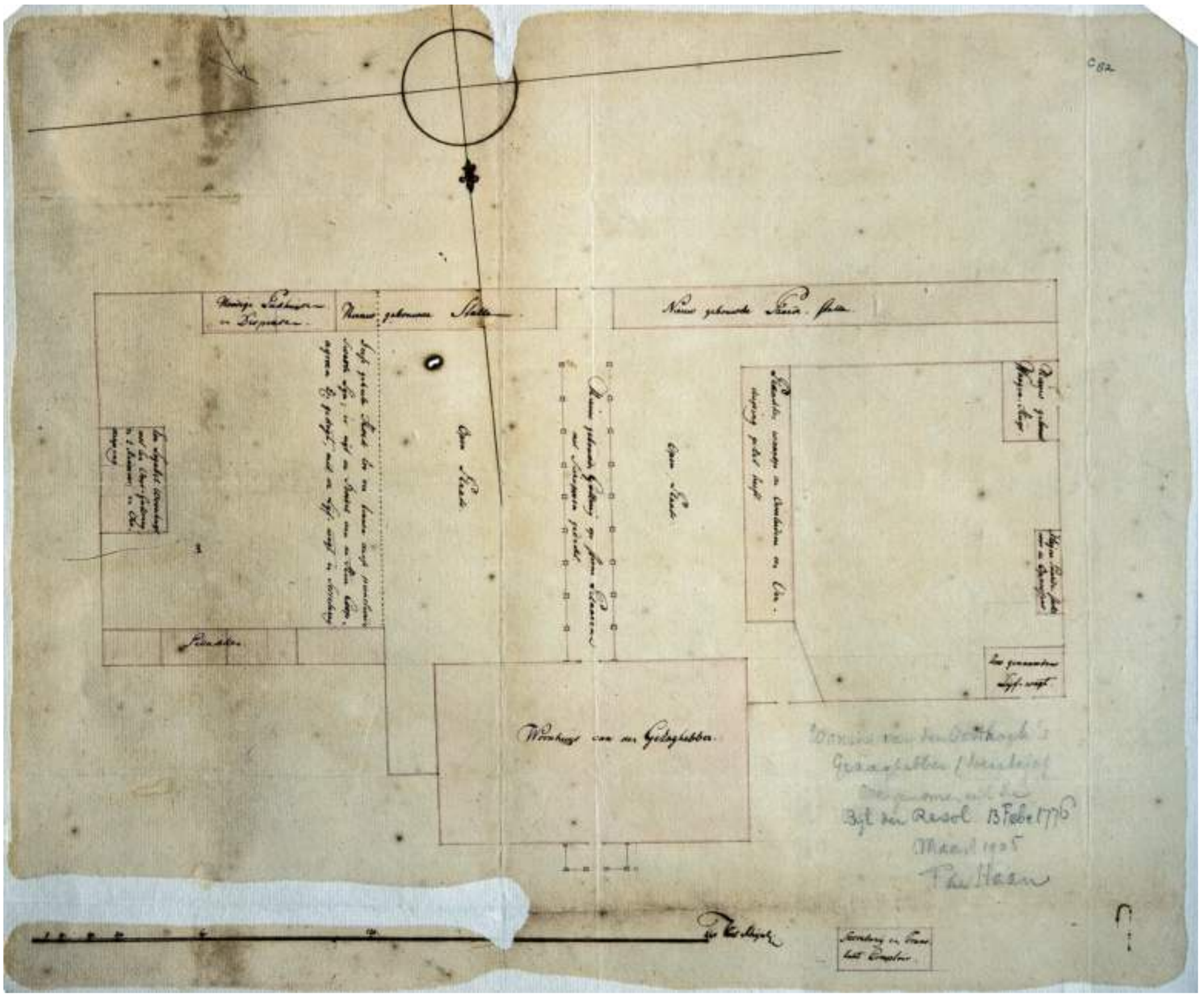

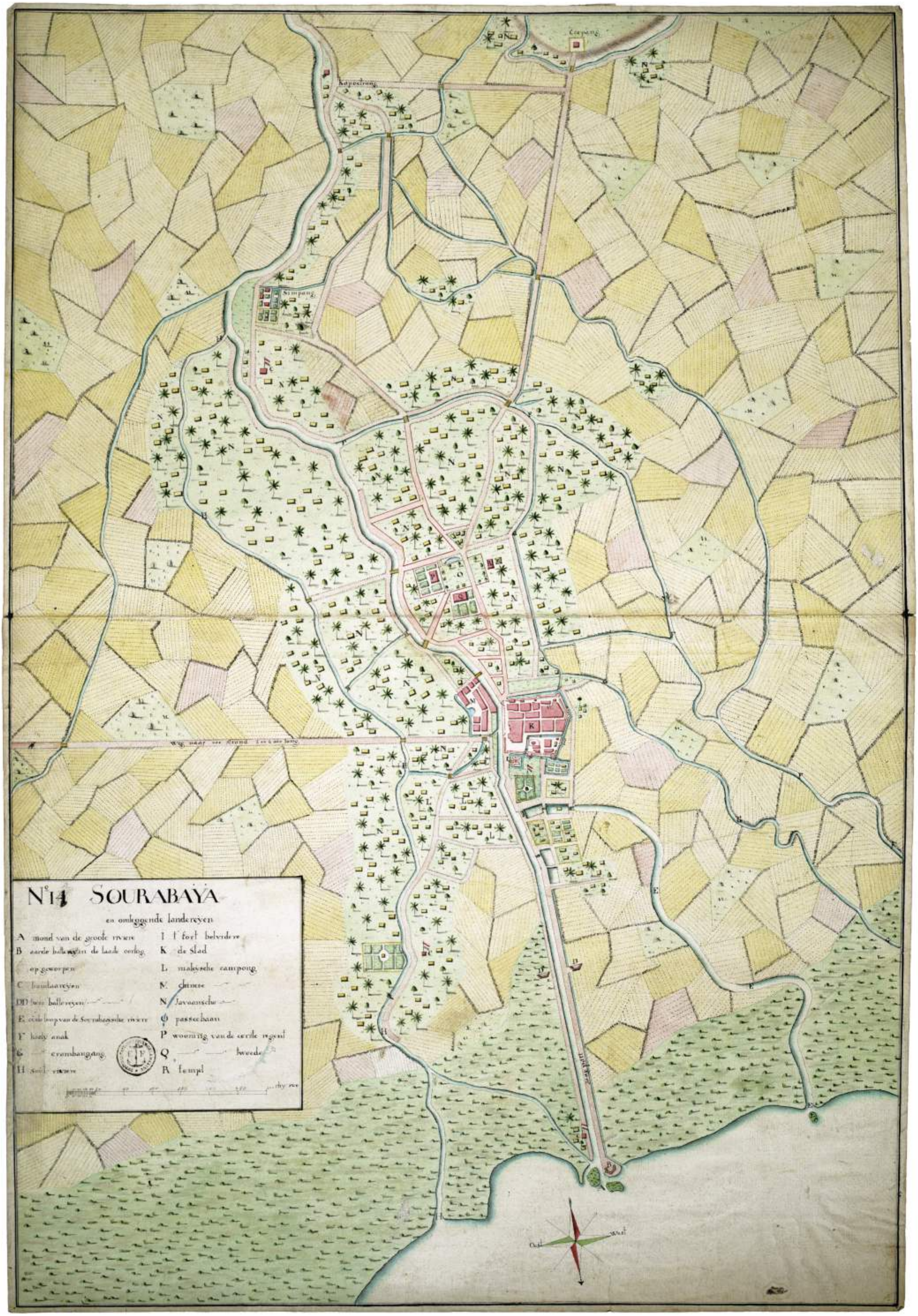
Kampong
Kapoetran
Simpang
Weg naar de Grand Loo à Soerabaya
N°14 SOURABAYA
en omleggende landereyen
A mond van de groote rivier
B aarde bolwerken de landt oorlog op geworpen
C landaareyen
DD beste bolwerken
E eerste loop van de Soerabaysche rivier
F kooly anak
G eerste verrebangsang
H tweede rivier
I 't fort belvidere
K de stad
L maleysche campong
M chinese
N Javaansche
O passchaan
P woonning van de eerste regent
Q tweede
R tempel
Oost
West

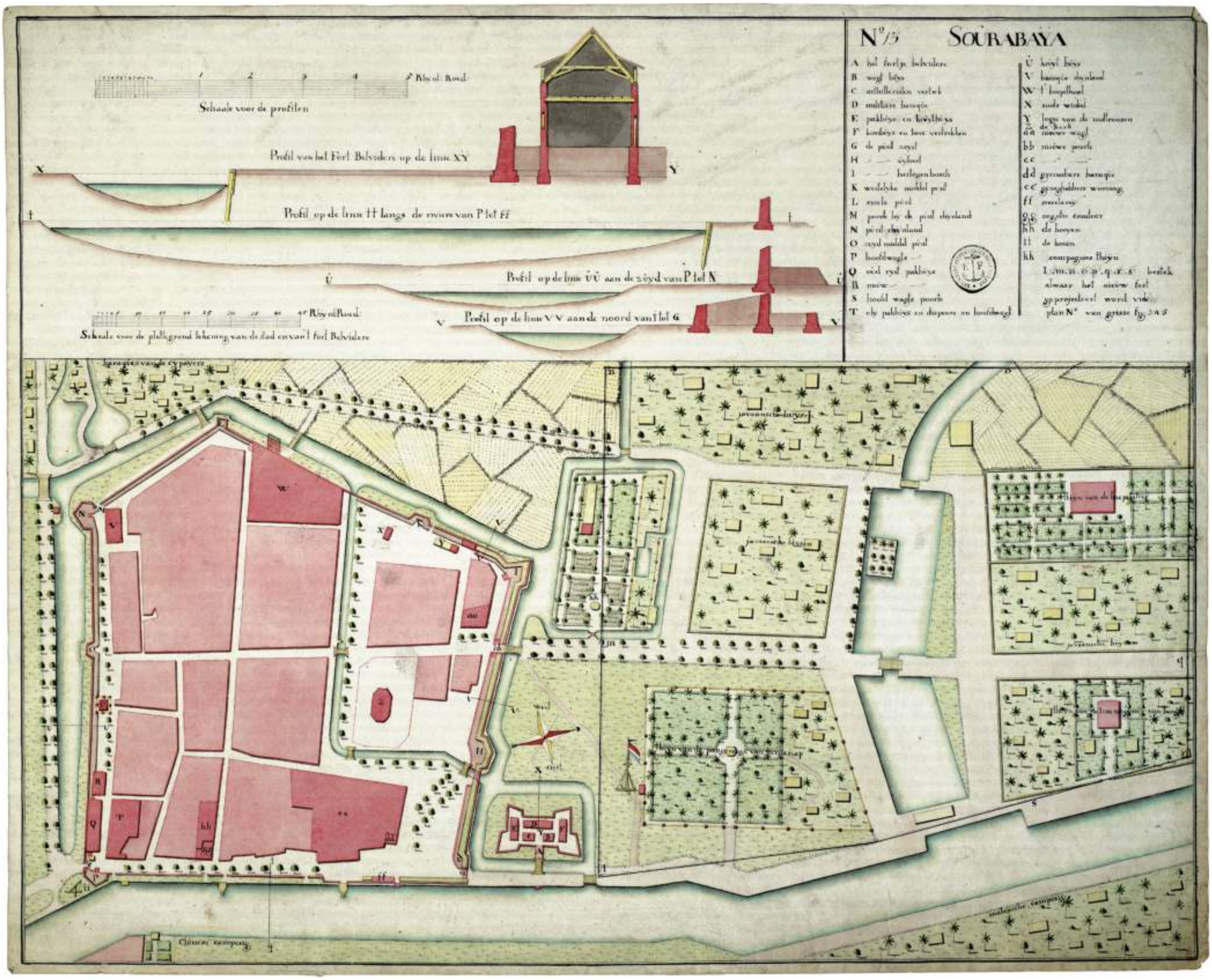
N°5 SOURABAYA
Schaals voor de profilen
Profil van het Fort Belvidere op de linie XY
Profil op de linie tt langs de muure van P tot ff
Profil op de linie ÛÛ aan de zuyd van P tot N
Profil op de linie VV aan de noord van I tot G
Schaals voor de platgrond beleeuwg van de dad en van't fort Belvidere
Chinese campong
javaansche campong
Chinese campong

(pag. 410: / p. 410:)

Nationaal Archief, 4.VEL 1282.

[Anoniem, 1787] :
[Anonymous, 1787] :

N:o 14. Sourabaija / en omleggende landereijen.

N:o 14. Soerabaja / and surrounding lands.

Schaalstok van 300 rhy: roe = [ca. 1 : 11.200].
Scale-bar of *300 rhy: roe* = [approximately 1 : 11,200].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 79 x 53,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 79 x 53.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verso: N:o 14 vide Berigt de dato Samarang den 20ste Septembris 1787.

Verklaringen: [linksonder] a key to the letters A to R :
Explanations: [lower left] a key to the letters A to R :

A. Mond van de groote riviere.
B. Aarde batterij in de laatste oorlog.
C. Bandaareijen.
DD. Twee battereijen.
E. Oude loop van de Sourabaaysche riviere.
F. Kaaly Anak.
G. Kaaly Crambangang.
H. Sout-riviere.
I. T' Fort Belvidere.
K. De stad.
L. Maleijsche campong.
M. Chinese campong.
N. Javaansche campong.
O. Passeebaan.
P. Wooning van de eerste regent.
Q. Wooning van de tweede regent.
R. Tempel.

Met de bijbehorende plattegrond van alleen de omwalde stad op blad 411 is deze kaart van Soerabaja en omstreken in 1787 aan de Semarangse Marine School vervaardigd in het kader van C.F. Reimers reeks projectplannen uit de jaren 1785-1789 voor de militaire versterking van de voornaamste compagniesvestigingen op Java (zie onder meer blad 134). Interessant is de verwijzing naar het aardwerk van de batterij B, opgeworpen 'in de laatste oorlog', waarmee de Vierde Engelse Oorlog wordt bedoeld. De batterij lag aan de gegraven nieuwe monding van de Kali Mas, een project waarvoor vermoedelijk al onder gouverneur-generaal Van Imhoff plannen werden gemaakt maar dat pas omstreeks 1775 werd voltooid.

In conjunction with the accompanying plan showing just the walled town on sheet 411, this map of Surabaya and its environs in 1787 was drawn at the *Marine School* in Semarang in the framework of C.F. Reimer's series of design plans dating from the years 1785-1789 for the fortification of the most prominent Company settlements in Java (see sheet 134). One interesting point is the indication of the earthwork embankment of Battery B, constructed 'during the last war', a reference to the Fourth Anglo-Dutch War. The battery was situated on the newly excavated estuary of the Kali Mas, a project for which plans were probably already afoot under Governor-General Van Imhoff, but which was only completed around 1775.

(pag. 411: / p. 411:)

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1281.

[Anoniem, 1787] :
[Anonymous, 1787] :

N:o 13. Sourabaija.

N:o 13. Soerabaja.

Schaalstok van 45 Rhijnl: Roed: = [ca. 1 : 1.610] [profielen]
5 Rhijnl: Roed: = [ca. 1 : 145].
Scale-bar of *45 Rhijnl: Roed:* = [ca. 1 : 1,610] [profiles]
5 Rhijnl: Roed: = [approximately 1 : 145].

1 kaart + 4 profielen : ms op papier, gekleurd, 49 x 61 cm.
1 map + 4 profielen : ms on paper, coloured, 49 x 61 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verso: N:o 13 vide Berigt de dato Samarang den 20. 7bre 1787.

Verklaringen: [rechtsboven] een legenda bij de letters A t/m Z, aa t/m kk, l t/m s :
Explanations: [upper right] a key to the letters A to Z, aa to kk, l t/m s :

A. het fortje Belvidere.
B. Wagt huijs.
C. Arthilleristen vertrek.
D. Militaire baraque.
E. Pakhuijs en kruijthuijs.
F. Kombuijs en twee vertrekken.
G. De punt Zeijst.
H. De punt Uijtrect.
I. De punt Hertogenbosch.
K. Westelijke middel punt.
L. Smits punt.
M. Poorte bij de punt Rhijnland.
N. Punt Rhijnland.
O. Zuijd middel punt.
P. Hoofdwagts punt.
Q. Oud rijst pakhuijs.
R. Nieuw rijst pakhuijs.
S. Hoofd wagts poorte.
T. Olij pakhuijs en dispense en hoofdwagt.
U. Kruijt huijs.
V. Baraque Rhijnland.
W. T' Hospitaal.
X. Smits winkel.
Y. Logie van de mattroosen.
Z. De kerk.
aa. Nieuwe wagt.
bb. Nieuwe poorte.
cc. Nieuwe poorte.
dd. Grenadiere baraque.
ee. Gezaghebbers wooning.
ff. Secretareij.
gg. negotie comtoor.
hh. De boeijen.
ii. De kraan.
kk. Compagnies thuijn.
l.m.n.o.p.q.r.s. Bestek alwaar het nieuw fort geprojecteert word vide plan No [...] van Grissee fig. 3:4:5.

In deze nauwkeurige plattegrond uit 1787 van het omwalde Soerabaja behorend bij de overzichtskaart op blad 410 is rechts met de letters l t/m s het terrein aangegeven waar C.F. Reimer een nieuw fort voor Soerabaja projecteerde. Daarvan bestaat geen afzonderlijk projectplan; in plaats daarvan wordt in de legenda verwezen naar het ontwerp uit hetzelfde jaar voor een nieuw fort te Grissee (blad 402 onder), waarvoor klaarblijkelijk dezelfde opzet was voorzien. Deze nieuw geprojecteerde vesting voor Soerabaja is evenmin uitgevoerd als die in Grissee.

On this accurate 1787 plan of the walled town of Surabaya which accompanies the overview map on sheet 410, the terrain on which C.F. Reimer planned to erect the new fort for Surabaya is indicated right by the letters l to s. There is no separate design of this; instead, in the legend there is a reference to the project plan of the same year for a new fort in Gresik (sheet 402 below), for which apparently the same design was envisaged. Neither the newly planned stronghold for Surabaya nor its intended counterpart in Gresik was ever built.

boven / above:

Arsip Nasional Republik Indonesia, B 95.

Par J. Schmaltz, Capitaine de Génie, [1801] :
By J. Schmaltz, Captain-Engineer, [1801] :

Plan / du Banc & de la Riviere de Sourabaya, / avec les détails nécessaires à l'intelligence / du présent Rapport.

Kaart / van de Ondiepte & van de Rivier van Soerabaja, / met de nodige details ter verduidelijking / van het voorliggende Rapport.

Plan / od the Shoal & od the River of Soerabaja, / with the necessary details for the clarification / of the present Report.

Schaalstok van *500 Toises* = [ca. 1 : 13.000].
Scale-bar of *500 Toises* = [approximately 1 : 13,000].

1 kaart : ms op papier, 33 x 28 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 33 x 28 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

De bijna voortdurende staat van oorlog met Groot-Brittannië leidde na 1795 tot diverse nieuwe plannen voor de militaire versterking van Soerabaja. Deze Franstalige kaart door de kapitein der genie J. Schmaltz behoorde volgens dr. F. de Haan oorspronkelijk bij een rapport dienaangaande aan de Hoge Regering van 28 augustus 1801, waarin onder meer voorstellen werden gedaan voor maatregelen ter verbetering van de bevaarbaarheid van de ernstig verzande monding van de Kali Mas. De annotatie bij de kaart ontbreekt, maar klaarblijkelijk voorzagen deze in de aanleg van een dam met havenhoofd (A-C) bij de oude batterij op de westelijke oever van de monding, die al het uitstromende water zouden afleiden naar de meest oostelijke uitgang en zo de verdere aanslibbing op de rivierbodem moesten voorkomen. Dit werk is nooit uitgevoerd, maar wel zijn in 1802-1803 nieuwe batterijen aan de Kali Mas geplaatst, zoals is te zien in de kaart op blad 413 boven. Uit hetzelfde rapport van J. Schmaltz is ook zijn ontwerp voor een – evenmin gerealiseerd – fort te Banjoewangi afkomstig, dat is gereproduceerd op blad 425 onder.

After 1795, the virtually endemic state of war with Great Britain led to various new plans for strengthening Surabaya militarily. In the opinion of Dr. F. de Haan, this French-language map by Captain J. Schmaltz of the Engineering Corps was originally part of a report about this submitted to the High Government on 28 August 1801. It also included proposals for measures to improve the navigability of the estuary of the Kali Mas which was seriously impeded by sandbanks. There is no annotation with the map, but apparently this made provision for the construction of a dam with mole (A-C) close to the former battery on the western bank of the estuary, which would divert all the river water into the most eastern mouth, thereby preventing any further silting-up of the river bed. This work was never carried out, but in 1802-1803, new batteries were placed on the Kali Mas, as can be seen in the map on sheet 413 above. From the same report by J. Schmaltz is the design for a fort at Banyuwangi reproduced on sheet 425 below, which never eventuated either.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.MIKO 113.

Volgens de Jongste Meeting door J.T.B., [ca. 1808] :
According to the Most Recent Survey by J.T.B., [c. 1808] :

Kaart / van 't lootsmansvaar / water van Oedjong Panka / tot / Sourabaija.

Chart / of the shipping / channel from Oedjoeng Pankah / to / Soerabaja.

Schaalstok van 2 D. Mijlen = [ca. 1 : 154.300].
Scale-bar of *2 D. Mijlen* = [approximately 1 : 154,300].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 36,5 x 47 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 36.5 x 47 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

De kustkaart van Jan Theunis Busscher hieronder geeft nog eens een overzicht van de toegangen tot de rede van Soerabaja via het Westervaarwater en Straat Madoera, met de bestaande versterkingen te Soerabaja, Grissee en Bangkalan op Madoera omstreeks 1808, kort voor de bouw van het grote artilleriefort Lodewijk op het eiland Menari noordelijk van Grissee onder gouverneur-generaal Daendels. Het eilandje is met enige nadruk vermeld op de kaart, hetgeen doet vermoeden dat deze aan het begin van Daendels' ambtstermijn is gemaakt.

This coastal chart by Jan Theunis Busscher below shows another survey of the entrances to the roads of Surabaya via the *Westervaarwater* (Western Channel) and the Madura Strait, with the existing fortifications in Surabaya, Gresik and Bangkalan in Madura around 1808, shortly before the construction of the large artillery fort *Lodewijk* on the island Menari to the north of Gresik under Governor-General Daendels. This small island is expressly mentioned on the chart, which leads to the supposition that this was made at the beginning of Daendels's term of office.

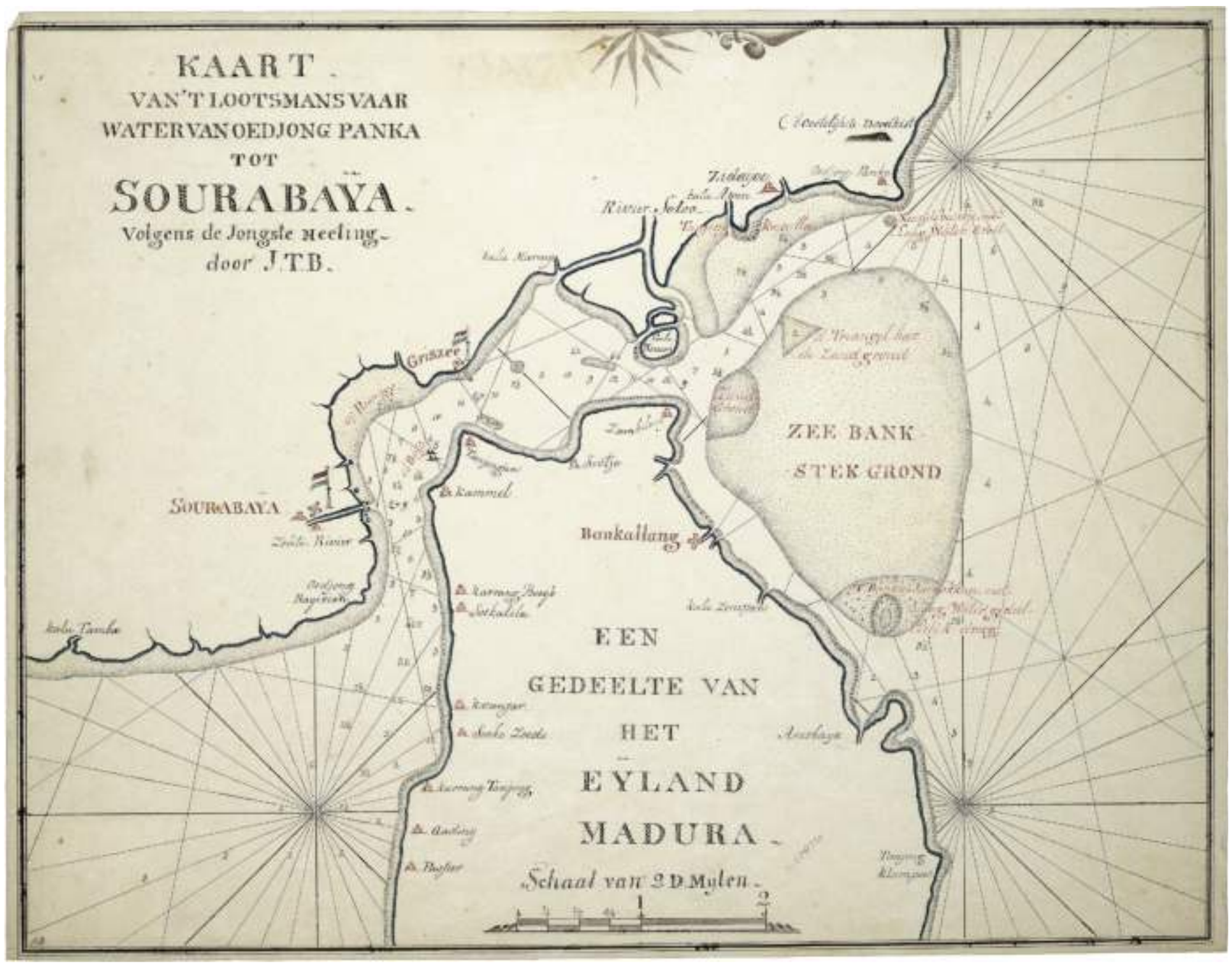

boven / above:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.42.

Geteekend in het Mariene-School te Samarang den 11:e Meij A:o 1803 door den Jongeling J.N. Driessen :
Drawn at the *Marine School* at Semarang the 11th of May A:o 1803 by the Pupil J.N. Driessen :

Plan / Van De Thans Plaats Staande Battery / En De Nieuwe Ontworpen Aan De Monding / Van de Sourabaya Rivier.

Plan / Of The Presently Existing Battery / And The New One Projected At The Mouth / Of the Soerabaja River.

Schaalstok van 100 Rhijnlandsche Roeden = [ca. 1 : 4.240].
Scale-bar of *100 Rhijnlandsche Roeden* = [approximately 1 : 4,240].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 81 x 70,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 81 x 70.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verklaringen: [rechtsboven] een legenda bij de letters A t/m D :
Explanations: [upper right] a key to the letters A to D :

A. Battery Nieuwe Ontworpen.
B. Battery Pegirian.
C. Battery Staane om Afgebrooken te Worden.
D. Damme Ontworpen door Frans Loriaux.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 69.

[Johannes Rach, 1770-1772] :

Het Gezigt van de Sourabaija Leggende op het Eijlaand / Groot Yava aan de Noord Oost Zijde.

View of Soerabaja Situated on the Island of / Java Major on the North East Side.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Johannes Rach toont hier een nog uiterst landelijk ogend Soerabaja gezien vanaf de oostoever van de Kali Mas, met rechts het fortje Belvédère, in het midden bij de aanlegsteiger de eerste gezaghebberswoning en links het zuidelijke deel van de omwalde plaats. Aan de rivierzijde was deze niet voorzien van verdedigingswerken, zoals hier duidelijk is te zien. Rach moet deze tekening of althans de eerste schets ervoor gemaakt hebben voor de bouw van de nieuwe gezaghebberswoning in 1772 en de aanleg in ongeveer dezelfde tijd van het mondingskanaal van de Kali Mas, want de rivier buigt stroomafwaarts van het fortje nog in westelijke richting af; zie ter vergelijking de kaarten op de bladen 408-409 boven en op blad 410. Het Rijksmuseum Amsterdam bezit twee andere versies van deze tekening, onder de nummers NG-400-V en NG-400-DD (A. de Nelly).

Johannes Rach has drawn an as yet very rustic Surabaya from the east bank of the Kali Mas, with the small fort *Belvédère* to the right, and in the centre near the jetty the first residence of the *Gezaghebber* and left the southern part of the walled town. This had no fortifications on the side of the river, which is clearly shown here. Rach must have made the drawing, or at least the preliminary sketch, before the building of the new residence for the *Gezaghebber* in 1772 and the construction at roughly the same time of the estuary canal of the Kali Mas, because the river still bends to the west downstream from the small fort; see for comparison the maps on sheets 408-409 above and 410. The *Rijksmuseum Amsterdam* possesses two other versions of this drawing, with class marks NG-400-V and NG-400DD (A. de Nelly).

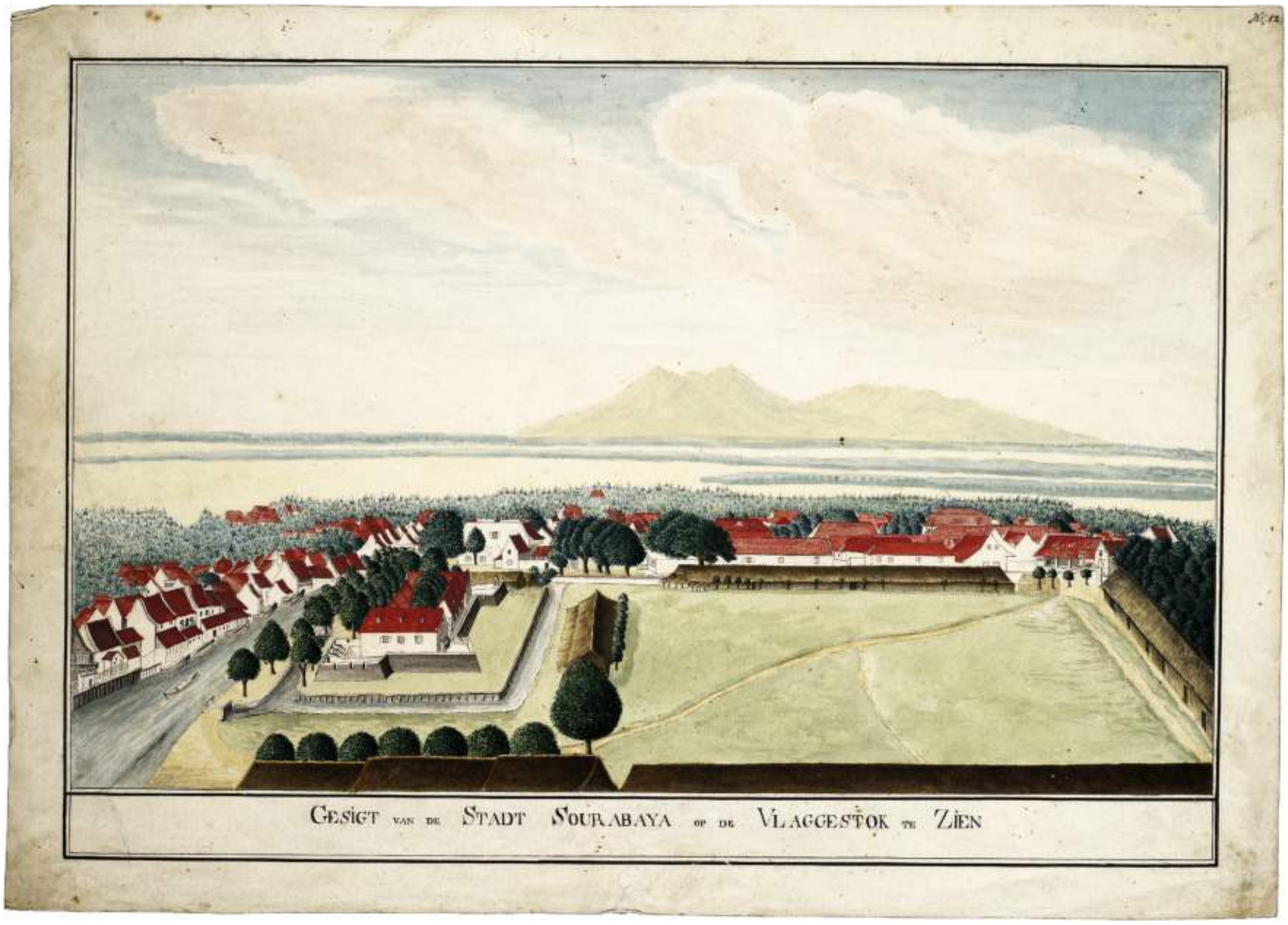

boven / above:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.7.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

Gesigt van de Stadt Sourabaya op de Vlaggestok te Zien.

View of the Town of Soerabaja as Seen from the Flagstaff.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 35 x 49 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 35 x 49 cm.

Hendrik Jacob Wardenaar verbleef tijdens zijn reis in 1805 door Oost-Java in opdracht van gouverneur Nicolaas Engelhard (zie de bladen 380 en 385) in augustus en mogelijk ook al in juli in Soerabaja, waar hij verscheidene stadsgezichten en landschappen in de omgeving tekende. Het aanzicht van Soerabaja in vogelvlucht hierboven, kijkend vanaf de vlaggemast in zuidelijke richting, komt goed overeen met de plattegrond uit 1787 op blad 411, al was in de tussentijd de vlaggemast klaarblijkelijk wat naar het noorden verplaatst. Vooraan links is aan de Kali Mas het fortje Belvédère te herkennen, daarachter staat de gezaghebberswoning, aan de overzijde van de rivier is de Chinese Kamp en rechts ziet men aan de overzijde van de paradeplaats voor het fortje de nieuwe poort naar de stad, die op de plattegrond is aangeduid als bb. De stadsomwalling zelf ontbreekt echter aan deze zijde en was in de tussenliggende jaren kennelijk afgebroken.

During his journey through East Java in 1805 undertaken on the orders of Governor Nicolaas Engelhard (see sheets 380 and 385), Hendrik Jacob Wardenaar spent part of the month of August and perhaps even July in Surabaya, where he drew various town- and landscapes in the surrounding area. The bird's eye view of Surabaya above, looking in a southerly direction from the flagstaff, corresponds well with the 1787 town plan on sheet 411, even though in the meantime the flagstaff had apparently been moved to a slightly more northerly site. In the left foreground on the Kali Mas one can recognize the small fort *Belvédère*, behind this is the residence of the *Gezaghebber*, on the opposite side of the river is the Chinese quarter and right, on the opposite side of the parade ground in front of the small fort, is the new town gate, which is indicated on the 1787 plan as bb. The town walls on this side are missing and had apparently been slighted in the intervening years.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.4.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

De Westpoort te Sourabaya.

The West Gate at Soerabaja.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 36 x 51 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 36 x 51 cm.

Soerabaja's Westpoort zoals hier afgebeeld door Hendrik Jacob Wardenaar werd blijkens het jaartal in het fronton gebouwd in 1792 en bestond in deze vorm dus nog niet toen de plattegrond op blad 411 werd getekend. Het betreft de doorgang die daar is aangegeven met M, de poort bij bastion Rhijnland.

The West Gate to Surabaya as shown here by Hendrik Jacob Wardenaar was, according to the date on the fronton, built in 1792 and therefore did not exist in this form when the town plan on sheet 411 was drawn. It is the entrance which is indicated there with the letter M, the gate near the bastion *Rhijnland*.

boven / above:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.12.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

Het Huis van Sembang op Sourabaya.

The House on Simpang at Soerabaja.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 53 x 74 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 53 x 74 cm.

Deze tekening van Hendrik Jacob Wardenaar toont het landhuis dat in 1796 door de toenmalige gezaghebber van de Oosthoek Dirk van Hogendorp (in functie 1794-1798) werd gebouwd op Simpang, ruim twee kilometer zuidelijk van de omwalde stad. In sterk verbouwde vorm werd dit buiten later de ambtwoning van de residenten te Soerabaja en na 1928 die van de gouverneurs van Oost-Java, een functie die het tot op heden heeft behouden.

This drawing by Hendrik Jacob Wardenaar shows the country house which was built on Simpang in 1796 for the then *Gezaghebber* of the *Oosthoek*, Dirk van Hogendorp (served 1794-1798). Simpang was around two kilometres south of the walled town. After some drastic rebuilding, this country house later became the official residence of the Residents of Surabaya and after 1928 of the Governors of East Java, a function which it still fulfils.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.24.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

De Thuyn van den Captayn Chinees Hanjanpit te Sourabaya.

The Garden of the Captain of the Chinese, Han Tjiang Pit at Soerabaja.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 34 x 52 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 34 x 52 cm.

Zoals overal in de compagniesgebieden in de Indische Archipel, had ook de omvangrijke Chinese bevolkingsgroep in Soerabaja eigen leiders in een officiële functie, die verantwoording verschuldigd waren aan het compagniesgezag ter plaatse.

In deze tekening, die uit zijn reisverslag is te dateren op 29 augustus 1805, heeft Hendrik Jacob Wardenaar de 'thuyn', dus het buitenhuis getekend van de toentertijd hoogste Chinese gezagsdrager in Soerabaja, de schatrijke kapitein der Chinezen Hanjanpit of Han Tjiang Pit (zie ook blad 424). De locatie is niet meer bekend, maar vermoedelijk was het gelegen aan de Kali Soerabaja zuidelijk van Simpang.

As was the case throughout the Company's territories in the Malay Archipelago, the large Chinese population group in Surabaya also had its own leaders who occupied an official function and were responsible to the local Company authorities. In this drawing, which can be dated to 29 August 1805 from his travel diary, Hendrik Jacob Wardenaar drew the *thuyn* or country house of the then highest ranking Chinese in Surabaya, the fabulously wealthy Captain of the Chinese, Hanjanpit or Han Tjiang Pit (see also sheet 424). Its location is now lost, but perhaps it lay on the Kali Surabaya to the south of Simpang.

GOENOENG ZARIE MET HET OMLEGGENDE LAND EN DE BERG ARTJOENO AGTER SOURABAYA

THUYNHUIS VAN DEN LIEUTENANT CHINEES VAN SOURABAYA

DE LAND'S DOUWE CONTO-MAY MET HET GEBERGTE GABI EN ARTJOENO.

(pag. 416: / p. 416:)

boven / above:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.37.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

Goenoeng Zarie met het omleggende Land en de Berg Artjoeno agter Sourabaya.

Goenoeng Sahari with the surrounding Lands and Mount Ardjoeno beyond Soerabaja.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 44 x 67 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 44 x 67 cm.

Hendrik Jacob Wardenaar kijkt hier vanaf de hoogte van het particuliere land Goenoeng Sahari of Goenoengsari, ca. acht kilometer ten zuidwesten van de omwalde stad Soerabaja en twee kilometer westelijk van Wonokromo, in zuidelijke richting uit over de vlakke Brantasdelta en het massief van de Ardjoeno op de achtergrond. Het vlakke laagland vooraan links van het midden zou in de laat-koloniale tijd de locatie worden van het vliegterrein Darmo.

Hendrik Jacob Wardenaar was looking from the height on the private estate *Goenoeng Sahari* or *Goenoengsari*, some eight kilometres south-west of the walled town of Surabaya and two kilometres west of Wonokromo, in a southerly direction over the plain of the Brantas Delta and the Arjuna Massif in the background. The flat lowlands in the foreground left of centre would become the site of the Darmo aerodrome in the late colonial period.

(pag. 416: / p. 416:)

onder / below:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.32.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

Thuynhuis van den Lieutenant Chinees van Sourabaya.

The Garden House of the Lieutenant of the Chinese at Soerabaja.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 36 x 52 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 36 x 52 cm.

De luitenant der Chinezen Hanzoerik (Han Tsjoe Rik) was in 1805 de op een na hoogste in rang in het eigen bestuur van deze bevolkingsgroep te Soerabaja, aan wiens 'thuynhuis', de buitenplaats Groenendaal of Tjoeiwan, Wardenaar blijkens zijn reisverslag op 28 augustus 1805 een bezoek bracht. De locatie van dit lustverblijf is niet precies bekend; waarschijnlijk was het een van de buitenplaatsen die aan het eind van de achttiende eeuw werden aangelegd langs de Brantas in het gedeelte tussen Simpang en Kepoetran.

In 1805, the Lieutenant of the Chinese, Hanzoerik (Han Tsjoe Rik), was second in rank in the internal administration of this population group in Surabaya, and it would appear from his travel report that, on 28 August 1805, Wardenaar paid a visit to his *thuynhuis*, the country house *Groenendaal* or *Tjoeiwan*. The precise location of this pleasure garden is no longer known; probably it was one of the country seats which were laid out along the Brantas in the section between Simpang and Keputran at the end of the eighteenth century.

(pag. 417: / p. 417:)

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.23.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

De Land's Douwe Conto-May met het gebergte Gabi en Artjoeno.

The Landscape at Gontomajang with Mount Kawi and Mount Ardjoeno.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 44 x 67 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 44 x 67 cm.

Bangil. Deze landschapstekening van Hendrik Jacob Wardenaar laat het zuidelijkste gedeelte zien van de kustvlakte tussen de Ardjoeno en Bangil, met op de achtergrond naar het zuiden toe de Ardjoeno zelf en de Goenoeng Kawi bij Malang.

Bangil. This landscape drawing by Hendrik Jacob Wardenaar shows the southernmost part of the coastal plain between Mount Arjuno and Bangil, with Mount Arjuno itself and Gunung Kawi near Malang in the background to the south.

boven / above:

Nationaal Archief, 4.MIKO 233.

Par le Lieut. Colonel B. Holgard, [1820-1825] :
By the Lieutenant Colonel B. Holgard, [1820-1825]:

Etablissement Militaire de Malang.

Militaire Post te Malang.

Military Post at Malang.

Schaalstok van *18 pieds ou 3 toises* = [ca. 1 : 70].
Scale-bar of *18 pieds ou 3 toises* = [approximately 1 : 70].

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 49,5 x 66 cm.
1 map + 1 profiel : ms on paper, coloured, 49.5 x 66 cm.

Oriëntatie: onbekend.
Orientation: unknown.

Malang. Na de verovering en inlijving in de jaren 1767-1772 van het oostelijkste deel van Java, het hindoeïstische rijkje Blambangan of Balambangan en de kustdistricten oostelijk van Pasoeroean, vestigde de Compagnie in Malang een kleine militaire post bestaande uit een blokhuis met ter weerszijden twee aarden bastions. Omstreeks 1825 werd dit vervangen door een wat groter opgezette versterking; deze tekening van kort daarvoor toont nog de oude situatie uit de compagniestijd, die tot dan toe nagenoeg onveranderd was gebleven.

Malang. After the conquest and incorporation of the eastern part of Java, the Hindu realm of Blambangan or Balambangan and the coastal districts to the east of Pasuruan in the years 1767-1772, the Company established a small military post in Malang consisting of a blockhouse flanked by two earthwork bastions. Around 1825 this was replaced by a somewhat larger fortification; this drawing which originates from a slightly earlier date still shows the old situation from the Company era, which until then had remained more or less unchanged.

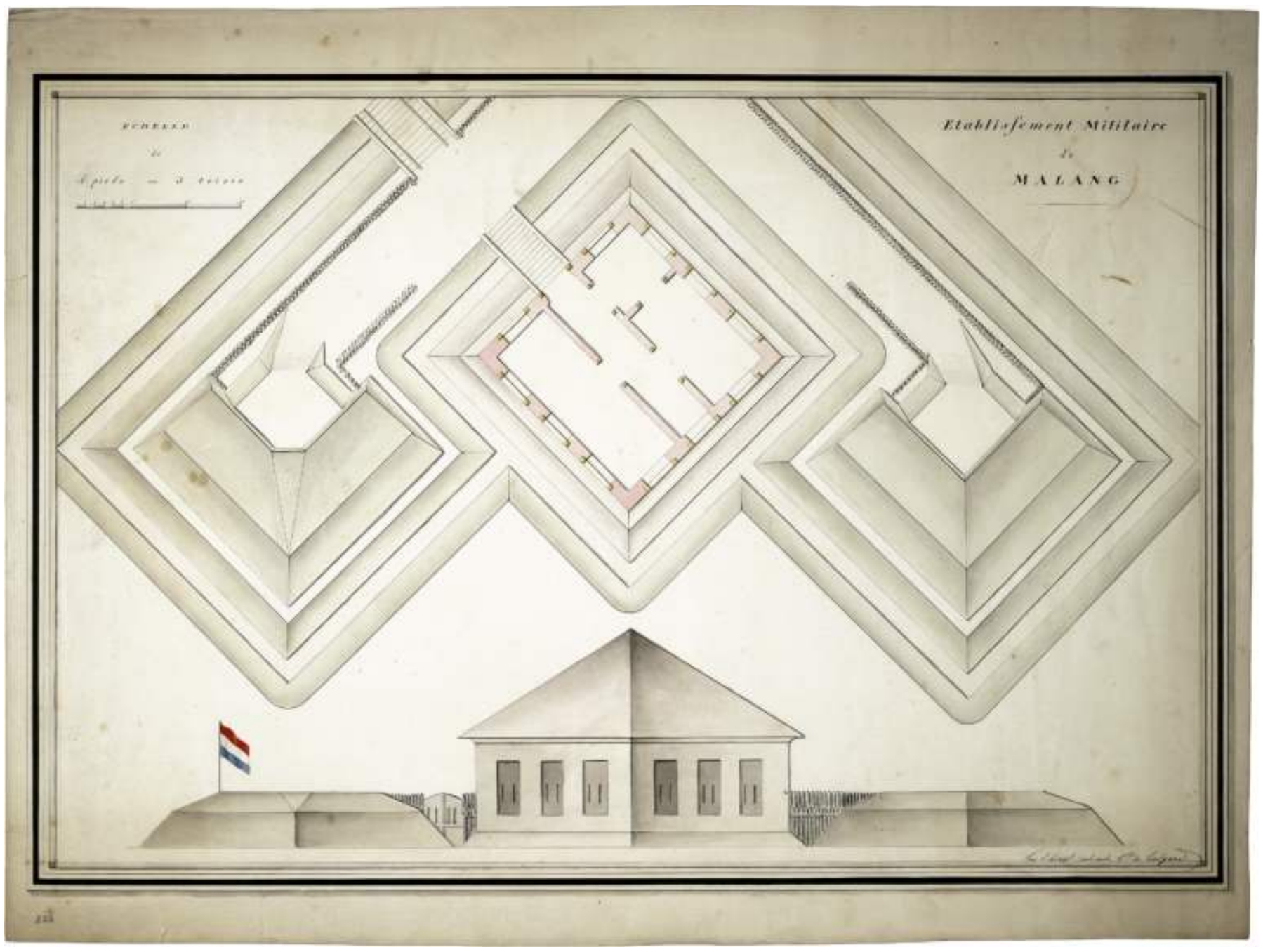

onder / below:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.26.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

De Sandzee op het Gebergte Tenger.

The Sea of Sand in the Tengger Mountains.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 36 x 52 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 36 x 52 cm.

Zandzee en Bromo. Hendrik Jacob Wardenaar heeft de post Malang zelf waarschijnlijk niet aangedaan en er in elk geval geen tekening van gemaakt. Wel heeft hij volgens zijn reisverslag vanuit Probolinggo aan de noordkust een tocht door het Tengger-gebergte tussen deze plaats en Malang gemaakt, waarbij hij op 27 augustus 1805 ook de beroemde Zandzee bij de vulkaan Bromo bezocht en tekende.

The Sea of Sand and Bromo. Hendrik Jacob Wardenaar probably did not visit the post in Malang personally and he certainly didn't make any drawing of it. Nevertheless, his travel report shows that he made a journey from Probolinggo on the north coast through the Tengger Mountains between the former town and Malang. On 27 August 1805, he visited and drew the famous Sea of Sand near the volcano Mount Bromo.

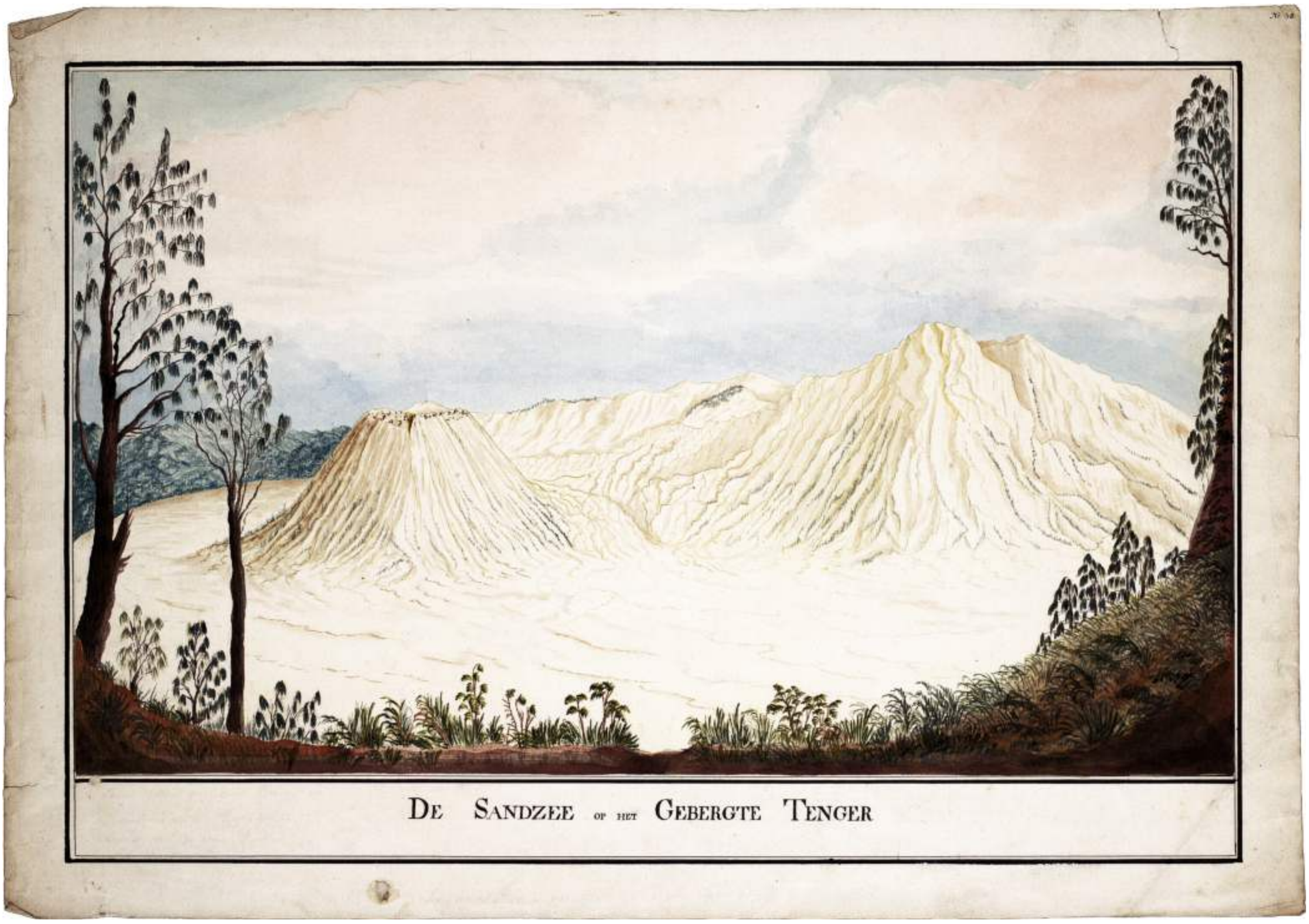

Bibliothèque nationale de France, DCP SGY A 48.

[Anoniem, ca. 1707] :
[Anonymous, c. 1707] :

[Kaart van de noordkust van Oost-Java tussen Soerabaja en Panaroekan].

[Chart of the north coast of East Java between Soerabaja and Panaroekan].

Schaalstok van 5 duijtsche Mylen Vijfthien Voor Een Graadt = [ca. 1 : 287.100].
Scale-bar of *5 duijtsche Mylen Vijfthien Voor Een Graadt* = [approximately 1 : 287,100].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 55 x 117 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 55 x 117 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verso: N:o 17. Passouroangse Stranden.

Verklaringen: [midden onder] : een legenda bij de letters A t/m K met een aanvullende verklaring :
Explanations: [below centre] : a key to the letters A to K with an additional explanation :

De bovenstaande Letteren wijsen aan hoedanig 't Cruijsvlootje in 't jaar 1707: voor d' Passourowangse Stranden gelegen waaren.

L:r A. 'T Jaght Naters.
B. 'T Galjoot D'Bombardeerder.
C. D'Chialoup Venloo.
D. 'T Galjoot D'Mercurius.
E. 'T Jaght D'Hartlooper.
F. D'Chialoup Elisabet.
G. D'Chialoup Rommelpot.
H. D'Chialoup Bonij.
I. 'T Jaghtje D'Blauwenbergh.
K. 'T Schip Reijgersdaal.

Noch waaren boven dien binnen d'voorg: scheepen en chialoupen gelegen d'pantjallings D'Reegenboog, D'Sousouhounang, D'Voorn, Sumanapper, D'Lagger, D'Schelvis, D'Poeger, D'Vogelstruijs, D'Casuarus, D'Crab, D'Pitton, D'Zeevis en D'Papegaij.
D'Voorg: stranden vallen alle met Laagwater droog.
D'Rivieren van Lierbaija, Gambon, Grouda, en Cali-anjer kan men met Springtij met een vaertuijg 6 voet diep gaande bequamelijk binnen komen.

Pasoeroean (**Pasuruan**). Deze interessante kaart van het kustgebied oostelijk van Soerabaja tot Panaroekan is te zien als een aanvulling op de bladen 397-399, waarin onder meer de militaire operaties tijdens de Soerapati-opstand en de Eerste Javaanse Successie-oorlog zijn weergegeven. Het betreft hier een episode in de eindfase van deze strijd in de maanden juli-september 1707, na de val van Bangil en de dood van Soerapati in oktober van het voorafgaande jaar, toen een compagniesleger onder Herman de Wilde de aanval inzette tegen Pasoeroean. Dit was het laatste bolwerk van Soerapati's aanhang, die werd geleid door zijn drie zoons, en van de Mataramse troonpretendent Soenan Mas of Amangkoerat III. Om te beletten dat zijn tegenstander over zee voorraden en versterkingen zou kunnen aanvoeren, liet De Wilde gedurende enkele maanden voor de kust een blokkade instellen; deze kaart geeft de bijzonderheden van deze operatie en de namen van de vaartuigen die deel uitmaakten van dit 'cruijsvlootje'. Pasoeroean viel eind september 1707, waarna de Compagnie hier een kleine versterking vestigde. Na de algehele afstand van de noordelijke kustdistricten door soesoehoenan in 1743 en 1746 werd het achterland van Pasoeroean in de latere achttiende eeuw een belangrijk productiegebied van indigo en suiker.

Pasuruan (**Pasoeroean**). This interesting map of the coastal area to the east of Surabaya as far as Panarukan should be seen as a supplement to sheet 397-399, in which military operations during the rebellion of Surapati and the First Javanese War of Succession are reproduced. It refers to an episode during the final phase of this battle in the months of July to September 1707, after the fall of Bangil and the death of Surapati in the October of the previous year, when the Company's army commanded by Herman de Wilde made an assault on Pasuruan. This was the last bulwark of the followers of Surapati, who were led by his three sons, and of the pretender to the throne of Mataram, *Sunan* Mas or Amangkurat III. In order to prevent the enemy being supplied with food and reinforcements by sea, for a few months De Wilde set up a blockade of the coast; this map shows the details of this operation and the names of the vessels which were part of the *cruijsvlootje* (small cruising fleet). Pasuruan fell at the end of September 1707, following which the Company constructed a small fortification there. After the complete cession of the northern coastal districts by the *Susuhunan* in 1743 and 1746, the hinterland of Pasuruan became an important area of production for indigo and sugar in the latter part of the eighteenth century.

Museum Bodelianum
Port. 57 N. 106

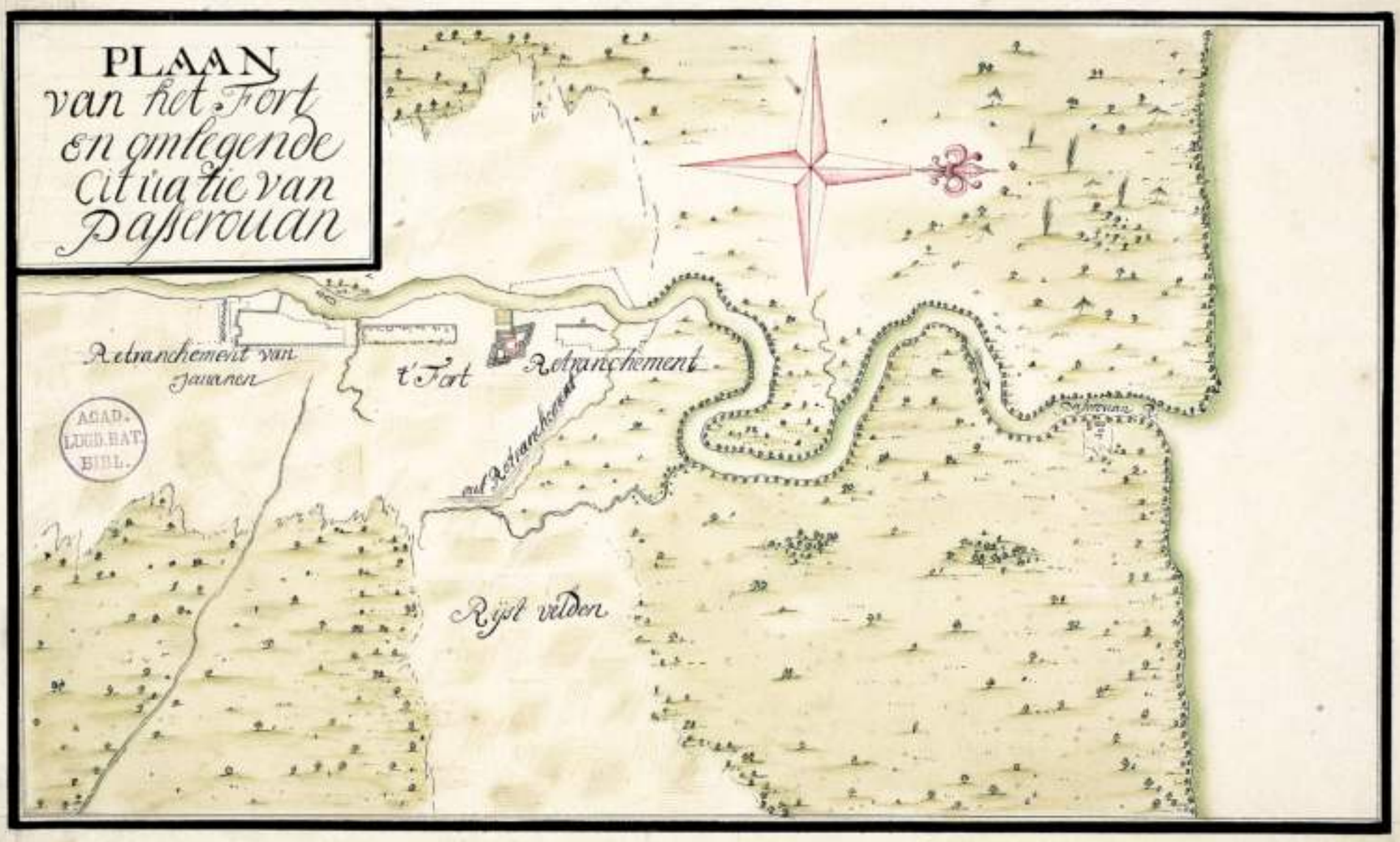

boven / above:

Universiteitsbibliotheek Leiden, Collectie Bodel Nijenhuis 002-11-017.

[Pieter Gijsbert Noodt, 1722] :
[Pieter Gijsbert Noodt, 1722] :

Plaan / van het Fort / en omlegende / cituatie van / Passerouan.

Plan / of the Fort / and surrounding / situation at / Pasoeroean.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 24,5 x 40,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 24.5 x 40.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1285.

[Pieter Gijsbert Noodt, 1719/1722] :
[Pieter Gijsbert Noodt, 1719/1722] :

Plaan / van het fort, Retranchementen / en omlegge / Cituatie van / Passarouan.

Plan / of the fort, Entrenchments / and surrounding / Situation of / Pasoeroean.

Schaalstok van 100 Rijnlantse Roeden = [ca. 1 : 1.090].
Scale-bar of *100 Rijnlantse Roeden* = [approximately 1 : 1,090].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 88 x 53 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 88 x 53 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verso: Plaan van het fort, Retranchementen, en omleggende Cituatie van Passarouan A:o 1719.

De beide kaarten van Pasoeroean en omgeving uit 1719-1722, weer uit de series van Pieter Gijsbert Noodt (blad 107), geven nog de provisorisch versterkingen weer die in 1707-1708 na de verovering van de plaats werden aangelegd onder Herman de Wilde. Zowel de 'retranchementen', omwallingen, van de woonplaatsen van de compagniesgetrouwe Javanen als het fortje zelf bestonden aanvankelijk uit aarden wallen met palissaden. Na 1743 is het houten fort vervangen door een stenen versterking; de plaats zelf was nadien niet meer militair versterkt. Met de inname van Pasoeroean in 1707 was de aanhang van Soerapati's partij overigens niet verlopen, want zijn zoons en hun familieclans beheersten nog tientallen jaren daarna een aanzienlijk gebied in het achterland. Volledige controle in dit deel van de Oosthoek kreeg de Compagnie pas met de verovering en inlijving van de oostelijke kustlanden en Blambangan in de jaren na 1767.

Both the maps of Pasuruan and its environs from 1719-1722, once more from the series made by or for Pieter Gijsbert Noodt (sheet 107), show the temporary fortifications which were constructed under Herman de Wilde in 1707-1708 after the capture of the town. Both the entrenchments around the quarters of the Javanese loyal to the Company and the small fort itself were originally constructed with earthern walls topped by palisades. After 1743, the wooden fort was replaced by a brick stronghold; after this was built the town proper was no longer fortified. Actually, the followers of Surapati's party did not give up the struggle with the capture of Pasuruan in 1707, because his sons and their family clans still controlled a considerable area of the hinterland for scores of years afterwards. The Company only gained complete control over this part of the *Oosthoek* after the capture and incorporation of the eastern coastal districts and Blambangan in the years after 1767.

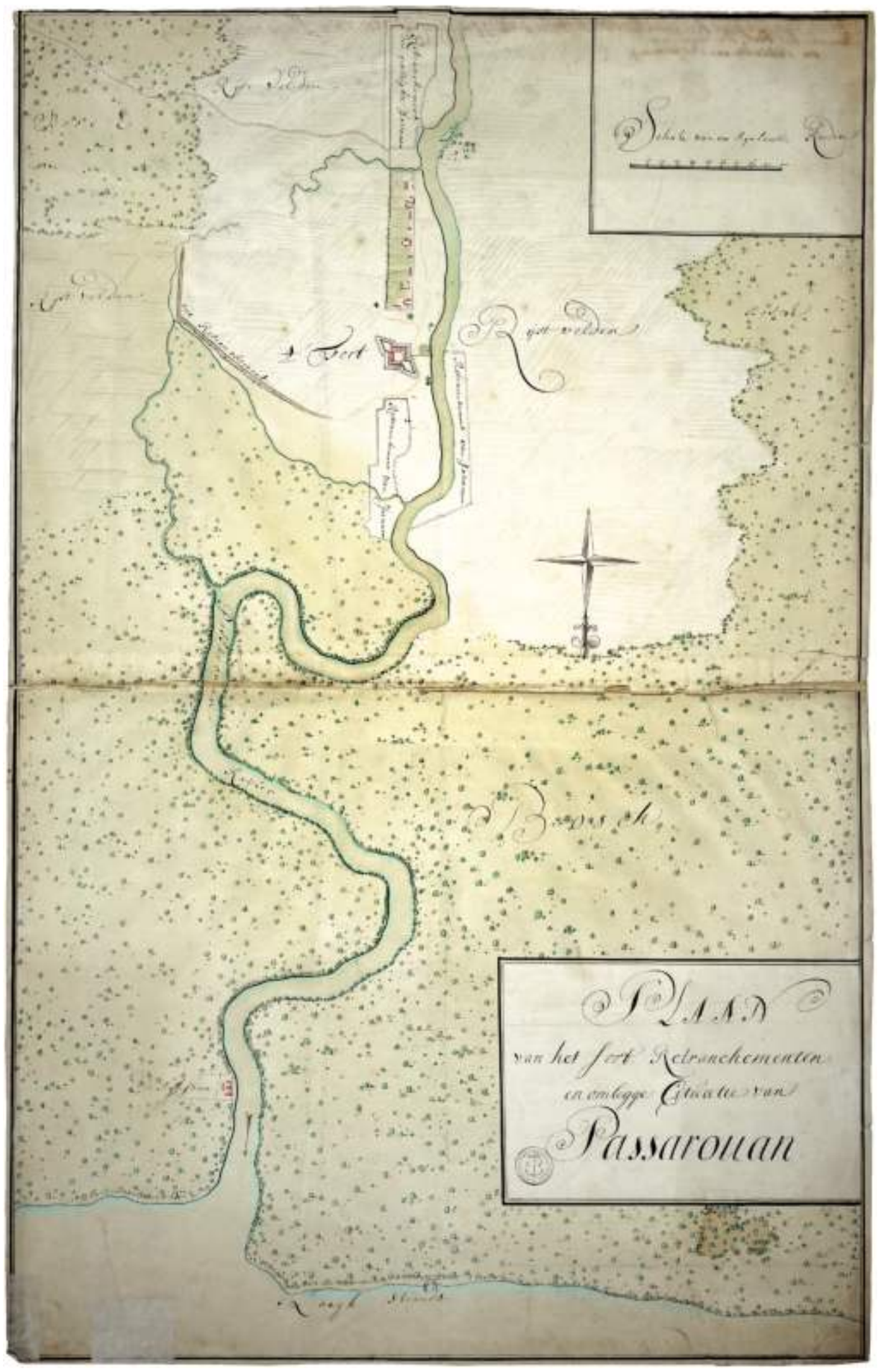

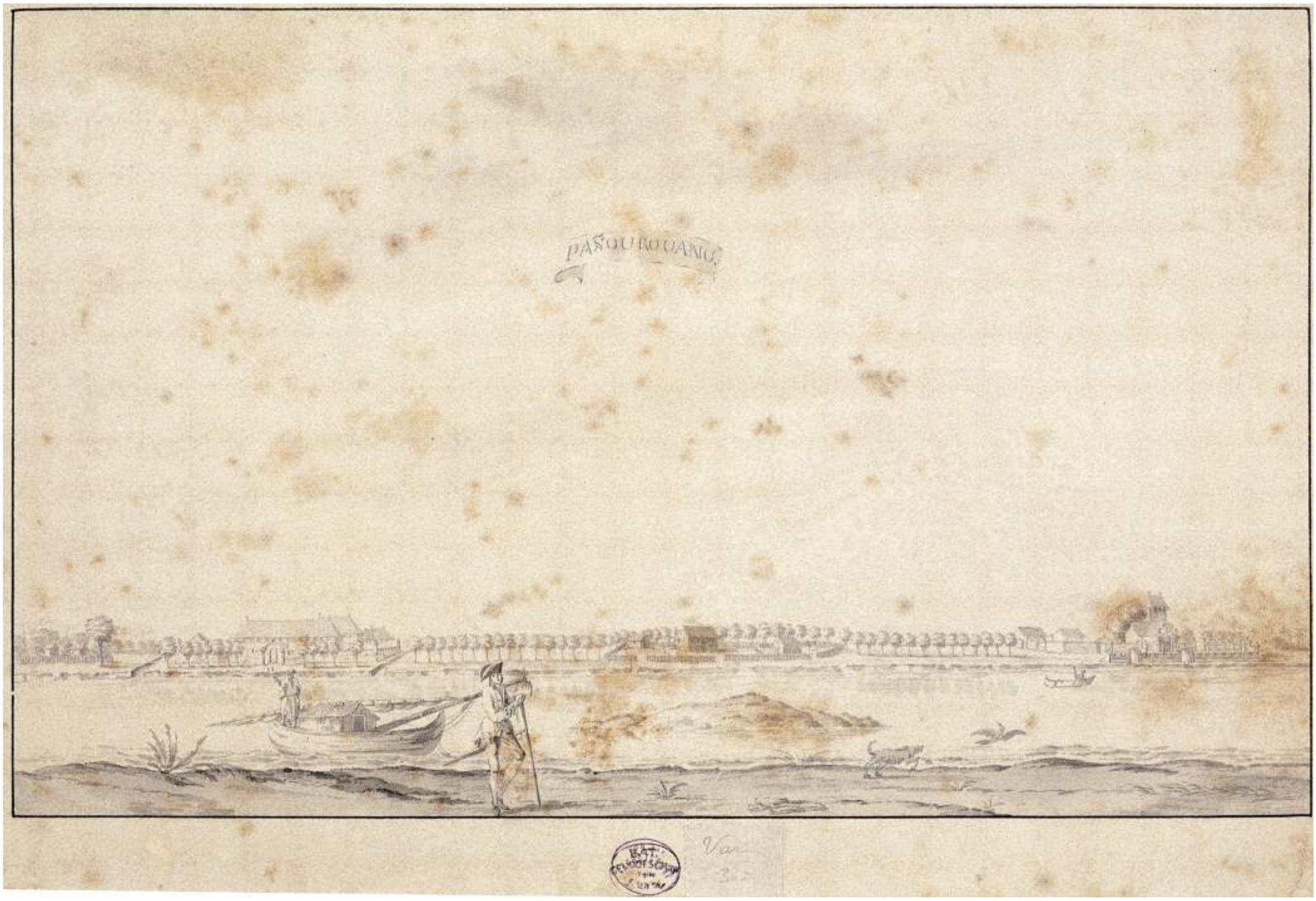

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BG 13.

[Johannes Rach, 1775-1778] :

Pasourouang.

Pasoeroean.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Op Johannes Rachs aanzicht van Pasoeroean kijkt men van de oostoever van de Kali Gembong in westelijke richting op het nog zeer bescheiden plaatsje rechts en het nieuwe stenen compagniesfort links. Van dit laatste is geen plattegrond in manuscript beschikbaar; het betrof een versterking op een vierkant grondplan met vier halve hoekbastions vergelijkbaar met het fort van Grissee (blad 402 boven). In de Rach-collectie van het Rijksmuseum Amsterdam bevindt zich een tweede versie van deze tekening onder nummer NG-400-EE.

Johannes Rach's view of Pasuruan looks from the eastern bank of the Kali Gembong in a westerly direction at the still very modest township on the right and the new brick Company fort left. No detailed manuscript plans of the latter have survived; it was a stronghold on a rectangular ground plan with four half corner bastions, comparable to the fort at Gresik (sheet 402 above). In the Rach Collection of the *Rijksmuseum Amsterdam* there is a second version of this drawing, with class mark NG-400-EE.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.2.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

Een Gesigt van de Zuyker Mool te Pasoeroeang / Met het Gebergte Artjoeno.

A View of the Sugar Mill at Pasoeroean / With the Ardjoeno Mountains.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 36 x 52 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 36 x 52 cm.

Hendrik Jacob Wardenaar maakte deze tekening blijkens zijn reisverslag op 25 augustus 1805 nabij Pasoeroean. De blik is in westelijke richting langs de kustweg naar Soerabaja, met op de voorgrond een van de suikerrietplantages in het Pasoeroeanse met bijbehorende molen en op de achtergrond de Ardjoeno.

According to his travel report, Hendrik Jacob Wardenaar made this drawing on 25 August 1805 in the vicinity of Pasuruan. The view is in a westerly direction along the coast road to Surabaya, with one of the sugarcane plantations in the Pasuruan district with its mill in the foreground and Mount Arjuno in the background.

boven / above:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.1.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

Landsdouwe op het Gebergte Tenger / Ngati Wono genaamt.

An Estate in the Tengger Mountains / by the name of Ngadiwono.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 38 x 48 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 38 x 48 cm.

Ngadiwono. Wardenaar tekende deze afgelegen nederzetting aan de noordwestzijde van het Tengger-gebergte op 25 augustus 1805, op weg naar de Bromo en de Zandzee – zie de tekening op blad 418 onder. Men kijkt in westelijke richting, met op de achtergrond weer de Ardjoeno.

Ngadiwono. Wardenaar drew this isolated settlement on the north-western side of the Tengger Mountains on 25 August 1805, on the way to Mount Bromo and the Sea of Sand – see the drawing on sheet 418 below. The view is in a westerly direction with Mount Arjuno once more in the background.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.20.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

Het Regentschap Probolingo met desselfs Gebergte / an de strand te zien.

The Regency of Probolinggo with its Mountains / as seen from the coast.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 51 x 72 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 51 x 72 cm.

Probolinggo. Hier ziet men Hendrik Jacob Wardenaar zelf aan het werk aan het 'strand', dus de kust, bij Probolinggo, een kleine compagniespost en regentschapshoofdplaats tussen Pasoeroean en Panaroekan. De weergegeven topografie is goed herkenbaar: geheel links het Ijang-massief met onder meer de Goenoeng Argopoero, in het midden achter de plaats de op zichzelf staande Goenoeng Taroeb en rechts het Tengger-bergland met de Bromo. Wardenaar was hier op 19 augustus 1805 klaarblijkelijk in gezelschap van de regent van Probolinggo, wiens 'thuyn' – dit geval eerder zijn ambtswoning – is afgebeeld in de tekening op blad 423 boven.

Probolinggo. Here it is possible to see Hendrik Jacob Wardenaar himself at work on the 'beach', that is the coast, near Probolinggo, a small Company post and capital town of the eponymous regency between Pasuruan and Panarukan. The topography reproduced is readily recognizable: on the far left is the Iyang Massif, including Gunung Argopuro, in the centre behind the town is Gunung Tarub which stands in splendid isolation, and on the right are the Tengger Mountains with Mount Bromo. Wardenaar was here on 19 August 1805, evidently in the company of the Regent of Probolinggo, whose *thuyn* – in this case rather his official residence – is reproduced in the drawing on sheet 423 above.

boven / above:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.16.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

De Thuyn van den Regent te Probolingo.

The Regent's Residence at Probolinggo.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 36 x 52 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 36 x 52 cm.

Hendrik Jacob Wardenaar heeft in deze tekening de woning afgebeeld van zijn gastheer tijdens het verblijf in Probolinggo op 19 augustus 1805, de regent van dit kustland.

In this drawing Hendrik Jacob Wardenaar has depicted the residence of his host, the Regent of this coastal district, during his visit to Probolinggo on 19 August 1805.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.25.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

De Fortres van Pannaroekan.

The Fort at Panaroekan.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 34 x 52 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 34 x 52 cm.

Panaroekan (**Panarukan**). Panaroekan, ca. 120 kilometer ten oosten van Pasoeroean, werd na de verovering en inlijving van het oostelijke deel van de Oosthoek in de jaren 1767-1772 de hoofdvestiging van de Compagnie aan de noordkust van dit nieuwe territorium; zie ook de kaart op blad 400. Ruim dertig jaar later, tijdens Wardenaars bezoek op 15 augustus 1805, was de 'Fortres' van Panaroekan blijkens deze tekening nog altijd niet meer dan een eenvoudige houten versterking.

Panarukan (**Panaroekan**). After the conquest and incorporation of the eastern part of the *Oosthoek* in the years 1767-1772, Panarukan, c. 120 kilometres east of Pasuruan, was the Company's main establishment on the north coast of this new territory; see also the map on sheet 400. A good thirty years later, during Wardenaar's visit on 15 August 1805, the *Fortres* of Panarukan was still a simple wooden stronghold according to this drawing.

HET LANDSCHAP PANNAROEKAN

onder / below:

NATIONAAL ARCHIEF, 4.MIKO G1.31.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

GESIGT OVER DE PLAATS PANNROEKAN.

VIEW OF THE SETTLEMENT AT PANAROEKAN.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 35 x 52 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 35 x 52 cm.

Panaroekan werd in de compagniestijd niet van grote economische betekenis; de vestiging diende in de eerste plaats als militair en bestuurlijk steunpunt. Daarbij ging het de Compagnie vooral om de bestrijding van de sluikhandel op deze relatief afgelegen kusten, waar in de achttiende eeuw geregeld Engelse en andere buitenlandse schepen kwamen om buiten het compagniesmonopolie om rechtstreeks peper, indigo en andere producten in te kopen van plaatselijke handelaren en inheemse bestuurders. Panaroekan en de aangrenzende regentschappen Probolinggo en Besoeki kregen publieke bekendheid toen zij in 1810 op last van gouverneur-generaal Daendels als particuliere landen verkocht werden aan de vroegere kapitein der Chinezen te Soerabaja Han Tjiang Pit (in Wardenaars tekening op blad 415 onder aangeduid als Hanjanpit), die sinds 1790 al pachter was geweest van Probolinggo, en diens broer Han Ti Ko, in een poging op deze wijze de gouvernementsfinanciën op orde te krijgen. Deze dubieuze transactie, die uiteindelijk tot een groot publiek schandaal leidde en op termijn Daendels' positie ernstig verzwakte, is drie jaar later onder het Engelse tussenbestuur weer ongedaan gemaakt. Deze tekening van Hendrik Jacob Wardenaar toont het plaatsje in 1805 als een nog zeer bescheiden nederzetting, versterkt met niet meer dan een eenvoudige houten pagger.

In the Company era, Panarukan did not acquire great economic significance; the settlement was principally a military and administrative post. The Company was primarily interested in combatting the smuggling which was rife along these relatively isolated coasts. They were regularly visited by English and other foreign ships in the eighteenth century eager to purchase cargoes of pepper, indigo and other produce from local merchants and regents, thereby evading the Company monopoly. Panarukan and the adjacent regencies gained public notoriety in 1810 when they were sold as private estates to the former Captain of the Chinese in Surabaya, Han Tjiang Pit (in Wardenaar's drawing on sheet 415 below referred to as Hanjanpit), who had been the tenant in Probolinggo since 1790, and his brother, Han Ti Ko. This was done on the orders of Governor-General Daendels in an attempt to restore Government finances to an even footing. This dubious transaction, which was eventually to cause an enormous public scandal and in the long run seriously damaged Daendels's position, was abrogated three years later during the English Interregnum. This drawing by Hendrik Jacob Wardenaar shows the township in 1805 as a still very modest settlement, defended by nothing more than a simple palisade.

boven / above:

NATIONAAL ARCHIEF, 4.MIKO G1.35.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

HET LANDSCHAP PANNAROEKAN.

THE DISTRICT OF PANAROEKAN.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 52 x 73 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 52 x 73 cm.

In deze tekening kijkt Hendrik Jacob Wardenaar vanaf een geringe hoogte nabij het fort in westelijke richting uit over de kustvlakte van Panaroekan, met op de achtergrond pal aan zee de Goenoeng Ringgit.

In this drawing Hendrik Jacob Wardenaar is looking in a westerly direction over the coastal plain of Panarukan from a slight elevation near the fort. In the background, right on the sea is Gunung Ringgit.

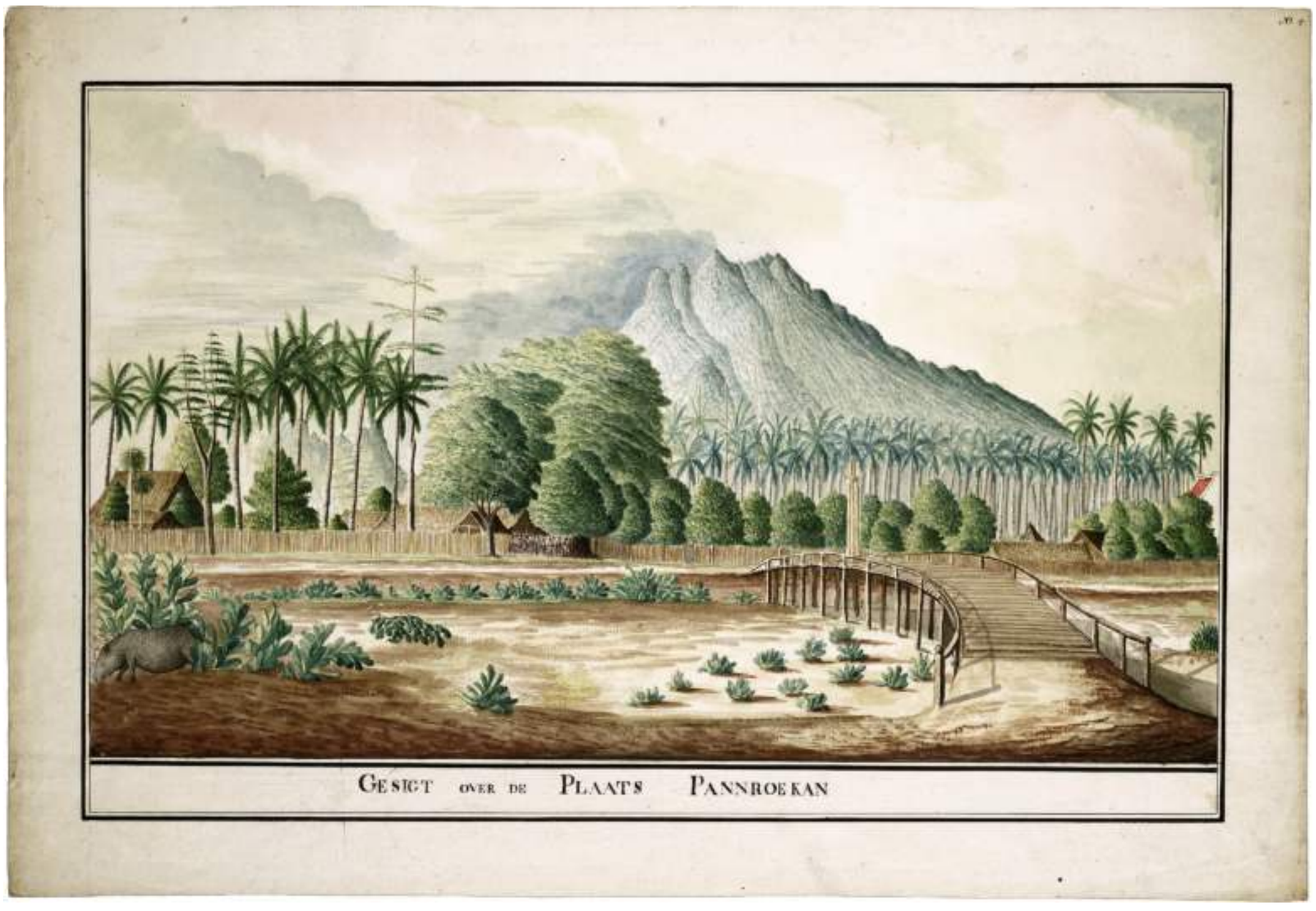

GESIGT OVER DE PLAATS PANNROEKAN

boven / above:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.33.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

De Berg Rinkit by Pannarokan.

Mount Ringgit near Panaroekan.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 42 x 53 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 42 x 53 cm.

Wardenaar heeft hier de Goenoeng Ringgit bij Panaroekan nog eens apart getekend. Deze berg aan de westzijde van de kustvlakte bij de plaats is met zijn 1250 meter hoogte eerder een der kleinere onder de vulkanen van Java, maar maakt door zijn fraaie ligging pal aan zee altijd indruk op bezoekers.

On one occasion Wardenaar drew Gunung Ringgit near Panarukan separately. At 1250 metres, this mountain on the western side of the coastal plain near the town is quite small among the other volcanoes in Java, but because of its beautiful situation directly on the sea it never fails to impress visitors.

Schaalstok van *70 Toises* = [ca. 1 : 2.790] [profiel] *12 Toises* = [ca. 1 : 260].
Scale-bar of *70 Toises* = [approximately 1 : 2,790] [profile] *12 Toises* = [approximately 1 : 260].

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 24 x 33 cm.
1 map + 1 profiel : ms on paper, coloured, 24 x 33 cm.

Oriëntatie: onbekend.
Orientation: unknown.

Verklaringen: [linksboven] een aantekening in potlood betreffende de herkomst :
Explanations: [upper left] a note in pencil indicating the provenance :

Behoort tot een rapport van J. Schmaltz dd. 28 Aug. 1801 te vinden in Varia 26. 1 Maart 1907. F. de Haan.

Banjoewangi (**Banyuwangi**). De hoofdvestiging van de Compagnie in Blambangan, het hindoeïstische vorstendom in de uiterste Oosthoek dat onder oppergezag van de vorsten van Kloengkoeng op Bali stond, was na de verovering in 1772 aanvankelijk te Oeloepampang (ook: Oeloepangpang) bij de voormalige hoofdplaats aan de Pangpangbaai, eveneens Blambangan of Balambangan geheten. In het laatste decennium van het compagniesbewind werd deze functie overgenomen door Banjoewangi aan Straat Bali, waar de Compagnie behalve een militaire post een 'bandietenplaats' vestigde, dus een verbanningsoord met strafgevangenis. Banjoewangi werd onder gouverneur-generaal Daendels in 1811 ook het eindpunt van diens Grote Postweg. Het kaartje toont een ontwerp uit 1801 door de kapitein der genie J. Schmaltz (zie ook de bladen 376 en 412) voor een nieuw fort te Banjoewangi, ter vervanging van het eenvoudige stenen blokhuis dat de Compagnie hier een tiental jaren eerder had geplaatst. Tot uitvoering is het niet gekomen; wel werd de post later onder Daendels verder versterkt. Enkele jaren na het herstel van het Nederlandse gezag in 1816 volgde alsnog de aanleg van een compleet fort in Banjoewangi, dat naar de oude compagniespost de naam Utrecht kreeg.

Banyuwangi (**Banjoewangi**). The chief settlement of the Company in Blambangan, the Hindu realm in the extreme easterly point of the *Oosthoek* under the authority of the rulers of Klungkung in Bali, after its conquest in 1772 was initially at Ulupampang (also: Ulupangpang), close to the former capital on Pangpang Bay (Teluk Pangpang), which was also called either Blambangan or Balambangan. In the last decade of Company rule, its function was assumed by Banyuwangi on the Bali Strait, where as well as having a military post, the Company had set up a *bandietenplaats*, that is, a place of banishment with a penal colony. Under Governor-General Daendels, Banyuwangi was made the terminus of the Great Post Road in 1811. The small map shows an 1801 design by Captain J. Schmaltz of the Engineering Corps (see also sheets 376 and 412) for a new fort in Banyuwangi, to replace the simple brick blockhouse which the Company had established there some years earlier. It was never constructed; later under Daendels the post was reinforced to some extent. A few years after the restoration of Dutch authority in 1816, a complete fort was constructed in Banyuwangi, which inherited the name of the old Company military post, *Utrecht*.

onder / below:

Arsip Nasional Republik Indonesia, B 100.

[J. Schmaltz, 1801] :

Projet / D'un Fort / Pour Banjoewangie.

Project / Van een Fort / Voor Banjoewangi.

Project / Of a Fort / For Banjoewangi.

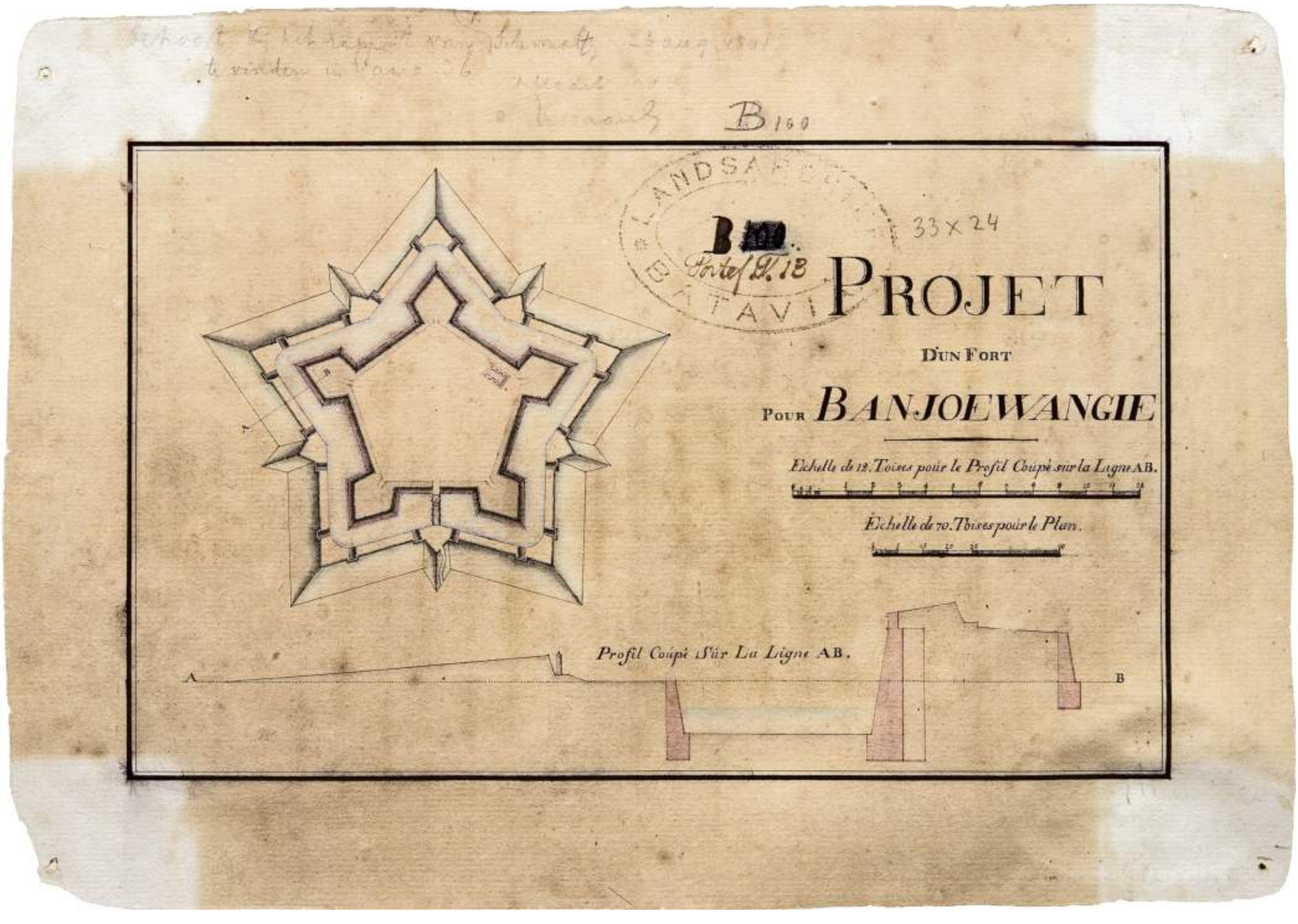

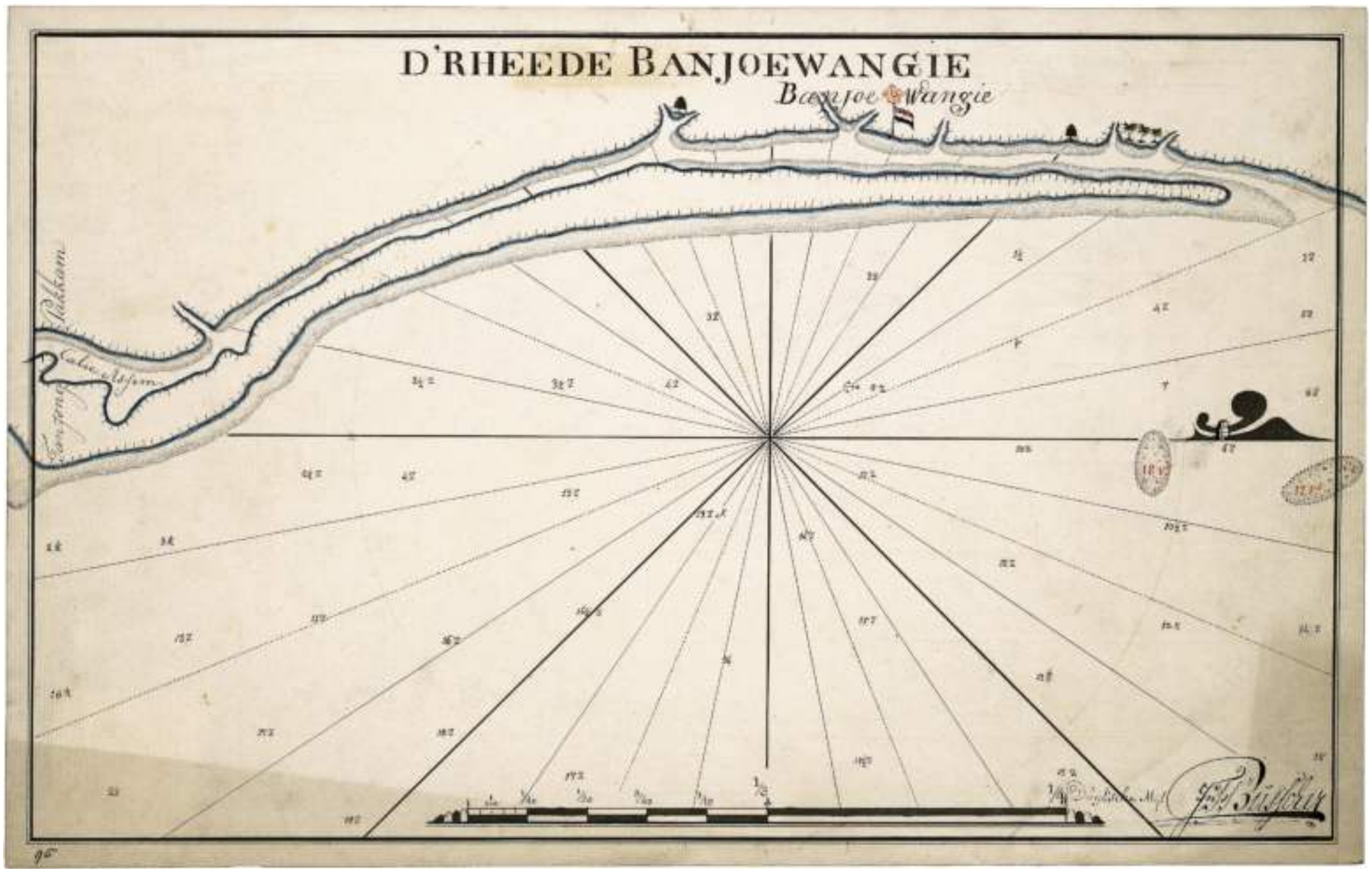

boven / above:

Nationaal Archief, 4.MIKO 95.

J:n T:s Busscher, [1808-1810] :

D'Rheede Banjoewangie.

The Banjoewangi Roads.

Schaalstok van 1/4 Duijtsche Mijl = [ca. 1 : 10.000].
Scale-bar of 1/4 *Duijtsche Mijl* = [approximately 1 : 10,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 27 x 42,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 27 x 42.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

In deze tekening laat Hendrik Jacob Wardenaar nogmaals zichzelf aan het werk zien, nu aan boord van een vlerkprauw in Straat Bali voor Banjoewangi. De blik is in zuidwestelijke richting, met links het plaatsje zelf en daarachter, iets landinwaarts, de 'bandietenplaats' Soekaradja. Midden en rechts ziet men de vulkanen van het Idjen-massief, van voor naar achter de Merapi, de Rante, de Pendil en de Raoeng. De smalle landtong die in JanTheunis Busschers kustkaartje boven voor Banjoewangi is ingetekend, verspert hier vanwege het noordelijke gezichtspunt niet het uitzicht op het plaatsje; geheel links is nog wel de uiterste punt ervan te herkennen.

In this work, Hendrik Jacob Wardenaar again shows himself at work, now on board an outrigger canoe in the Bali Strait of Banyuwangi. The view is in a south-westerly direction, with the township itself on the left and behind, a little farther inland, the *bandietenplaats* (penal colony) at Sukaraja. In the centre and to the right the volcanoes of the Ijen Massif (Pegunungan Ijen) can be seen, from front to back Merapi, Rante, Pendil and Raung. Given the northerly point of vantage in this drawing, the small tongue of land shown in front of Banyuwangi in Jan Theunis Busscher's small coastal chart above does not obstruct the view of the township; its outermost tip can be glimpsed on the far left.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.27.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

Gesigt van de Plaats het Land en de Gebergten van Banjoewangie met de Straat te zien.

View of the Settlement the District and the Mountains of Banjoewangi as seen together with the Strait.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 53 x 74 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 53 x 74 cm.

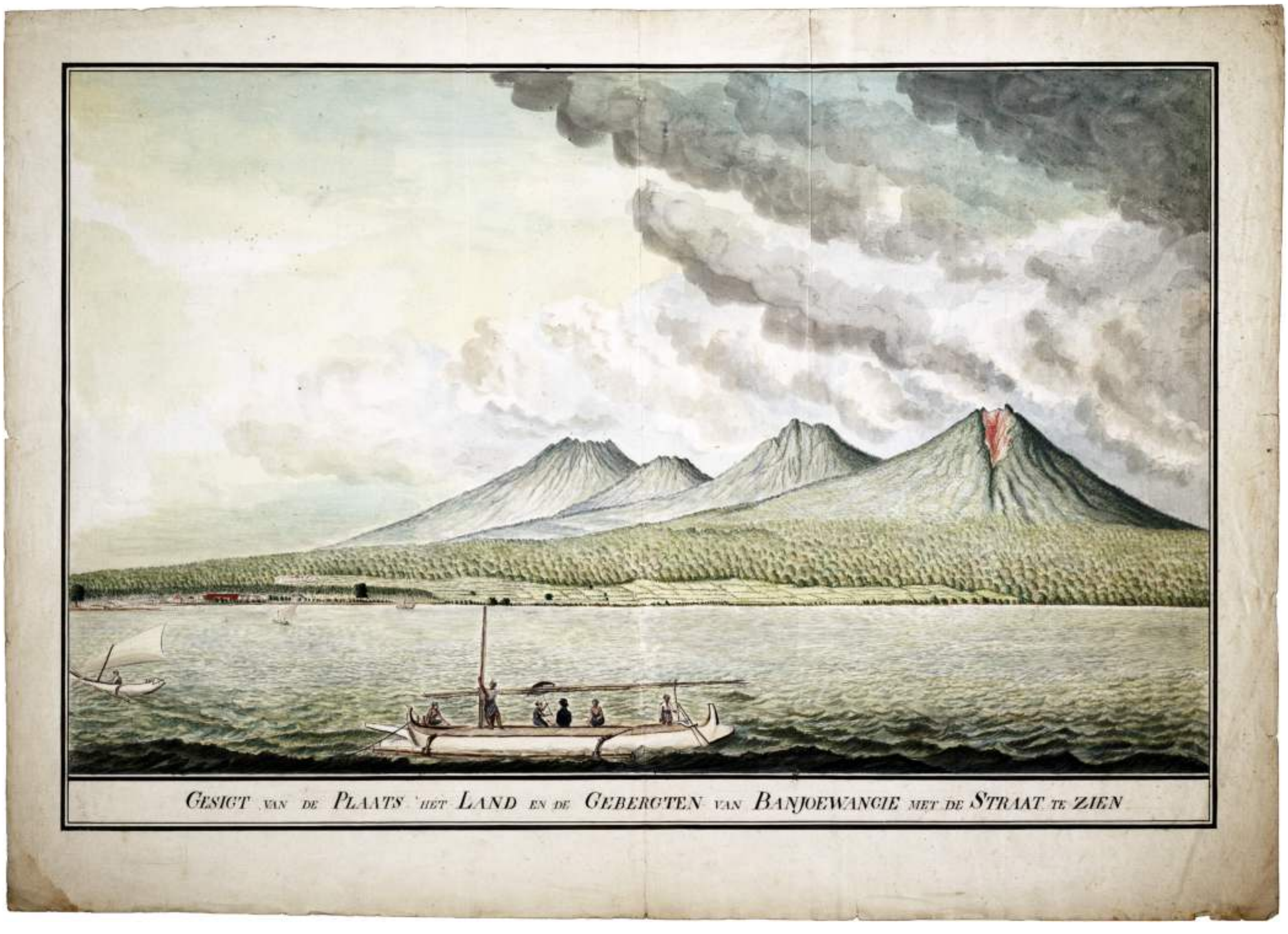

boven / above:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.17.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

Gesigt by Katapan door de Straat Baly.

View of the Bali Strait near Ketapang.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 41 x 53 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 41 x 53 cm.

Hendrik Jacob Wardenaar kijkt hier bij Ketapang, iets noordelijk van Banjoewangi en tegenwoordig de veerhaven naar Bali, in noordwaartse richting door het smalste gedeelte van Straat Bali; links is het vasteland van Java , rechts de uiterste westpunt van Bali.

Here Hendrik Jacob Wardenaar was at Ketapang, a little to the north of Banyuwangi and nowadays the ferry harbour for Bali, looking in a northerly direction across the narrowest part of the Bali Strait; left is the mainland of Java, right the westernmost point of Bali.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.21.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

De Banditтenplaats Soekaradja op Banjoewangie.

The Bandits' Place at Soekaradja near Banjoewangi.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 36 x 52 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 36 x 52 cm.

Het compagnies verbanningsoord met gevangenis van Soekaradja lag ruim een kilometer landinwaarts van Banjoewangi. De strafkolonie is net zichtbaar op Wardenaars tekening op blad 426 onder, aan de rand van de compagniestuinen ten noorden van de plaats waarin de ingezetenen tewerkgesteld waren.

The Company's penal colony at Sukaraja was situated a good kilometre inland from Banyuwangi. The establishment is just visible in Wardenaar's drawing on sheet 426 below, on the edge of the Company gardens to the north of the town in which the inmates were set to work.

boven / above:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.13.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

De Berg Mirabie bij Banjoewangie.

Mount Merapi near Banjoewangi.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 41 x 53 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 41 x 53 cm.

De Goenoeng Merapi bij Banjoewangi, een van meerdere vulkanen met die naam in de Indische Archipel, is de meest oostelijke van de reeks die tezamen het Idjengebergte vormen. Aan de voet van de berg is geheel links op Wardenaars tekening waarschijnlijk het gehucht Ketapang te zien, gelegen aan het smalste gedeelte van Straat Bali.

Gunung Merapi near Banyuwangi, one of several volcanoes of that name in the Malay Archipelago, is the easternmost in a series of volcanoes which form the Ijen Mountains. At the foot of the mountain, on the far left of Wardenaar's drawing one can distinguish what is probably the hamlet of Ketapang, located on the narrowest part of the Bali Strait.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.MIKO G1.11.

[H.J. Wardenaar, 1805] :

De Tempel van Madjanpoeti van binnen te zien.

The Temple of Matjanpoetih seen inside.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 53 x 74 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 53 x 74 cm.

Matjanpoetih (**Macanputih**). Nabij Matjanpoetih, een desa op ca. dertien kilometer ten zuidwesten van Banjoewangi, bevinden zich de ruïnes van een hindoeïstisch tempelcomplex. Hendrik Jacob Wardenaar maakte ook van dit afgelegen object een tekening, ongetwijfeld vanwege de bijzondere belangstelling die zijn opdrachtgever Nicolaas Engelhard voor zulke Javaanse oudheden koesterde.

Macanputih (**Matjanpoetih**). Macanputih is a village some thirteen kilometres south-west of Banyuwangi, close to some ruins of an ancient Hindu temple complex. Hendrik Jacob Wardenaar drew this remote site no doubt because of the great interest shown in such Javanese antiquities by his patron Nicolaas Engelhard.